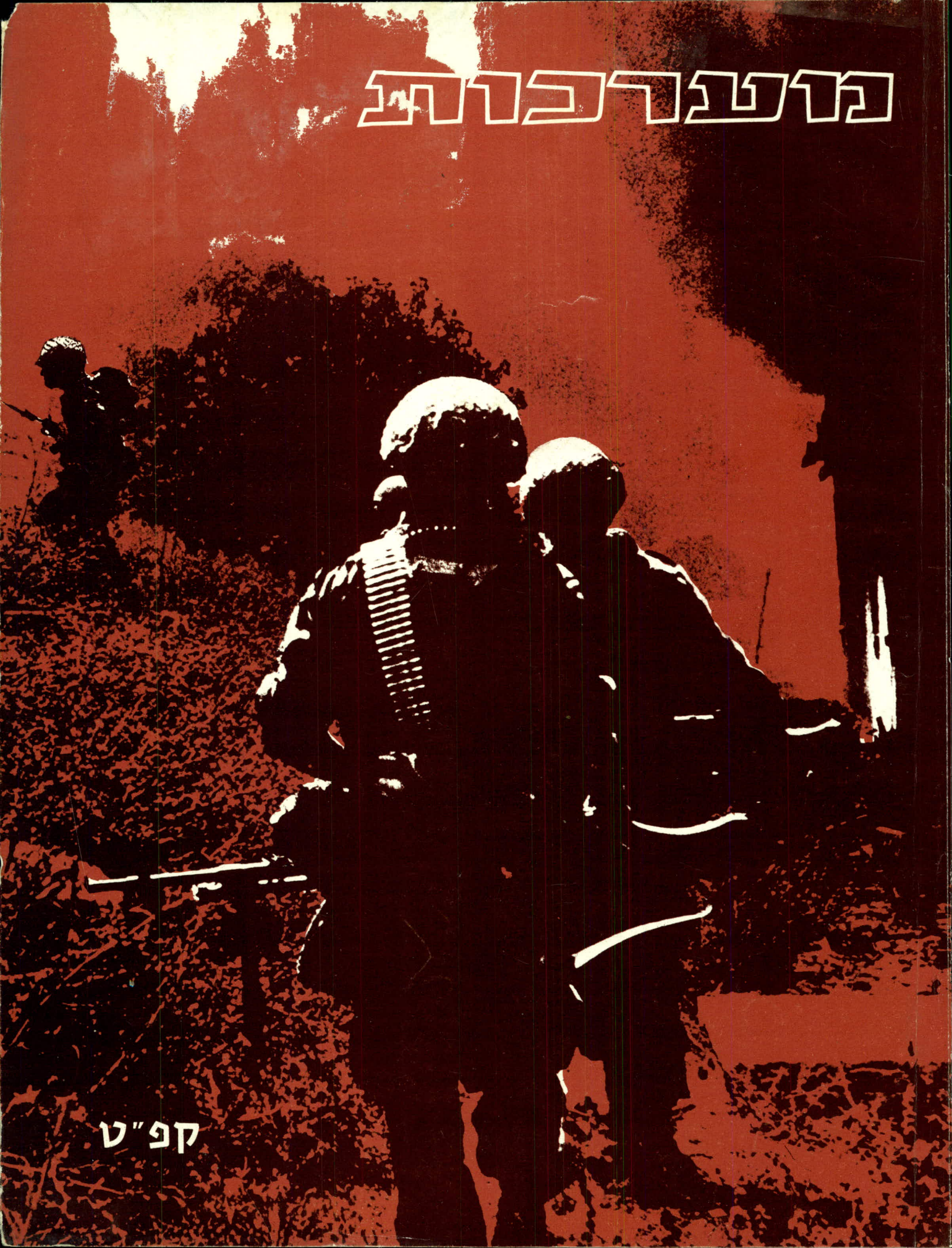

קופ"ט

קפ"ט

מערכות

תוכן העניינים:

2	פקודת-יום של רבי-אלוף ח. בר-לב
3	איגרת פרידה של רבי-אלוף י. רבין
5	לקחי קרבות ירושלים — לוחמת שטח בנוי אל"מ מ. גור
18	התקף — וניצחת בקרב ההגנה אל"מ מ. ברי-כוכבא
24	צליחת מכשולי מים מיזר מ. ליאופולד
30	ניידות אויר — נוסח סובייטי
32	הדי התבוסה בעולם הערבי סרן עמוס
37	הקהילה המרכז אפריקנית י. צרפתי
44	נשק שלל: מרגמות קלות ובינוניות רס"נ טוביה
47	במת מערכות
48	מגמות פיתוח תחמושת לנשק קל סא"ל עוזי

13

תצלום השער: הקרב על אוגוסטה-ויקטוריה
עורך גרפי: דב קרפטי
צילם: יוסי שמיר

מערכות

בית ההוצאה של
צבא הגנה לישראל

העורך הראשי: סא"ל גרשון ריבלין
מרכזת המערכת: מרים דרורי
צוות המערכת: סא"ל מ. שריג, ש. גפני, א. גולדברשט
"מערכות-פלס": קצין-עריכה סגן-אלוף שלמה לב
"מערכות-חימוש": קצין-עריכה רבי-סרן ישקב להש
"מערכות-ים": קצין-עריכה סרן אלי שחף
"קשר ואלקטרוניקה": קצין-עריכה רס"נ מהנדס י. בעל-שם

המערכת והמנהלה: הקריה — ת"א, רח' ג' מס' 1 טל' 692237

מדור המנויים: הקריה, רח' ב', מס' 29, טל' 256175
הודפס באמצעות משרד הבטחון — ההוצאה לאור
"הדפוס החדש" בע"מ, ת"א

העורך: סגן-אלוף צבי סיני
עורך-משנה: רבי-סרן ל. מרחב
189 (א' כרך נ"ב) כסלו תשכ"ח

פקודת יום

של

רב־אלוף חיים בר־לב

ראש המטה הכללי

חיילי צבא־הגנה לישראל ומפקדיו!

היום הוטל עלי תפקיד ראש המטה הכללי של צה"ל.

אני גאה לעמוד בראש צבא הלוחם להגנתה ולקיומה של מדינת ישראל ואשר בדור אחד עמד במבחן שלוש מלחמות.

צבא אשר כל חייל בו, צעיר עד כמה שלא יהיה, נושא עמו, במודע או שלא במודע, את כל ההיסטוריה היהודית הארוכה, על הכתוב ועל שמעבר לכתוב. צבא אשר המיוחד בו והמייחד את מהותו הוא רוחו של עם ישראל וייעודו.

במלחמת ששת הימים נוכחנו כי יתרונו על צבאות ערב גדל והלך מאז מלחמת 1956 וזאת למרות התעצמותם הכמותית. עדיפותנו זו הנה תוצאה של מיצוי מלא של אמצעי הלחימה, אשר נתאפשר הודות לידע, יוזמה, תושייה, מסירות ואומץ לבו של הלוחם הישראלי ושל כל עם ישראל.

למרות המפלה המוחצת אשר נחלו צבאות ערב גם השנה, עדיין לא נתפכחו מנהיגיהם מאשלייתם להכריע את ישראל בכוח החרב, ובעודם מלקקים את פצעייהם מדברים הם כבר על „סיבוב נוסף“.

אנו, רצוננו בשלום ופנינו לשלום, אך עד אשר יבוא השלום — עלינו להיות מוכנים למלחמה.

יש בכוחנו לוודא כי העדיפות אשר הוכחה הקיץ בשדה הקרב, תגדל ותלך גם בעתיד. הדבר לא יהיה פשוט ולא יושג כלאחר יד כשם שהניצחון לא בא מאליו ולא הושג כלאחר יד. יהיה עלינו להקדיש את מיטב המאמצים הרוחניים, הגופניים והחומריים כדי להמשיך ולהאדיר את כוחו הצבאי של עם ישראל, וזאת נוסף על השקידה היומ־יומית לאורך קווינו, בתוך שטחינו, בשמי ארצנו ובמימי חופינו, כי אין לדעת מאין ומתי תיפתח הרעה.

אחי הלוחמים! אני בוטח ביכולתנו כי אני מכיר אתכם, אתכם אנשי הקבע, לוחמי המילואים וחיילי החובה, ביבשה, באוויר ובים. אני יודע כי על אף הכמיהה הכנה לשלום תילחמו כאריות אם השעה תחייב. ומי יעמוד נגדכם!

חיילים ומפקדים! אנו נפרדים מרב־אלוף יצחק רבין, מפקדנו בארבע השנים האחרונות. רבות פעל והשיג בשירותו הארוך, אשר הגיע לשיא בשנות כהונתו כ־רמטכ"ל.

אנו מוקירים אותו על פעלו ומאחלים לו הצלחה בהמשך דרכו.

איגרת פרידה

מאת

רב־אלוף יצחק רבין

ראש המטה הכללי

חיילי ומפקדי צה"ל ביבשה, באויר ובים !

לפני ארבע שנים נתמניתי לתפקיד ראש המטה הכללי של צבא־ההגנה לישראל. ידעתי אז מה רבה האחריות המוטלת עלי עם קבלת תפקיד זה, ידעתי שאין אני עומד לבדי ויחד עמי שותפים באחריות הכבדה אלפי חיילי ומפקדי צה"ל. הכרתי את צה"ל מאז הוקם בעת מלחמת העצמאות ובטוח הייתי שיחדיו נוכל להרים את משא ביטחון ישראל.

היו אלה ארבע שנים מיוחדות בתולדות ביטחון ישראל. ארבע שנים קשות לכולנו, למדינה ולתושביה, ל־צה"ל על כל חלקיו, אנשי צבא הקבע וחיילי שירות החובה, אנשי המילואים ותושבי יישובי הספר. ארבע שנים של מאמץ משולב להגברת כוחו של צה"ל ולעמידה בפני פעילות עוינת רבת־צורות ומימדים מצדן של מדינות ערב.

המשכנו ביתר שאת בחישול כוחו ובהגברת עוצמתו של צה"ל. הגדלנו ושכללנו ציודנו המלחמתי. העלינו כושר הלחימה של יחידותינו בכל הזרועות ובכל החילות. שיפרנו דרכי הארגון והאחזקה של הציוד הרב והיקר שנרכש במאמצים כה רבים ונמסר לרשותנו. עשינו ימים ולילות למצות כל אפשרות להרבות כוחנו לעת מבחן. עמדנו בפני מבחנים רבים בשנים אלה. חיסלנו ניסיון ההתנכלות הסורית לפתח מקורות המים להשקיית הנגב. עשינו זאת ביכולת ובתבונה שהפתיעו ידידים ואויבים כאחד. הוכחנו כי יישובינו בצפון לא יהיו הפקר למטחי התותחים הסורים. יישובי הספר וחיילי צה"ל עמדו יחדיו בפני ניסיונות ההטרדה החבלנית בגבולותינו השונים. השבנו כגמולם לאלה שניסו לפגוע בנו. אמרנו לשכנינו כי כל עוד לא ישרור השקט בצד זה של הגבול לא יוכלו לבטוח כי השקט ישרור בבתיהם, אמרנו ועשינו. כוחות צה"ל ביבשה, באויר ובים הוכיחו עליונות בכל תקריות הגבול שנכפו עלינו ובפעולות יזומות מעבר לגבול. צברנו ידע, ניסיון וביטחון.

אולם, גולת הכותרת ליכולת צה"ל בתקופה זו היתה מלחמת ששת הימים. המלחמה נכפתה עלינו. המלחמה נערכה בתנאים צבאיים ומדיניים הקשים ביותר שידענו מאז קום המדינה. השגנו הניצחון הצבאי הגדול ביותר שידענו אי־פעם.

ניצחון זה היה פרי שילוב רוחו המיוחדת של צה"ל וכושר הלחימה הגבוה שנרכש בעמל וביזע של ימים ולילות ארוכים, אפורים וקשים. מוקדם עוד להעריך מלוא משמעותם של הישגי מלחמת ששת הימים, אך בטוחני שכבר היום רשאי כל אחד מכם שנטל חלק במלחמה זו לראות עצמו כשותף לאחת מן הגדולות והמפוארות במלחמות היהודים בארצם.

עם כל גדולתה של מלחמת ששת הימים, אין עדיין אפשרות לומר בביטחון שהיתה זו המלחמה האחרונה. בכל לבנו רוצים אנו שתוצאותיה יביאו השלום והביטחון לארצנו. נלמד כולנו את לקחה העיקרי שבתנאים המיוחדים שלנו הדרך הנכונה לביטחון ושלום איננה רק בהושטת היד לשלום, אלא, מעל לכל להיות מוכנים כראוי למלחמה — בכל עת.

מסיים אני את שירותי הצבאי, אחרי עשרים שנות שירות בצה"ל — נוסף לשבע שנים בהגנה ובפלמ"ח — בטרם קמה המדינה, גאה ומאושר על שניתנה לי הזכות לשרת בצה"ל שהנו המסגרת המופלאה ביותר שהקימה מדינת ישראל. אזכור את עבודתנו המשותפת שתהיה לי נכס — זיכרון לתמיד.

מעביר אני את נס הרמטכ"ל לרב-אלוף חיים בר-לב מתוך ידיעה, אמונה וביטחון שנתונים הנכם מעתה ולהבא תחת פיקודו של מפקד מעולה, מוכשר ובעל ניסיון קרבי עשיר ויחד עמכם הנני מאחל לו הצלחה מלאה במילוי משימותיו המרובות בעתיד.

לוחמת שטח בנוי
לקוח קרבות
ירושלים

אל"ם מ. גור

(על כך נחזור ונדון בהמשך תיאור הלחימה) אין אפשרות להימנע מכך בשטחי-כינוס, כי רק בהם ניתן לרכז עוצמה רבה וניידת.

ארטילריה על תנועה לכינוס

ההפגזה הירדנית על ירושלים ומבואותיה המערביים החלה כבר בשעות-הבוקר. החל מאיזור קרית-ענבים נמצאו הכוחות העולים ירושלימה תחת תצפית והמפקדות אף תחת אש ארטילרית. מפקדות-הגדודים, אשר נעו יחד עם חטיבת-השריון על הכביש הראשי, נמצאו תחת אש לאורך קילור-מטרים רבים ובמקום אחד אף תחת אש מנשק שטוח-מסלול. היחידות עצמן נעו על צירים פנימיים, שלא נורתה עליהם אש, והתנועה כולה התנהלה ברכב רך — אוטובוסים ומשאיות — ללא תקלות עד לשטח-הכינוס בבית-הכרם. בעת התנועה על רכס רמת-רוזאל נראו פגזי-האויב מתפוצצים על הקסטל וסביבתו, ועל אף המרחק של כשלושה קילומטר רים, הישרו מתיחות מסויימת. העיניים בלשו בקפדנות אחרי פגזים קרבים, והאוזניים היו קשובות לקול-הנפץ, אשר הדו התגלגל בין ההרים הגבוהים והגיח מכל העברים... משמעות ההפגזה החלה לקרום עור וגידים בעוד הכוחות רחוקים מקרה-האש והקרב הנפשי החל מקו שמיעת קולות-הנפץ, הרחק מעבר לטווח-האש הממשי...

מפקדות תחת אש

המפקדות הגיעו לאיזור שנלך לקבלת הפקודה, ובמקום ציפתה להם קבלת-פנים ארטילרית חמה מאוד. בחצר המחנה, ברחוב גאולה ובשורת הבניינים שמעבר לרחוב נפלו פגזי 25 ליטראות, ללא-הפסק, אלה אשר פגעו בחצר או ברחוב התפוצצו ללא שריקת-אזהרה... האחרים, עברו את הרחוב בשריקה והתפוצצו בין הבתים הסמוכים. אלה ואלה אילצו את הקצינים להידבק לקירות ולנוע שפופים.

המפקדות, "תפסו עמדה ומחסה" שעה שכוחותיהם היו עדיין הרחק בעורף ועד לעמדות-התצפית נותר מרחק רב. הרחוב שימש מפגש וחניה לכלי-הרכב, אולם עד מהרה נלמד הלקח הראשון: הסתלק מן הרחוב מהר ככל האפשר והיצמד לקיר-רות-הבתים. גם הטנקים, אשר עמדו פרוסים לאורך הרחוב, לא חשו בנוח. גם צוותי-הטנקים הם בשר-ודם שלא רצו להיפגע עוד לפני שיירו את הפגז הראשון.

עם השיכה נחלשה האש הארטילרית של הירדנים. היתה בהפסקה זו תרומה חשובה למוראל ולקצב ההתארגנות. פגזים המשיכו אמנם להתפוצץ פה ושם ואף מצאו את קרבנותיהם אולם ההפגזה הדלילה לא גרמה הפרעה של ממש לצנחנים בהתארגנותם. מרבית החיילים מצאו מחסות בתדריר-מדרגות ובדירות שבקומות תחתונות, שם נתקבלו באהבה רבה על-ידי תושבי-השכונה.

תנועה להיערכות

שלב קריטי בהכנות לחימה היה המעבר משטחי-כינוס לשטחי-היערכות. בגלל האש הארטילרית הירדנית היתה העיר

בחוברת „מערכות" קע"ז ניתחנו צדדים אחדים של לחימה בשטח בנוי, כפי שהם משתקפים בספרו של הגנ' צ'ויקוב על מערכת סטלינגרד. תיאוריו המפור-טים של צ'ויקוב נוגעים בעיקר לחודשים הראשונים בהם נמצאה הארמיה שבפיקודו בהגנה בעוד האר-מיה הגרמנית של פון-פאולוס היתה התוקפת.

אף שלא נעלמו ממני ההבדלים באשר לגודל-הצבאות, עוצמת-הנשק ומרחבי השטחים בהם נערכו הקרבות — בסטלינגרד ובירושלים — ניתן לערוך השוואה תור-תית ולמצוא את ה ש ו ה ו ה ש ו ה ב ס ו ג מ י ו ח ד ז ה של לחימה בשטח-הבנוי.

מעל לכל בולטת החשיבות העצומה של הלוחם הע-שוי בלי-חת והלוחם ללא-הרף להשיג את המטרות והיעדים אשר הוצבו בפניו, גם כאשר הוא פועל לבד או בתוך יחידה קטנה.

אין כשטח-בנוי המאפשר מחבוא ומסתור על כל צעד ושעל, ולכן אין דומה לגבורת הלוחם המתגבר פעם אחר פעם על הנטיה הטבעית למחסה ויוצא חוצץ אל מול כדורי-הצלפים הממתיינים לו „אישית". המייחד את גבורתם של הצנחנים אשר לחמו בירו-שלים היא תנופת-התקפתם שלא פסקה אף רגע והתקדמותם הרצופה, בניגוד לכל המקובל במערכה מסוג זה. בשום מקרה לא נעצרו הכוחות ל„ישור קו" לקבלת סיוע ארטילרי או אורי אשר היו מוכ-נים לכך. בזכות מסירות וגבורה אלה שוחררה העיר לפני שעלה בידי גורמים עויינים למנוע מעם-ישראל את בירתו הנצחית. במערכה זו נפלו לוחמים רבים וטובים — לזכרם מוקדש המאמר.

ארטילריה על שטחי כינוס והיערכות

הגנרל צ'ויקוב מספר, שאחת הדרכים העיקריות בה שברו לוחמיו את ההתקפות הגרמניות היתה הנחתת אש ארטילרית על ריכוזי-כוחותיהם רגעים ספורים לפני תחילת-ההתקפה. לצורך תיאורו, המשכנע כשלעצמו, מביא צ'ויקוב את יומנו האישי של לוחם גרמני בו מתואר כיצד היו הפגזות אלו שוברות את מוראל הלוחמים ומנפצות את ביטחונם בהצלחת-הפעולה: הם ראו את פצועיהם והרוגיהם מונחים לידם — מראה מדכא לפני קרב, וכן ברור היה להם שהאויב הרוסי יודע על כוונתם לת-

קוף וממתין להם. צ'וי-קוב מוסיף ומספר על המאמץ הבלתי-נלאה, שלו ושל יחידותיו, לש-לוח קציני-תצפית קד-מיים אל עומק המערך הגרמני לכוון את האש ולייעלה. בניגוד לאיזור-הלחימה עצמו, בו מש-תדלים הכוחות להימנע מתנועה ושהיה ברחו-בות ובשטחים פתוחים

תנועה להיערכות

היתה התנהגותם הנפלאה של התושבים. בחדרי-המדרגות ובדירות מצאו חיילינו לא רק מחסה מאש, אלא סעד רוחני שאין דומה לו. אין ספק, שהופעת-הצנחנים בירושלים בישרה לתשוביה טובות, אולם עיר זו, על זקניה, נשיה וילדיה, עמדה תחת הפגזה מאז שעות-הבוקר; אזרחים נפגעו בה בכל קצות-העיר. היה זה אך היום הראשון למלחמה ואיש לא יכול היה להתנבא מה ילד יום. תושביה הוותיקים של העיר זכרו את מלחמת-הקוממיות, בה עמדה העיר במצור ורעב ממושכים וכבדים. מכאן אל קפיצת-היד וחסכנות במזון המרחק עלול להיות קטן.

אך היפוכו של דבר אירע בירושלים בתשכ"ז. הצנחנים הוצפו בשפע של כיבודים ואהבה. ולא זאת בלבד — תושבים רבים, מבוגרים ומנוסים בחיים ובמלחמה, חיברו ממש את הלוחמים להתקשר בטלפון לביתם ולהרגיע את יקיריהם בעורף.

יחס מופלא זה לא רק שסייע להתגבר על הפחדים של טרם קרב, אלא נטע בחיילים הרגשה מחודשת ומחוזקת של בית. הם נלחמו כאשר תחושת-החום המשפחתית מפעמת בלבם. אין ספק שחום זה סייע רבות להתגבר על צמרמורת הקור וההתרגשות שפקדה את הצנחנים בשעות-המתח וחוסר-הידע אשר קיננו בהם משך שעות של הפגזה ארטילרית בלתי פוסקת.

סיור ותצפית

אחת המטרות של אש ארטילרית ואש שטוחת-מסלול לפני הקרב היא למנוע ממפקדיו של הכוח התוקף אפשרות תצפית נוחה ותכנון מפורט של קרב-המגע.

ואמנם, כשהתכנסו המפקדות בפינת רחוב צפויה עמדה בפנינו שאלה פשוטה, אך חשובה: האם לצאת לסיורי-מפקדים עד לקו-האש ולסכן את המג"דים ומפקדי-הפלוגות,

שרויה בהאפלה כללית. הכוחות, אשר לא הספיקו להכין שילוט מאיר ומוריד-דרך, נאלצו להתקדם אל קו-ההתחלה ברחובות מפותלים ולא מוכרים. בגלל החשש ממשחים ארטי-לריים נעו האוטובוסים במרחקים זה מזה ומדי-פעם נותקו כוחות-משנה וטעו ברחובות. רובם שבו עד מהרה על עקבם והצטרפו אל יחידותיהם. אולם, לגדוד של עוזי אבד האוטו-בוס של "רייניץ", ובו רבים ממכשירי-הקשר של מפקדת-הגדוד וכמעט כל הצוותים לפריצת-הגדרות. ממש ברגע האחרון, לאחר שעוזי המג"ד, דן הסמג"ד ועוזי המ"פ כבר אלתרו צוותים חדשים, מצא עמוס, קצין האג"מ, את האוטו-בוס האובד על הצוותים שבו והביאם אל חבריהם המצפים כשכבר החלו פצצות-הריכוך הראשונות לרדת על האויב.

אותו קצין אג"מ אף הביא את ראש-הגדוד של יוסי פ' אל המאסף של עוזי ובכך יצר את התיאום הפיזי בין שני הגדודים, אשר היו עתידים לפעול בגיזרה אחת. תיאום כזה חיוני במיוחד בשטח בנוי, כי די בבניין אחד כדי להפריד בין שני כוחות עד כי לא ידעו זה על קיומו של זה. ואמנם כך אירע בין שתי יחידות רפואיות אשר פעלו בהצטיינות כל אחת בפני עצמה בלי לדעת, כי מרחק של 60 מטר בלבד ובניין מפריד ביניהן.

שטחי היערכות

כרבע שעה לפני שעת ה"ש" נמצאו רוב הכוחות בשטחי-היערכות. האויב חש כנראה בתכונה שמעבר לגדר והגביר את האש. למזלם של הכוחות היתה אש זו מכוונת אל לבה של העיר במגמת אמנעה כללית ולא אל שטחי-הריגה שבקור-האש. מוצב-הפיקוד של החטיבה, אשר התמקם על גג נישא ברחוב יואל — מרחק 200 מטר מהכוחות — נמצא במרכז אלומת-אש של תותחי 25 ליטראות, ואילו בקו-האש עצמו שרר עדיין שקט.

מצב זה נשתנה מייד עם תחילת ההנחתה הארטילרית שלנו. תותחי ה-25 ליטראות המשיכו אמנם לירות אל העיר, ופגז אחד פגע פגיעה ישירה בגג עליו נמצא מוצב-הפיקוד החטיבתי, אולם עיקר אש ה-81 מ"מ כוונה אל שטחי-הריגה מתוכננים מראש בקו-המגע.

מעניין לציין שדווקא שני הגדודים הפורצים לא סבלו אבידות בשטחי-ההיערכות ואילו הגדוד של יוסי פ', שהיה בשלב זה בעתודה, נפגע באופן רציני. על אחד הצמתים, אשר בקרבתו נעו הפלוגה של חגי, מפקדת-הגדוד ותחנת-האיסוף, צמודים לקירות, נפלו מספר מטחי-מרגמות, ותוך שניות ספורות יצא כמעט כל הכוח הזה מכלל-פעולה. את הסמג"ד, הרופא הגדודי, הקמב"ץ ועוד כארבעים לוחמים נאלצו לפנות עוד לפני שיירו כדור אחד... יוסי, המג"ד, נשאר עם קצין-הקשר ורץ לנהל את הקרב הצפוי למשך שעות רבות ועקבות מדם ללא הרופא והחובשים, אשר לאחר שטיפלו בנפגעים האחרים, חבשו את עצמם ופוגו אחורה, דואגים לחבריהם הממשיכים בלעדיהם קדימה...

אוכלוסיה

אחד הגורמים, שסייעו ללוחמים להתגבר על המועקה הנפ-שית והאבידות מאש-הארטילריה בשטחי-הכינוס וההיערכות,

ירושלים - זירת הקרבות

עירייה

א-טור

דן אלמון

איש גור

הערת

הר הבית

הר המנוחות

מסגרת

ירושלים - זירת הקרבות

לחימה ברחובות

בספרו על הלחימה בסטלינגרד מזהיר גנרל צ'יקוב מפני תנועה ברחובות ובשטחים פתוחים. הנטייה הטבעית של הכוחות היא לנוע במקום המאפשר תנועה מהירה, כלומר, רחובות. אולם, רחובות הם שטח-הריגה טובים לאשרטילריה, לטנקים, לנשק קל ולרימונים.

לכן — הפכה הלחימה בסטלינגרד עד מהרה לסדרת קרבות על מבנים, כאשר עיקר התנועה נעשית דרך הצרות. מובן מאליו ששיטה זו מאיטה בהרבה את קצב-ההתקדמות. לכן — מגן המצליח לאלץ את התוקף לנוש את צירי-ההתקדמות המהירים ולעבור לקפיצות-קרב מחצר לחצר ומגג אל גג, משיג את עיקר מטרותיו. שבירת תנופת-ההתקפה ופיצול העוצמה התוקפת למאמצים קטנים, המנותקים האחד ממשנהו והניתנים להשמדה כל אחד בנפרד, היא כמעט נציחון.

לא בכדי תקפו הגרמנים באחת האופנסיות העיקריות שלהם בתוככי העיר סטלינגרד בכוח של חמש דיביזיות בגיזרה שרחבה כ-5 קילומטרים. שטח בנוי בולע כוחות ולא נודע כי באו אל קרב.

החלטתנו היתה נחושה להימנע מהדרדרות לקרב כזה בירושלים!

- ידענו שהזמן העומד לרשותנו קצר.
- ירושלים היא בירת-ישראל, וידענו שלאחר הקרב נוסף ונשב בה. לא היתה לנו כל כוונה להפכה לעיר-חרבות. מלחמת-הרס היתה שמה לאל את טיעונו המוסרי לגבי יחסנו אל העיר הקדושה.
- מערכה ארוכה תובעת קרבנות רבים. במלחמת-הקוממיות נהרגו בירושלים למעלה מאלף איש ובגלל סיבות אובייקטיביות, ועל-אף גבורת-הלוחמים, נש-

חבורת הפיקוד צופה על זירת הקרב

או להסתפק בתצפית מרחוק וקביעת התכנית מעל גבי תצלומי-אוויר אשר היו בידנינו, בשלב זה, בכמות קטנה בלבד. ניסיוננו בעבר הורה לנו שגם בלי תצפית של ממש מצלמי-חיים מפקדים ללמוד את יעדיהם במידה מספקת. את החסר משלימים התבונה, הרצון להצליח והדבקות במטרה. אולם אבדן-מפקדים לפני הקרב עלול להיות הרה-שוואה.

הוריתי להסתפק בתצפית מרחוק ורק עם אור אחרון להתקרב ממש אל נקודות-הפריצה.

הגדוד של יוסי פ', אשר נועד לשמש בשלב ראשון כעתודה ועיקר משימתו המתוכננת היה בסביבות שער-הורדוס, בחומת העיר-העתיקה, עלה על אחד המבנים הגבוהים בעיר העברית ומשם צפה אל השטח. מפקדי הגדודים הפורצים, עוזי ויוסי י', מצאו עצמם נדחפים קדימה. שניהם ניצלו את הרווחים בין מטחיה-האש הארטילריים וצרוורות-המקלעים והתקרבו אל קו-המגע.

ואמנם, כשעלה עוזי עם מפקדי-פלוגותיו על אחד הגגות, החלה אש המרגמות הירדניות לוחל לקראתו. צרוות בוד-דים וזוהרים פילחו את האויר מעליהם ולצדם.

מעמדו ראה יוסי י' כיצד מתקרבות פצצות-האויב עד לסביבת עמדתו של עוזי ממש. המפקדים המשיכו בתכנון ורק כאשר הפכה ההפגזה לקשה וסמיכה, ירדו מן הגג ורצו קדימה, מזרחה, אל החומה שהגנה על רחוב שמואל הנביא מפני האש שטוחת-המסלול.

היום נטה ולאור הדמדומים החליט עוזי להתקרב ממש עד עמדות-הרתק המתוכננות ולוודא שכל מ"פ יודע היטב את מקומו.

כחצי שעה מאוחר יותר עשה כן יוסי י' עם מפקדיו. בחסות החשיכה החליק עם מכוניותיו במורד רחוב ברא"ל והגיע עד לבתי-המפונים. פגזים וכדורים נותבים ליוו אותם בדרכם אך לא נחתו עליהם. את הכיכרות הנרחבות שבין בנייני-המפונים עברו המפקדים ברגל והגיעו עד לעמדת-הפריצה ממש.

סיכום ביניים

אש האמנעה הארטילרית של הירדנים הטרידה ולעתים אף גרמה לאיבוד זמן יקר וחיוני. היא גרמה לשיבושים באיתור הגדרות, אולם לא הצליחה למנוע מהמפקדים — מג"דים ומ"פים — להתקרב עד הגדרות ממש, ולנטוע במפקדים הרגשת-ביטחון לקראת הפעלת כוחותיהם בעת ההבקעה עצמה. אש-הארטילריה גרמה למתח של טרם-קרב, שעות רבות לפני הקרב עצמו. היא הסבה לחלק מהיחידות אבי-דות כבדות בשטח-ההיערכות. אש נ"ט של כוח-תינו שהומטרה על הירדנים הקטינה בוודאי את יעילות אש הארטילריה שלהם.

נ"ט. אין ספק שלו היו הירדנים מפעילים את הארטילריה שלהם בתוך העיר היו נגרמות לכוחות שלנו אבידות כבדות. מדוע, אם כן, לא עשו כך?

התשובה היחידה האפשרית היא, כי תנופת ההתקפה של הצנחנים והיצמדותם המתמדת אל הכוחות הירדניים מנעה זאת מהם: כל ירי ארטילרי על כוחותינו היה מסכן באותה מידה את כוחותיהם.

על כך כתב צ'ויקוב: הדרך היחידה להמנע מעליונות אווירית גרמנית היתה להיצמד אל הגרמנים עצמם.

לסיכום: — כוחותינו נעו אמנם בשטחיה הריגה, אולם תנופת ההתקפתם והיצמדותם הבלתי-נלאית אל האויב מנעו ממנו שימוש בארטילריה.

מובן שעל-ידי תנופה זו נאלצנו לעתים לוותר על השימוש בארטילריה שלנו. אולם אין להשוות נזק של פצצות הנורות על-ידי המגן לשטחיה הריגה פתוחים אל הנזק אשר עשויות לגרום פצצות התוקף על מבצרים בנויים.

אמת — הירדנים יכלו לסכן את חייליהם ולירות בקרבם — אולם מוזאת הם נמנעו בדרך כלל.

הסיכון שלקחו המפקדים שלנו היה מחושב והצלחה מעל לכל המשוער.

מרגע ששותקה בדרך זו האש הארטילרית הירדנית, לא הצליחה אש הנשק הקל שלהם להפריד בין החי"ר והטנקים שלנו. מדי פעם ניטש בין הלוחמים הוויכוח מי ינעו קודם — חי"ר או טנקים — אולם הם לא נפרדו אף פעם, איבטחו וסייעו זה לזה.

כך, בניגוד לדעתו של צ'ויקוב, התקדמו כוחותינו ברחובות והגיעו במהירות אל יעדיהם המערכתיים. בשלב מסויים דיווח

ארה ירושלים חצויה. ידענו שבמערכה מהירה יהיה מספר הנופלים קטן בהרבה.

היה עלינו להתאים את שיטת הלחימה למטרות אלו, והסתבר שלא יכולנו לקבל את עצתו של הגנרל צ'ויקוב ולהימנע משימוש ברחובות ומתנועה בהם.

למעשה נלחמנו בעיקר ברחובות. האמנו, שלאחר הבקעת קורהבי צורים העיקרי נוכל לנוע במהירות אל היעדים המערכתיים בעיר רף-האויב ובכך גם להימנע מהת-

כתשויות יתרות וגם לקבוע עובדות טקטיות ומדיניות מכריעות של שליטה בכל תחומי העיר.

צ'ויקוב מפתח את שיטת ההגנה הסובייטית: להפריד בין כוחות החי"ר והטנקים. או אֶז מטפלים בטנקים המבודדים בנשק נ"ט ומשמידים אותם. נגד החי"ר פועלים בארטילריה, בנשק שטח-מסלול כבד ובנשק קל.

לרשות הירדנים עמדו תול"רים — כלי-נשק נ"ט נייד וטוב, בעיקר בשטח בנוי המאפשר לגיף מחסות רבים. בתוך העיר היו להם כשתי מחלקות של מרגמות 81 מ"מ — מחלקה אחת בעיר החדשה וכחלקה בעיר העתיקה, ליד הר-הבית. כן עמדו לרשותם גדודות-תותחים 25 ליטראות, סוללה של 155 מ"מ ויתכן אף כוח של מרגמות 120 מ"מ. נשק שטח-מסלול היה לפי התקן ובעמדות נמצאה כמות ענקית של תחמושת כולל רימוני-יד, בזוקות, ורימוני-רובה

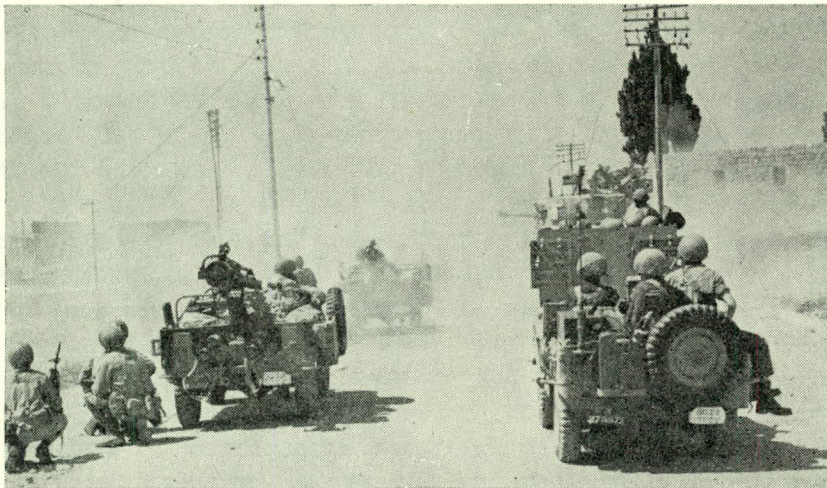
...תוך לחימה ברחובות

את רגלו. פלוגתו כבר הספיקה לטהר מספר עמדות ירדניות שהוסיפו לפעול בעורף פלוגה א'.

בגדודו של עוזי טיהרה פלוגתו של מאירקה את המבנים באזורי-הפריצה, אולם הפלוגות של זמוש ומוסה התקדמו מבלי להתעכב. נוצר מצב מסובך, כביכול, שבו נלחמו כוחות-הגדוד בארבעה או חמישה אזורים בבת-אחת, לעומק ולרוחב. ברקאי, הקמב"ץ של עוזי, נטל את הפיקוד על אחד הכוחות אשר מפקדו נפצע וטיהר את שכונת שיח-ג'ראח. מפקדת-הגדוד, תוך כדי תנועתה בשטח, נכנסה בעצמה לקרב טיהור והמשיכה בו עד לגבול הגיזרה עם גדודו של יוסי פ', מפקד-המחלקה אריה, פשט עם מחלקתו על המרגמות, אשר פעלו מתוך ואדי ג'וז, ואילו מוסה וזמוש המשיכו להתקדם בשני כבישים תוך טיהור כוחות-האויב בעמדות ובבניינים. רק שמירת-התנופה בדרך זו אפשרה ניצול מלא של הכוחות והגעה אל יעדיהם המערכתיים בשעה מוקדמת.

במלחמת-תנופה כזו היתה כל דבקות בצוות-קרב קשיח גורמת עיכוב מיותר. חומרי-נפץ היו עם כל הכוחות, ול-פחות מחצית פלוגת-ההנדסה נעה עמם קדימה. אולם פיצוץ מבנה מחייב השתהות, ואילו הכוחות העדיפו הסתערות,

צוות קרב: חי"ר ג'ייפס וחל"מים

טיהור (לעתים שטחי) והמשך ההתקדמות. אמת, הירדנים שנשארו בעמדותיהם המשיכו לעתים לפעול גם לאחר מעבר הכוחות הראשונים. אולם אין ספק שכאשר הותקפו על-ידי כוחות עורפיים יותר, ובידעם שהם עלולים להישאר מנותקים כל רגע, גברה נטייתם לזרוק את נשקם ומדיהם וליהפך לאזרחים שלווים בפגימות...

אין להתעלם מעובדה נוספת: כדי לפוצץ בית יש להגיע אליו כדי להניח את חומר הנפץ. גישה זו, אם אינה נעשית במחילות תת-קרקעיות, אינה בטוחה כלל ועיקר, והחברה העדיפו להתקדם הלאה ו/או להפעיל נגד הבתים שנותרו טנקים או תול"רים במקום לפוצצם.

במקרים בהם נדרש נשק נ"ט כבד יותר מבזוקות, והטנקים היו מרוחקים או עסוקים בגיזרה אחרת, עשו את המלאכה התול"רים — באומץ, במהירות וביעילות. חשופים לאש מכל

מדי פעם יוסי פ', שלוחמיו מדלגים על מספר מבנים המגלים התנגדות; לעתים נאלצו לחזור ולטפל בהם אך לרוב הופעלו נגדם כוחות עורפיים. אין ספק שדחיפה זו קדימה היא שערערה את כוח-הרצון של לוחמי-הלגיון, ומנעה מהם לחימה מסודרת והתארגנות-מחדש לאחר ההבקעה הראשונה.

צוותי קרב

צ'יקוב מרבה לדבר בספרו על "קבוצות-סער". ניסיונם לימדם שאין טעם להפעיל יחידות גדולות בשטח בנוי. הם בנו "קבוצות-לחימה" מעורבות: מחלקה או שתיים חי"ר, טנק אחד או שניים, כיתת-הנדסה, תותחים נ"ט וארטילריה. קבוצת-לחימה כזו מסוגלת לכבוש בית גדול או קבוצת-בתים המהים מרכזי-התנגדות.

עקרונות נראית לנו שיטה זו נכונה. מסיבות שאותן נפרט לא פעלנו כך, אולם השתדלנו לשמור על העיקרון של שיתוף-פעולה מלא ושילוב חי"ר, טנקים, ארטילריה, הנדסה ותול"רים. השיטה אשר קבעו המג"דים היתה לרוץ קדימה ולא להתעכב אלא מחוסר ברירה. לכן, פרט להבקעה ראשונה, לא היה טעם להקצות מראש כוחות לבניינים מסויימים, או למרכזי-התנגדות. המג"דים והמ"פים סמכו על

תושיית-הלוחם אשר פותחה בצנחנים משך שנים וביכולת הלוחמים לאלתר כוחות תוך כדי היתקלות. כיוון שממילא צועד-דים המפקדים בראש כוחותיהם, יכולים הם לקבל החלטות במקום מבלי להיות קשורים מראש למבנה כלשהו. משעברו הטנקים ליד גבעת-התחמושת, אישר יוסי פ' לסגנו, דורון, לקחת שני טנקים, לער-לות אתם על הגבעה, ולסייע בכיבושה. הוא עצמו המשיך קדימה אל יעדו המע-רכתי — מלון "אמבסדור" וסביבתו. יוסי פ' צעד אחר המחלקה הראשונה, לא הרחק מהמ"פ, יוסי א', ואחריו אלכס, וחילק עבודה בהתאם להתפת-חות. לכן, בהתקפה על בית ימק"א או ברחבת מעבר מנדלבאום הוא הצליח לרכז לפחות שישה טנקים!

עוזי וסגנו דן שלחו תול"רים וטנקים לכל מקום בו נראה שהם דרושים, או התרוצצו אתם בעצמם. אצל יוסי י', כאשר היו די טנקים לערעור עמדות בית-הספר לשוטרים, פעלו התול"רים של אשכול לפינוי-נפגעים וכך עשו עבודה נפלאה וחשובה לאין-ערוך. אחר-כך נכנסו למערכה ביעודם העיקרי. מספר הלוחמים בגדודים היה די מצומצם — באופן יחסי למשימות. פיצולם מראש לכוחות-משימה היה עלול לגרום בזבוז כוח-אדם. כל מפקד ידע שמאחוריו אין תגבורות. עם הכוח ההתחלתי היה עליו להשלים את כל משימותיו. השיטה הגמישה של הפעלת-הכוחות לפי החלטות מפקדים הנמצאים בראש כוחותיהם הבטיחה ניצול כוח-אדם עד כדי מקסימום. יוסי פ' החליף את פלוגה א', אשר לחמה מאי-זור-הפריצה ועד ל"סימטת-המוות", רק כאשר נפגעו מרבית אנשיה ואזלה תחמושתה. אז הוא הכניס במקומה את פלוגה ג' של אלכס, אשר נפצע כבר בתחילת הקרב ומשך בקושי

הסוגים הם התרוצצו ברחובות הרחבים וניפצו לרסיסים כל עמדת-צליפה אשר הפריעה להתקדמות. הנשק המסובך ביותר לשימוש היה הארטילריה. ההיצמדות הבלתי-פוסקת אל כוחות-האויב, אשר מנעה ממנו כל אפשרות של התארגנות-מחדש וביסוס קווי-הגנה נוספים, עלולה היתה להיפגם לו היו החבר'ה שומרים מדי פעם טווח-ביטחון מספיק מקו אש הארטילריה. על-מנת לוודא שאנשינו המת-קדמים לא ייפגעו מהאש שלנו היה צורך לתאם כל הזמן בין היחידות בגזרות השונות, ליישר מדי-פעם את הקו, לעלות על עמדות-תצפית לטיווח יעיל ולהכניס את אנשינו אל מאחורי מחסות.

תהליך זה הינו איטי ומסורבל. אם נסיף לכך שכל התרחקות מהאויב היתה חושפת את אנשינו לאש-הארטילריה שלהם, יובן מדוע לא היה אף מקרה אחד בו התעכבו הצנחנים לשם טיווח-מחדש והפגזה לתכלית.

ראוי להזכיר שתי עובדות טכניות חשובות: בנייני-ירושלים בנויים אבן. פגז תותח או פצצת-מרגמה אשר אינם פוגעים בעמדה פגיעה ישירה אינם גורמים לה נזק של ממש. עמדות-הירדנים היו בנויות בטון מזויין כשמעליהן קומה עד שלוש קומות של דירות-מגורים. על אזורי-ההבקעה הונחתה מכה ארטילרית כבדה: במשך כחצי-שעה נפלו על שתי גזרות, שרוחב כל אחת מהן כ-150—200 מטר, כ-1800 פצצות ופגזים ממרגמות 160 מ"מ, תותחים 155 מ"מ ומרגמות 81 מ"מ. אין ספק שהיתה לאש זו השפעה מדכאת על מוראל האויב בקו, אולם עם תום ההפגזה פתחו כל העמדות הירד-ניות באש. על בית-הספר לשוטרים, ירו במשך כשעה תשעה טנקים מטווח של כ-100 מטר, והוציאו את מרבית פגזיהם. אין ספק שהם הבריחו את הירדנים מחזית המבנה פנימה ואולי מכל חלקו העליון, אולם העמדות שבתחתית-הבניין וסביבתו, אשר נהגו כיאות ולא השיבו אש כל זמן ההפגזה, חזרו לפעולתן ברגע שהכוח הרגלי החל בפריצתו. הטנקים המשיכו לירות, אולם בגלל הסכנה של פגיעה בכוחותינו, נאלצו להגביה קניהם ולפגוע במטרות גבוהות יותר.

בעוד השיתוף עם הטנקים בתוך העיר, לשם פגיעה במטרות נקודה וצלפים, היה מהיר ויעיל, הרי כל ניסיון לתאם שילוב כזה עם הארטילריה גרם לשיבוש שטף-התנופה.

אך ראוי לציין, שבכל גיזרה בה היה, או נוצר, שטח ביניים כלשהו בינינו ובין הערבים לא היססו המפקדים להשתמש

בכל העוצמה הארטילרית. וזו עשתה אמנם עבודה נאמנה ותכליתית: זמוש הפעיל אש לשיבוש התקפת-נגד על מור-דותיו של רכס אוגוסטה-ויקטוריה. יוסי י' הפעיל אש אר-טילריה על גבעת-המבתר, אשר עמדותיה שלטו על גבעת-התחמושת ועל השטח הפתוח אשר בינה ובין גבעת מלון „אמבסדור“; לקראת כיבוש רכס אוגוסטה ויקטוריה, גם בהתקפת-הערב וגם בהתקפת-היום, הנחתנו מכה ארטילרית אדירה וכן עשינו בקטע החולש על התנועה בעמק קדרון ועל הדרך העולה אל שער-האריות.

מן הראוי יהיה למצוא עוד הזדמנות לספר בהפעלת ארטי-לריה בשטח בנוי ובשטחים צפופים.

הפעלת טנקים

חשיבותם של טנקים בלחימה בשטח בנוי הוכחה בקרבות-ירושלים הוכחה חותכת וחד-משמעית. בכל מקום בו הופיעו עלתה רוח-הצנחנים ותנופת-התקפתם קיבלה משנה מרץ ותוקף.

כפי שכבר סופר החלו הטנקים את המערכה שלהם בשטח הכינוס, ברחוב גאולה שליך שנלר, מקום שהיה מרכז להנ-חתת האש הארטילרית הירדנית כבר בשעות אחר-הצהריים. אולם אש זו לא מנעה מהטנקיסטים לתפוס את עמדות-האש שלהם למתקפה בדיוק כמתוכנן.

סיוור עמדות-האש בגיזרת שיח-ג'ראח ובית-הספר לשוטרים בוצע על-ידי המ"פ רפי ומפקדי-המשנה שלו, באור אחרון. אולם הוא לא הסתפק בכך ובחשיכה ירד שוב אל קו-האש וציין לכל מפקד את מקומו המדוייק של כל טנק.

עקרונית אין טעם לקרב טנקים לטווח כה קרוב (150 מטר) מעמדות-האויב. קרבה זו חושפת אותם לנשק נ"ט קל, בעוד שהם אינם מנצלים את טווח-התותח שלהם. אולם זהו קרבן תורתי ראשון הנתבע על-ידי השטח הבנוי: חוסר תצפית וחוסר שדות-אש גדולים.

במשך כשעה-יחצי עמדו הטנקים במקומם ברחוב צפניה — כשיכולת תמרונם אפסית כמעט — פיצחו ושיתקו עמדות-אויב וליוו באשם את הצנחנים הפורצים פנימה בין הגדרות והעמדות אשר מולם.

על גיזרת בית-הספר לשוטרים בלבד — מטרה ברוחב של כ-100 מטר — פעלו ברציפות שמונה טנקים. הם נשטפו באש מרגמות 81 מ"מ, ובאש שטוחת-מסלול. מפקדים נפגעו, אנט-נות נקרעו וכל הציוד החיצוני נשרף. למרות היותם, כביכול, מסייעים, היוו הטנקים חלק מהותי מהכוח המסתער ועשו זאת בגבורה.

ברגע שהגדודים חדרו אל תוך המערכים נצטוו הטנקים לנוע אל עבר הפירצה ולהצטרף למלחמה „בפנים“. תנועה זו בוצעה בחשיכה ובדרך חתחתים, אשר לא פונתה עדיין לח-לוטין ממוקשים.

עם אור עמדו הטנקים ליד רחבת בית-הספר לשוטרים מוכנים לפעולה. שניים מהם נקראו לסייע ללחימה בגבעת-התחמו-שת. בשלב זה היתה כבר מרבית הגבעה בידי פלוגות-הצנחנים, ורק בחלקה הצפון-מזרחי נמשכה מלחמת החפירות והבונקרים. הסמג"ד דורון כיוון את הטנקים לעמדות-האש, אולם כאן קרה הבלתי-צפוי: בגלל תלילות-הגבעה וצפיפות-

הטנקים בדרך לפעולה

נקרא הטנק אחורה לפצח בונקר, אשר שלט באש על רחבה בין בתים בה התרכזו כוחות רבים. בסיימו „עבודתו“ שם חזר הטנק, הוא הטנק של המ"פ רפי, אל פתח-הסימטה, כיוון את תותחו פנימה ובירי מרעיד קירות ניפץ את בונקר-הבטון לרסיסים. הדרך נפתחה.

פלוגתו של אלכס המשיכה לנוע במורד-הרחוב לכיוון שער שכם, אך יוסי המג"ד היפנה אותה אל עבר החצרות, כי הרחוב נשלט על-ידי חומה, והוא רצה להגיע אל מלון „ריבול“ מול שער-הורדוס. הטנקים לא יכלו להיכנס אל תוך החצרות. הם המשיכו בדרך שכם עד לקרבת החומה וסייעו לכיבושם של שני המבנים השולטים על השער. בית-ספר לאחיות ומלון. כיוון שהצליפות ויריות-המקלעים מהחומה לא פסקו, נשארו הטנקים צמודים אליה, פיצחו ונטרלו את עמדות השקים והאבן שמאחוריהן הסתתרו הירדנים.

התיאור שהובא כאן מסביר ומבהיר את ערכם הרב של הטנקים בשטח בנוי ושילובם הרצוף והמדוייק בלחימה. אין ערוך לחשיבות האימון המשותף בין חי"ר וטנקים ולריבוי אמצעי-הקשר, אשר יבטיחו העברת הוראות והנחיות מן החי"ר אל הטנקיסטים ללא הסתכנות מיותרת ובמהירות מקסימלית.

הנדסה

צ'ויקוב מרבה לספר בשבחם של לוחמי-ההנדסה, אשר פוצצו מבנים על יושביהם הגרמנים. אצלנו, בגלל קצב-הלחימה המהיר ושיטת ההיצמדות אל האויב לא ניתנה הודמנות לחבלנים לפעול במלוא-יכולתם.

כיוון שבמרבית הצירים התקדמו הכוחות ברחובות לא נדרשו החבלנים לפוצץ קירות ולהבקיע חומות. בפלוגתו של אלכס, בהתקדמותה בחצרות-המנזרים לאורך דרך שכם, נדרשה הבקעת-חומה, והיא בוצעה מהר ויפה. אולם זה היה מקרה כמעט יחיד.

הלחימה לא יכלו הטנקים להפיל על את תותחיהם. הטווח בין עמדות-הצנחנים לבין אלו של הירדנים היה בסך-הכל מטרים ספורים בלבד, ולכן היו הירדנים ביטוח מת לגבי הטנקים. לעומת זאת נמצאו לטנקים מטרות טרבות, חשובות ומטרידות על גבעת-המבותר בטווח 800 מטר, וכי נגדן הם פעלו עד לכיבוש הגבעה על-ידי חטיבת-השריון.

אף על פי כן מעידים דורון הסמג"ד ודודיק, מפקד אחת הפלוגות שלחמו על גבעת-התחמור שח: „אין ספק שלהופעת-הטנקים היתה השפעה חיובית על הירדנים ושליטת על הירדנים!“ מפקד פלוגת-הטנקים המשיך עם יתר הטנקים — שמונה במספר — אל עבר הגדודים של עוזי ויוסי פ', כשהוא נע לא על גבעה מבוצרת בחפירות, אלא בין בתים.

הטנקים הגיעו אל יוסי פ', כאשר הוא היה בקרבת ימק"א ובפלוגה המובילה של יוסי א', כבר היו נפגעים רבים. הטנקים נעו במקביל לכוח-החוד של הגדודים, ירו על כל מטרה מזדמנת או אפשרית ובכך חסכו בכוח-אדם לטיהור-בתים ולהסתערות וכן בזמן הנדרש לפיצוץ בתים על-ידי חומר-נפץ.

התיאום בין הצנחנים והטנקיסטים היה קשה ומסובך. לעתים קרובות התקשו הטנקיסטים לאכזר את עמדות-האויב. כיוון שאנטנות רבות וטלפונים חיצוניים נפגעו בעת ההפגזה, נתגלו עיכובים ואי-הבנות בהכוונת השריונאים על-ידי הצנחנים. צליפות-האויב מנעו מן הטנקיסטים לחשוף חלק גדול מדי מגופם, ועיכבו את הצנחנים, אשר נאלצו לטפס על הטנקים ולצועק באוזני-המפקד את שהיה להם לומר.

אולם, תוך מעשי גבורה ואומץ משני הצדדים, הובנו לבסוף ההנחיות והאש הגואלת ניתכה ומחצה עמדות-האויב וסייעה בהסתערות עליהן.

על הכביש מול ימק"א עמדו הטנקים וחיפו על כיבוש הבית הענק תוך הסתערות מהירה פנימה, אשר בוצעה על-ידי אנשיו של אלכס. בשלב זה כבר היו כוחותיו של יוסי א' עם טנקים באיזור מעבר מנדלבאום. תנועה זו קדימה אפשרה לטנקים במעבר מנדלבאום לירות על בניין ימק"א מהאגף.

ברחבת-מנדלבאום תפסו הטנקים עמדות מכל צד, פיצחו עמדות מטווח עשרה עד שלושים מטר, ושימשו כמחסה פיזי למעבר כוחות ברחבה הפתוחה.

בהמשך דרך שכם נתקלו הצנחנים בעמדות מקלע ורימון-רובה נ"ט בתוך סימטה צרה. כל מי שניסה להמשיך במורד-הרחוב — נורה ונפגע. כאשר התייצב טנק מול הסימטה בפעם הראשונה נורתה לעברו פצצת נ"ט, אשר החליקה בין שרשרותיו. עוד לפני שהספיק לאכזר את העמדה הקטלנית

אשר בוצע בחשיכה, היה קטן יחסית. אך משהאיר היום נשתנתה התמונה.

מי שהרים ראשו מעל לשפת-החפירה נורה ונפגע, ולא ידע מאין. מי שיצא להסתער בשטח הפתוח נורה אף הוא. מכיוון שעל גבעת-התחמושת לא נורתה אש רבה, נדמה היה למפקדיים מדי פעם שהקרב שם תם. אבל לא. הירדנים לא ירו בעלמא, וכשירו היו קליעותיהם מדויקות.

חייליו של עוזי בשיח-ג'ארח עמדו שעות ארוכות באש-צליפות ולא עלה בידם לאכזר את מקור-האש. האיזור כולו היה בידי הגדוד כבר בשעה 0500, אולם צליפות קטלניות נמשכו עד אחרי שעה 1000, ובמקומות מסויימים עד לשעות אחר-הצהריים.

מעניין סיפורו של רץ המגיד. לאחר שהשתתף בשתי פעולות-קרב נפצע יעקב חי ברגלו. הוא יצא בכוחות עצמו אל תחנת-האיסוף. אולם משהגיע לשם נוכח שהכניסה אל הבית נתונה תחת אש של צלף נסתר. אין יוצא ואין בא. יעקב החליט להשמיד את הצלף ועלה על גג של בית. אולם נוכח שאין המלאכה קלה. מעקה הגג נמוך היה, וכל תנועה משכה אש. הדם שתת מרגלו הפצועה, הוא הלך ונחלש, והצלף הירדני אינו נראה. לפתע הבחין יעקב בתזווה קלה של וילון באחד החלונות. מיהר יעקב וירה למטרה הנסתרת. הצלף הירדני נפגע, ואשו חדלה להסריד את תחנת איסוף הפצועים.

בכל אחת מגזרות-ההבקעה עמדו בפני הכוח הפורץ בין ארבע לחמש גדרות. חלקן נחתכו במספריים ובשקט וחלקן נקרעו על-ידי מטעני-צינור. חוליות-פריצה רבות הוכנו מראש וכולן באו לכלל פעולה. לעתים נקראה אותה חוליה לאותו מקום יותר מפעם — כאשר התגלה שהחוטים לא נקרעו כולם, או כשנתגלתה גדר נוספת בלתי-ידועה. ברוב המקרים לא התרחקו החבלנים ממטעני-הצינור, אלא מספר מטרים.

אנשי פלוגת-ההנדסה ביצעו פעולה חשובה ביותר בפינוי-מוקשים, שחשיבותה היתה רבה ביותר בשל הצורך לפתוח דרך נקיה לטנקים שהשתתפו בלחימה מקרוב. אנשי יחידות-ההנדסה אשר לא השתתפו בפינוי-המוקשים צורפו לגדודים ושם נלחמו כחיילים רגליים לכל דבר.

צליפה

בספרו מתאר הגנרל צ'ויקוב מעללים מופלאים של צלפים ומפליג בחשיבות פעולתם. תוצאות הצליפה הירדנית מאשרות זאת לחלוטין. לשמחתנו ניתן לקבוע, כי למרות יעילותה הקטלנית, לא הצליחה הצליפה לעכב את תנופת-ההתקפה; אך יש לזקוף לחובתה מספר נפגעים רב מאוד. החל מאור ראשון הפכה כל תנועה למסוכנת. בכל שלב פריצת-הגדרות והבקעת המערך הקדמי — אשר בוצע בחשיכה — לא היו כמעט נפגעים, פרט לאלה שנפגעו באש-ארטילרית יותר בעורף. גם מספר הנפגעים בטיהור החפירות

טיהור בתים בעיר העתיקה

משקרו כוחותינו אל חומת העיר העתיקה גברה הצליפה. רחובות, כיכרות ומבנים אשר היו גלויים לחומה הפכו למעין שדות-קטל בועיר-אנפין. דרך שכס נשלטה לחלוטין מהחומה. לאחר תנופת-הכיבוש וייצוב-העמדות נעשתה כל תנועה בכביש זה סכנה ודאית. כך היה המצב גם ברחוב צלאח אד-דין המוליך למלון „ריבולי“. חיים רוסק, אשר חירף נפשו להציל פצוע מאוטובוס, נורה ונהרג במקום. רכבי-מודיעין אשר הגיע למפקדתו של יוסי פ', נפגעו. שלושה ניסיונות לחלץ נפגעים הופסקו בגלל צליפה מדוייקת. וכאשר, עם חשיכה, ניסו הלוחמים לעלות בשקט על רכבם ולצאת, שוב צלפו לעברם ואחד האנשים נהרג.

מצב דומה היה גם בבית-הקברות שלידי „ריבולי“ ובסביבת מוזיאון רוקפלר. שלושה לוחמים נפצעו בפניהם משניסו לפעול מתוך חלונות-המוזיאון הפונים לעבר החומה. צלפים ירדניים מוסתרים פגעו בהם ברגע שנתגלה קנה-הרובה או שאובחנה תנועת-היורה.

החל משעה 1000 נראה היה שהעיר שקטה והלחימה פסקה. אולם הצלפים המשיכו עדיין בשלהם. התגלות מול החומה או תנועה בלתי-זוהרה בשטחים פתוחים נסתיימו בנפגעים. הצליפה לא עיכבה אף פעם את התקדמות היחידות. אולם היא גבתה מחיר-דמים גבוה. איכון עמדות הקלעים והצלפים היה קשה ואטי. בעיר העתיקה לא התנהלו קרבות כבדים, אולם שני לוחמים כרעו-נפלו מצליפה מפתיעה מקרוב.

מפקד-הסירות. מיכה ק, מספר שאפילו בלילה, בעת שירד עם אנשיו לחלץ את נפגעייהם מהגשר המוכה, שכב צלף ירדני בעמדה אשר ליד פינת-החומה ולא היה טנק או אדם אשר עבר לידו ולא קיבל את מנתו. בנזקאי אשר הפצצה הראשונה שלו לא פגעה, נורה ונפגע בטרם היה סיפק בידו לטעון את הפצצה הבאה.

סרן גיורא אשכנזי, אשר בהתקפה על רכס אוגוסטה ויקטוריה הסתער בראש פלוגתו, נורה ונהרג על-ידי כדור בודד. מקומו במרכז-הכוח וחזותו הפיקודית איפיינוהו משאר אנשיו והכדור הקטלני בחר דווקא בו — הנישא מכל.

טיהור בתים

צ'יזקוב מודה בספרו, כי טיהור בתים הוא מבצע מסוכן ויקר עד מאוד, שכדאי ורצוי להימנע ממנו. אולם בשטח בנוי מתבססת ההגנה על ישיבה במבנים בודדים ובקבוצות בתים. הרוסים בהתקפות-הנגד שלהם השתדלו להגיע אל המבנים במנהרות, ובמקרים רבים העדיפו את פיצוץם על טיהורם. אולם מבנה גדול והרוס יכול לשמש בסיס-הגנה טוב לא פחות מאשר בית שלא נפגע ועמדותיו גלויות. מכל מקום — פעמים רבות תקפו הן הגרמנים והן הרוסים בתים עומדים, וטיהרו אותם. צ'יזקוב מתאר את הקרבות בתוך הבתים בשפה ציורית עזה: „נלחמנו במרתפים ובעליות-הגג, במסדרונות ובחדרים, בחדרי-המדרגות ועל הגגות. היה זה מאבק פנים-אל-פנים בנשק קל ובסכינים. בקרב כזה לא היתה השפעה לאויריה ולארטילריה הגרמניים: עיניו הנוצצות והא-מיצות של הלוחם הרוסי, כשסכיניו בין שיניו, הן שהבריחו את הגרמני“.

בירושלים היו מבני הקו הראשון מבוצרים היטב: סביב למבנים נמתחו גדרות-תיל; בחצר — חפירות ובונקרים למקלעים כבדים; בקומות ועל הגג — עמדות-בטון ושקים, לכל סוגי-הנשק. לאורך גדרות-האבן אשר בין הבתים נחפרו חפירות ומדי כמה מטרים נבנו עמדות-קרב, אשר מתוכן נמשכו חפירות-בריחה אל תוך החצרות והמבנים. חלק מהחפירות היה מכוסה בכיסויי-ראש נגד אש-ארטילרית ורימונים. עורף המבנים היה מוגן פחות, אולם הוא נשלט באש ממערכת מוצבים שבעומק: איזור גבעת-התחמושת ומלון „אמבסדור“ נשלטו על-ידי גבעת המבצר; איזור שיח-ג'ראח נשלט על-ידי השכונה האמריקאית, „אמבסדור“ וואדי ג'וז; איזור מעבר-מנדלבאום ודרך-שכס נשלטו מחומת העיר העתיקה. מערך העומק באיזור ואדי ג'וז — רוקפלר ו„ריבולי“ נשלטו היטב מרכס אוגוסטה-ויקטוריה ומהחומה. כמובן, שבתוך כל קו כזה קרובים הבתים אחד אל השני ומסוגלים לסייע הדדית.

במצב זה נמשכו הצנחנים אחר שיטתם של הרוסים — להגיע לקרב פנים-אל-פנים עם האויב. טיהורי-הבתים נעשו מטור-חיים קרובים. אם המבנה היה מוקף חפירות ובונקרים, טיפלו באלה בהתאם לשיטה של לחימה ביעד מבוצר; בחיפוי אש-מקלעים ו„מאגים“ כלפי הקומות העליונות פרצו הצנחנים פנימה בחוליות קטנות וביחפוי הדדי, הטילו רימונים וריססו באש תת-מקלעים.

כאשר התבצרו הירדנים במבנה עצמו נאלצו החברה לעלות אל הקומות העליונות ולהשמידם שם. המרחק בין הבתים לא אפשר מעבר מגג אל גג, והיה הכרח לרדוף אחרי האויב מלמטה למעלה, במדרגות חיצוניות או בחדרי-מדרגות פנימי. בכמה מקרים הסתייעו התוקפים בקומות עליונות של מבנה סמוך, כדי לסייע משם — על-ידי ריתוק והטעה — דרך חלונות ודלתות, לטיהור הבית בפנים.

לא פעם קרה שלאחר טיפול כזה השתרר שקט, ונדמה היה כי האויב הושמד. הכוח שלנו המשיך בדרכו, אך כעבור דקות אחדות נפתחה שוב אש מאותו מבנה; סבך החפירות והבונקרים אפשר לירדנים מחבואים נסתרים, והצנחנים במרוצתם קדימה לא נגררו אחרי המשיכה לסטות מהמאמץ העיקרי. במקומות שניתן להסתייע בטנקים לחיפוי על הפורצים הנכנסים לבית, בניפוץ עמדות גלויות ובנטרול מקורות-אש אפשריים — נעשה הדבר במלוא-העוצמה. במקרים לא מעטים ירו הטנקים לטווח מטרים ספורים בלבד.

מטולים נ"ט ורימוני-רובה נ"ט היו יעילים וסייעו רבות לשתק עמדות לפני ההסתערות עליהן.

פינוי נפגעים

השטח הבנוי אפשר ליחידות ה-חר"פ להתמקם כמעט בצמוד לכוחות. כאשר גדודו של יוסי י' פרץ מול בית-הספר לשוטרים התפרסה תחנת-האיסוף שלו ממש לידם — בקרבת הבתים הקיצוניים ביותר והגובלים עם הגדרות שבין הקוים. אל תחנת-האיסוף זו הובאו במשך הלחימה על בית-הספר לשוטרים, על גבעת-התחמושת ועל מלון „אמבסדור“, כ-120

נפגעים, כאשר המרחק המקסימלי לא עלה על 300—400 מטר, ומרבית הנפגעים לא טולטלו למעלה מ-100—200 מטר. מרחק קטן זה אפשר לפצועים רבים להגיע בכוחות עצמם אל תחנת-האיסוף. מתחנת-איסוף זו פונו הנפגעים לבית-החולים המרכזי „הדסה” ברכב צבאי — אמבולנסים וג'יפי תול"ר, שהיו פנויים אותה שעה — לאחר שקיבלו טיפול ראשוני מהרופא. הראוי לשבת, ד"ר אורי ועוזריו המסורים.

מעבר לבניין — מרחק כ-80 מטר — התמקמה עוד חוליית חר"פ אשר גם תפקידה היה לטפל בנפגעים של ציר-פריצה זה. מכיוון ששתי יחידות חר"פ אלו הגיעו בחשיכה, ממש לפני הלחימה, לא ידעו זו על מקומה של זו משך זמן רב. המבנים הסתירו לחלוטין את שתי היחידות האחת מן השניה, וקשרי-של-ממש לא נוצר ביניהן אלא לקראת סיום שלב-הלחימה הראשון.

בזכות קרבתה הצליחה חוליית החר"פ לטפל במהירות במח"לקת-המרגמות 81 מ"מ אשר נפגעה באש ארטילרית ירדנית.

טיפול בנפגעים

97. תחנת-האיסוף שלו היתה ארוזה ונישאה על כתפיים, יוסי התכוון לפרוס אותה בתוך איזור-הלחימה שלו. לקרבה זו של הרופאים והצוותים הרפואיים היתה חשיבות עליונה. מטחים ארטילריים הוציאו מכלל פעולה את אחת הפלוגות של יוסי וגם את תחנת-האיסוף שלו — כולל הרופא. מייד ניתן להם טיפול על-ידי תחנת-האיסוף של עוזי והיחידה החטיבתית והם פונו אל בית-החולים. המרחק בין היחידה הגדודית לחטיבתית לא עלה על 150 מטר והרופא החטיבתי תיאם את חלוקת-הנפגעים ביניהן. כמו כן, שלח רופא נוסף לתחנת-האיסוף של עוזי ורופא מחליף במקום הרופא של יוסי שנפגע.

המרחק בין הלוחמים ובין הרופאים לא עלה על 150—200 מטר. עם זאת — משנתחוללה לחימה רצינית בין הבתים — התמקמו שלושה חובשים ממש בין הלוחמים והקימו תחנת-איסוף נוספת. כשביקר במקום המג"ד ונוכח שהחברה הללו עובדים ללא רופא הזעיק לשם את ד"ר יגאל, שעמד לסיים את הטיפול בנפגעים אשר התרכזו אצלו, וכך הפכה תחנת-האיסוף המשנית לתחנה עיקרית, כשהיא צמודה ללוחמים ומטפלת בהם במהירות מקסימלית. קירות-הבית שימשו מחסה טוב בפני צליפות ורסיסים. בזכות קרבתה זו ללוחמים שימשה יחידת-החר"פ היטב גם את לוחמי גדודו של יוסי פ'. מקומה של תחנת-האיסוף בין מבנים אחרים אפשר לנפגעים לקבל טיפול רפואי גם כאשר המעבר בשטח הפתוח היה נתון מדי פעם באש צליפה. היחידה החטיבתית ברחוב שמואל הנביא המשיכה במלאכתה וטיפה לה בעשרות רבות של נפגעים אשר הצליחו לעבור את השטח הפתוח ברגעי-שקט או בחיפוי זח"ל"מים וג'יפי-תול"ר.

לקראת הלחימה על רכס אגוסט

טה-ויקטוריה והעיר העתיקה הת-

מקמה היחידה החטיבתית באחד המבנים הסמוכים למזוי-און-רוקפלר. בזכות מיקום זה הוגשה לנפגעים של הסיירת והטנקים עזרה רפואית מהירה ויעילה, בעת קרב-העבר על הגשר שלמרגלות החומה בדרך יריחו.

על פעולתם היעילה של הרופאים, החובשים והלוחמים אשר סייעו בפינוי, תעיד העובדה שמתוך 400 פצועים אשר הגיעו לבית-החולים מתו רק שישה, אשר פצעיהם היו קשים במיוחד. אין ספק שהמחסה אשר העניק השטח הבנוי ליחידות החר"פ אפשר להם להתמקם כה קרוב לכוחות, והודות לכך לטפל בנפגעים במהירות מקסימלית.

אוריה

אין ללמוד מן הקרב על ירושלים על חשיבותו ויעילותו של סיוע-האוויר בקרבות-עיר, מכיוון שבתוך ירושלים לא הופעלו מטוסים, בין היתר גם בשל קרבת הכוחות זה לזה.

היו לה שישה הרוגים וכ-16 פצועים. פינוי נפגעים בשטח בוצע על-ידי הלוחמים עצמם, תוך גילויי-גבורה אישיים של פצועים המסרבים לקבל עזרה, לוחמים המקריבים חייהם כדי להגיש עזרה לחבריהם וחובשים המתרוצצים גלויים וחשופים לאש על-מנת להספיק ולטפל בכל נפגע.

עם גמר הפינוי דילגה תחנת-האיסוף פנימה, אל העיר, והש"תלבה בתוך הגדוד. כאן עסקה בחבישת-פצועים, בטיפול בהם ובפנויים ובהשלמת ציודה וציוד העזרה-ראשונה של כל אנשי-הגדוד, אשר נוצל רובו-ככולו בעת הלחימה. מרכז רפואי שני מוקם ליד איזור-הפריצה של גדודו של עוזי. סוכם שחוליית-החר"פ תטפל בנפגעים של פריצת-הגדרות ותחנת-האיסוף תיכנס פנימה עם הכוחות לטפל בנפגעים הצפויים מהלחימה בבתים. באיזור נערך גם גדודו של יוסי פ', אשר התעתד לעבור דרך הפרצות של עוזי ולנוע אל עבר מוזיאון רוק-

סיכום

אין ספק, ששמירת תנופת-ההתקפה וההגעה אל יעדים מערכתיים תוך תנועה בשטחים העבירים שבשטח בנוי אפשרית ורצויה הרבה יותר בלילה מאשר ביום.

חשיבותה של האש הארטילרית היא בעיקר בשלב שלפני פריצת-הכוחות אל תוך האיזור הבנוי וכן במניעת תנועת-אויב אל קו-המגע. מרגע ששני הצדדים נצמדים זה לזה בקרב פנים-אל-פנים יש קושי רב להפעיל סיוע ארטילרי יעיל. גם אש הארטילריה של האויב היתה יעילה יותר על עורף כוחותינו מאשר על הכוחות שבמגע.

שיתוף טנקים הינו הכרחי כמעט ואין ערוך לחשיבותו. תנועה משולבת של חי"ר וטנקים, תוך חיפוי הדדי מסייעת לשמירת-התנופה ומקטינה את מספר הנפגעים.

צליפה היא נשק יעיל מאוד בידי המגן, אולם לא כן, ולא באותה מידה, לתוקף. איכון קני-צלפים הינה מלאכה אטית ואין לה מקום בתנופת-ההתקפה. אך היא חיונית מאוד לשלבי-ביניים של התארגנות-מחדש וייצוב קוים, אפילו למשך שעות אחדות. אימון כיצד יש לנהוג בשטח מוכה-צלפים עשוי להיות רב-ערך.

פיצוצים וחבלות לא היו גורם דומיננטי בלחימה על ירושלים, בגלל הזמן הרב הנדרש לביצועם, וחוסר הכרה מספקת של דרכי גישה תת-קרקעיים. בנסיבות אלו פגז של תול"ר או פגז של תותח-טנק הועדפו על פיצוץ. אך ראוי היה לשאת כמות גדולה יותר של מטענים, מכל הסוגים והגדלים, כי מדי פעם נתקלים בדלת או בקיר המחייבים פריצה. אין ספק שכלי-נשק מסוג הלהביר, אך בעל טווח גדול יותר, עשוי להיות בעל-ערך רב. סימון נתיבי-תנועה, בלילה וביום, אל שטחי-ההיערכות ובתוך השטח הכבוש הוא חיוני, ומחייב תכנון יסודי והקצאת כוחות. ריבוי הצמתים והרחובות וכיווניהם המשתנים מכבידים על התנועה ועלולים להטעות כוחות ולהנחיתם אל שטחים מוכי-אש.

מחסה-הבתים מאפשר מיקומן של תחנות-איסוף נפגעים בקרבתם המיידית של הכוחות המסתערים, מבלי לסכן את הרופאים, החובשים והפצועים. בתי-אבן משמשים מגן מצויין מפני נשק קל ואף נגד אש ארטילרית.

נשק-הלחימה העיקרי של החי"ר בשטח בנוי הוא הרימון והתת-מקלע. מקלעים כבדים אינם נייחים דיים ולכן פגיעים לאש-נגדית על-ידי צליפות, תול"רים וטנקים. אך מעל הכל חשובה רוח-הלחימה, זו הדוחפת את הלוחם לעלות על האויב בכל הנסיבות — לוחם הממשיך לנוע קדימה לביצוע מושלם של משימתו, בקיצור: לוחם ללא תנאי!

כך פעלו הצנחנים בירושלים.

אל"מ בריכוכבא

התקרר - וניצחת בקרב ההגנה

כוחותיו בלא להתחשב באבידות שייגרמו לו, צפויים לו הישגים והוא יבקיע את המערך הקדמי של המגן. עתודתו של המגן מיועדת למנוע מן האויב את החדירה לתוך מערך ההגנה ואת מיטו של מערך זה. היא תשיג זאת על-ידי תגבור המערך בנקודות התורפה, אך בעיקר על-ידי הנחתת התקפות נגד. משימותיהן העיקריות של התקפות ההגנה הללו הן להכריע כוחות שפרצו למערך ההגנה או לאלצם לסגת בטרם הספיקו להתבסס בשטח חיוני.

מהי שיטת פעולתו של כוח התקפת-נגד

לאור התלות ההדדית שבין הגנה יעילה להתקפת-נגד, מעניין ללבן את מכלול הבעיות, הגורמים והשיקולים המשפיעים על ארגונו של הכוח שנועד להתקפת-נגד, ועל שיטות הפעולה שלו. אין לראות את שיטות ההתקפה המקובלות כדפוסים אשר ניתן להעתיקם כפי שהם לביצוע התקפות נגד. שיטות ההתקפה המקובלות עשויות, כמובן, לשמש יסוד לעיצובן של התקפות נגד, אולם ישנם גורמים אופייניים המיוחדים לביצוע צורת-לחימה זו ואשר אסור להתעלם מהם. אופייני, למשל, כי כוח התקפת-הנגד יופעל להשמדת האויב בשילוב עם כוחות ההגנה, אשר יחזיקו בפרטיגוף בעוד גייסות מחפים ומערך מאבטח יופעלו במרחב.

ארגון כוח התקפת-נגד

אופיו של הקרב המודרני מחייב כי כוח התקפת-הנגד יהא רב-גוני, על-חילי ועל-זרועי, יתבסס על כוחות ניידים ומשוריינים והגרעין העיקרי בו יהיו טנקים. האלמנטים הנוספים, כגון חרמ"ש וחי"ר ממונע, סיור, הנדסה וארטילריה — יהיו כוחות מסייעים.

משימותיהם של המרכיבים השונים במסגרת התקפת-הנגד יהיו כדלקמן:

ההגנה היא צורת-קרב בה מנצל המגן פרטיגוף מת-אימים, תוך שילוב עוצמת-אש או מכשולים, לשם החזקה עקשנית בשטח — תוך כדי מאמץ גרום, בכוחות קטנים ובאמצעים מוגבלים, אבידות מקסי-מליות לאויב העדיף, ולשבור את התקפותיו. כדי להצליח בקרב ההגנה חייב הכוח המגן לספוג תחילה את התקפת האויב עד אשר תאבד מתנופתה, ורק לאחר מכן להכריע את האויב המותש, על-ידי פעור לות-פתע התקפיות. לחימה כזאת מאשרת את הכלל הקובע שגם קרב-ההגנה חייב לכלול בתוכו אלמנט התקפי.

שמירת היוזמה בהגנה

אחד מכללי-היסוד החיוניים לכל צורות הלחימה הוא קיום היוזמה. בקרב-ההגנה שומר המפקד על היוזמה על-ידי בחירת הקרקע עליה יש ברצונו לנהל את קרב-ההגנה ועל-ידי שמירת עתודה, וזאת — בנוסף לפשיטות, סיורים, מארבים וכיוצא באלה.

העתודה בקרב-ההגנה אינה רק אמצעי לשמירת היוזמה, כי אם אלמנט חיוני ביותר להצלחת קרב-ההגנה. הכוח התוקף מבסס את עוצמתו על כוחות ניידים ומשוריינים, המקנים לו יתרונות על הכוח המגן, והעיקריים שבהם:

ריכוז-כוחות מהיר לנקודת הפריצה, במגמה להשיג כבר שם את העדיפות.

השגת הפתעה על-ידי בחירת נקודת-כובד לפריצה בתזית של המגן.

תודות ליכולתם של הכוחות המשוריינים לפעול כאמור לעיל, ניתן להניח, כי אם יהא התוקף נכון להשקיע את

הטנקים

אלה יהיו הכוח העיקרי בהתקפות-הנגד, ומשימתם הראשונית תהא השמדת מטרות "קשות". עיקר כוח הטנקים, בכמות אשר תוודא השגת עדיפות על טנקי האויב — או לפחות שוויון-כוח עמם — יופעל במרוכז במאמץ העיקרי של התקפת-הנגד, כדי להשמיד את שריון האויב. חלק מן הטנקים יתגברו את המתחמים, כדי לסייע להתקפת-הנגד באש מכיוון ישיר.

החרמ"ש או החי"ר-הממונע

- א. ישמיד אותם כוחות אויב אשר לא נפגעו על-ידי הטנקים;
- ב. יתפוס שטח חיוני אשר נכבש קודם לכן על-ידי הטנקים — ויטהר אותו;
- ג. יאבטח את הטנקים — באבטחה צמודה ובאבטחה רחוקה;
- ד. יבצע משימות חסימה והטעה — כשהוא מתוגבר על-ידי טנקים וחבלנים;
- ה. יטפל בשבויים, בשלל ובאיסוף מסמכים.

הסיוע

- א. יצפה את תנועות האויב, וידווח לכוח התקפת-הנגד על עוצמתו, קצב כניסתו של האויב לשטח-ההשמדה והיערכותו;
- ב. יאבטח את היערכות הכוח להתקפות הנגד;
- ג. יבצע משימות חסימה ואבטחה;
- ד. יסייע בניווט ובתקשורת;
- ה. ישתלב בכוח-ההטעה, אם יופעל כוח כזה.

משימות הסיוע

- א. יפגע באויב המצוי בשטח ההשמדה;
 - ב. ינתק ויבודד את כוחות-האויב על-ידי אש ועשן, כדי למנוע מהם סיוע הדדי;
 - ג. יסייע לניצול הצלחה.
- הנשק המסייע חייב להכין לעצמו עמדות בפיאתו הקדמית של המערך, כדי שיוכל לדלג ולסייע לכוח התקפת-הנגד להכות באגף העמוק ובעורף.

סיוע אויר

- א. יוודא חופש-תנועה לכוח התקפת-הנגד;
 - ב. יפגע בכוחות-האויב המרוכזים — וישמידם;
 - ג. יפגע בעתודות-האויב המצויות בעומק;
 - ד. יבצע משימות סיוע ותצפית.
- רצוי כי הסיוע ההתקפי לשטח ההשמדה יינתן בעוד כוח התקפת-הנגד מצוי בשטח ההיערכות או בתנועה אליו, כדי לוודא את זיהויו הברור והמדויק של שריון האויב.

יעדים להתקפות נגד

הכוח שנועד להתקפות-נגד יהיה מן הסתם קטן בעוצמתו מכוחות האויב. לפיכך נודעת חשיבות מיוחדת לבחירת היעדים עליהם תונחת התקפת-הנגד. יש לבחור ביעדים שבהם לא יבוזבו ויותש כוח התקפת-הנגד בלא שישפיע על הצלחת קרב-ההגנה. יעדי התקפות הנגד יהיו בדרך-כלל, כוחות האויב — פרט להתקפת-נגד אחרת אשר בה

יהא היעד קרקעי, משולב בכוחות אויב. האויב יתקוף בדרך-כלל במאמצים אחדים; דבר זה יחייב את המפקד המגן להחליט איזה מהם יש ברצונו להשמיד על-ידי התקפת-הנגד, לעבר איזה מהם יפעיל את ההטעה, ולא יזוה גיזרה ישלח כוחות לתגבור מערך-ההגנה בה, למען יוכל זה להמשיך בבלימה או להגביר את עוצמת החיפוי.

התנאים הדרושים להפעלת כוח התקפת-נגד

התקפת-נגד היא האמצעי האחרון העומד לרשות המפקד לשם מילוי משימתו; לפיכך לא תונחת התקפת-הנגד העיקרית אלא בפקודתו המפורשת של מפקד המערך המוגן. התקפת-הנגד תהא מאמצו העיקרי של המגן: ומכיוון שיחסי הכוחות יהיו, לפי המשוער, לטובת האויב, יחייב ביצועה המוצלח ריכוז אמצעים וסיוע מקסימלי.

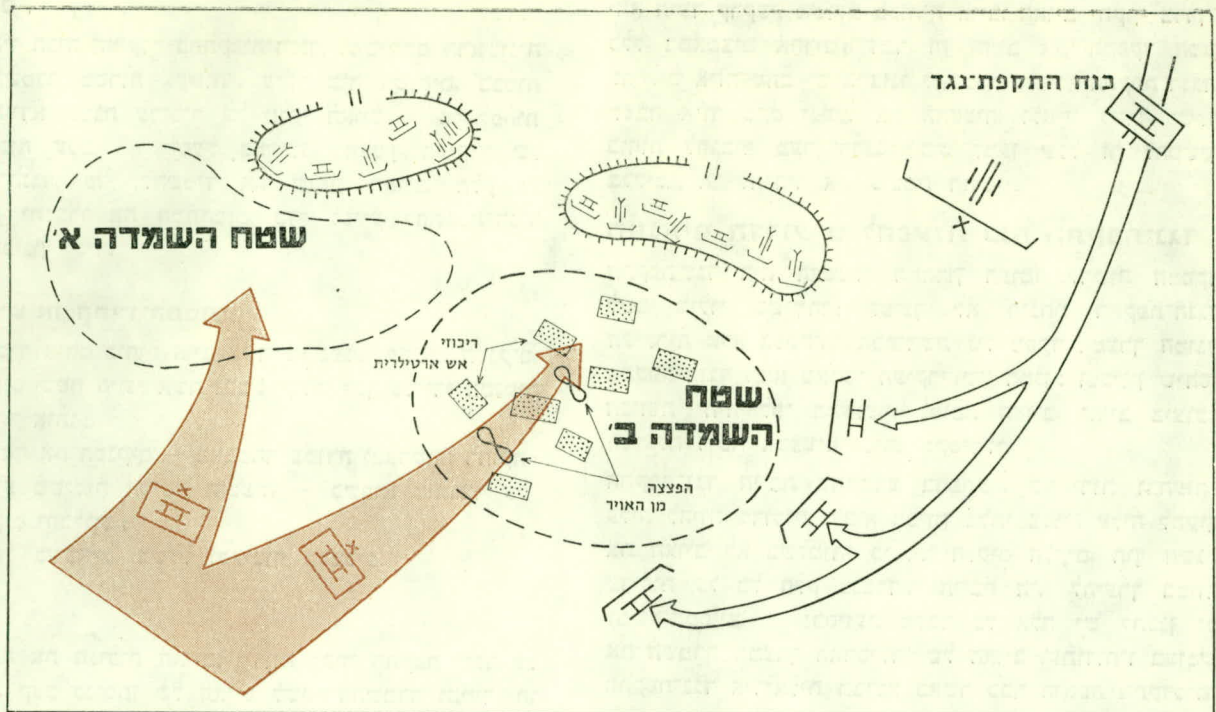
התקפת-נגד חייבת להתבצע בהפתעה, במהירות ובהעזה; עליה להיות מרוכזת ולבוא מכיוון בלתי צפוי; עליה לתקוף את האויב לא בשלמותו כי אם חלקים חלקים, תוך השגת עדיפות על כל חלק בנפרד; וחייבת היא להיערך בטווח הנשק-המסייע — ובסיועו. מלבד כל אלה יש לתכנן גם את השמדת המערך הארטילרי של האויב ועתודותיו בעומק. התקפת-נגד אידיאלית תבוצע כאשר כבר הואטה התקדמותו של האויב ונבלמה, ועורער ארגונו. רצוי כי התקפה זו תיערך לאחר שחשף האויב את אגפיו ואת עורפו, כוחותיו מתוחים ומפוזרים, הוא איבד את תנופתו, ואין ברשותו עתודות מיידיות ורעננות להמשך ההתקפה. ואולם, במהלך ההתקפה עלול האויב לחדור למערך-ההגנה ולסכנו; ואז תונחת התקפת-הנגד אף בטרם נבלמה התקפת האויב, וזאת — כדי למנוע מן האויב להרחיב את חדירתו ולרכוז את כוחותיו באותו איזור.

שיטת-הלחימה של כוח התקפת-נגד

קיימות שתי אפשרויות-יסוד לביצוע התקפת-הנגד: אפשרות א' — התקפת-נגד באש. אפשרות ב' — התקפת-נגד באש ובהסתערות.

התקפת-אש תכליתה לשבור את התקפות האויב על-ידי ריכוז האש על כוחותיו בהימצאם בשטח ההשמדה. ההנחה היא כי האש תונחת ביעילות, תנטרל את כוחות האויב אשר נגדם תופעל, ואף תשמידם. האש תונחת על-ידי ריכוז מקסימלי של כלי-נשק תלול-מסלול, סיוע-אוויר התקפי, וכלי-נשק בכיוון ישיר — של המתחם ושל כוח התקפת-הנגד. חשוב כי ברשותו של כוח התקפת-הנגד יימצאו עמדות השולטות על שטח-ההשמדה ושדות-אש גדולים להפעלה יעילה של כלי-נשק. התקפת-הנגד באש תבוצע, בדרך-כלל, נגד כוח משוריין אשר טנקים הם גרעיניו העיקרי ולתוקף תהא, על-פי רוב, עדיפות גדולה על המגן. התקפת-נגד על-ידי הסתערות עשויה לשאת אופי של הסתערות שוטפת או של הסתערות במגמות, על-ידי תנועה ואש.

הסתערויות שוטפות תחלנה בהנחתת אש ארטילרית; לאחריה — או בשילוב עמה — תבוא מכת-האש של הטנקים, ולאחר מכן הסתערות במסה, תוך מתן-אש על-ידי כלי-הנשק של הרכב המשוריין המסתער. על ההסתערות להיות מהירה

מרשם 1: התקפת-נגד באש

הסיוע הצפויים לו. על יסוד נתונים אלה יתכנן מפקד הכוח את שיטת ביצוען של התקפות הנגד, ויגיש את הצעותיו לאישורה של המפקדה הממונה. התכנון הראשוני יבוצע על גבי מפות ותצלומי-אוויר. לאחר קביעת התכנית, יערוך מפקד הכוח סיורי קרקע ואויר לאימותה ולהשלמתה. תכנון הפעלת הכוח להתקפת-נגד בגזרת המתחם יכלול את המשימות הבאות (מרשם מעמ' 22):

- א. התקפות נגד על שטחי-כינוס והיערכות אפשריים של האויב;
- ב. התקפות נגד על צירי הסתערות אפשריים של האויב;
- ג. תגבור המתחם המוחזק על-ידי כוחותינו;
- ד. התקפת-נגד על מוצבי מתחם זה;

ה. קביעת אזורים ויעדים לתפיסה במקרה של כישלון התקפת-הנגד — כדי לאפשר לכוחות המגנים להיחלץ ולהתארגן במתחם עורפי.

בתכנון התקפות-נגד חייב המפקד לחזות מראש את כל דרכי-הפעולה האפשריות הפתוחות בפני האויב, בהתבססו על הידיעות שברשותו ועל הנחותיו בדבר עוצמתו של האויב ואיגודם האפשרי של כוחותיו, וכן על אודות עבירות-הקרקע. ועליו להכין תכניות-נגד לאפשרויות אלו.

בתכנון התקפות נגד יש להקפיד על הכנה מדוקדקת, תדריך לצוותים, סיור מפקדים ותרגול שלדי תוך אומדן זמן. על התכנון להיעשות בתיאום הדוק עם מפקד-הסיוע ועם מפקדי המתחמים והמוצבים אשר בגזרותיהם אמורה התקפת-הנגד להיערך. התכנון המפורט של ההכנות ושיטת הביצוע יאפשרו את הכנסתו של הכוח לקרב במהירות מקסימלית ותוך תיאום מלא, שהם תנאים חיוניים להצלחת התקפת-הנגד. על התכנון הבסיסי להיות — עם זאת — גמיש, כדי שייקל להתאימו למצב העלול להתפתח במציאות. וזאת — הואיל וביצועה המעשי של התקפת-הנגד היא, בדרך-כלל, וריאציה של אחת

ושוטפת. לשם אבטחת הכוח מפני כלי נשק נ"ט, רצוי להשאיר אלמנט-טנקים לחיפוי. שיטה זו תופעל בעיקר נגד כוחות חי"ר או כוחות ממוכנים, המסתערים עם טנקים מועטים. ההסתערות תיערך בשטח עביר, המאפשר פריסה רחבה ותנועה מהירה. כדי להשמיד מטרות כאלו או לשתקן בייעילות, יש להלום בהן בעוצמה רבה, ותוך-כדי תנועה והסתערות.

הסתערות במגמות תבוצע על-ידי תנועה ואש, תוך חיפוי כוח אחד על משנהו. התנועה והאש תבוצענה ממגמה למגמה תוך הסתייעות מקסימלית באש תלולת-מסלול ובסיוע אוויר. אם יאפשר זאת המצב, יעבור הכוח בהמשך התנועה להסתערות שוטפת. המתגונן ינקוט בשיטה זו של התקפת-נגד רק אם לא יאפשרו פני-הקרקע הסתערות שוטפת, או אם תכלול מרבית כוח האויב התוקף טנקים, או אם יהיו בו תותחים נגד טנקים רבים, העלולים לסכל הסתערות שוטפת. במקרה כזה חיוני לאפשר לטנקים של האויב להיכנס לתחום האש הנ"ט היעילה של המתחם ורק לאחר שייפגעו על-ידיה ניתן יהיה לעבור להסתערות.

שלבים בהפעלת כוח התקפת נגד

ואלה השלבים בהפעלתו של כוח התקפת-נגד:

- שלב א' — ההכנה;
- שלב ב' — ההמתנה;
- שלב ג' — התנועה-להיערכות והיערכות;
- שלב ד' — ניהול הקרב;
- שלב ה' — ניצול ההצלחה וההתארגנות.

ההכנה

בדרך-כלל יקבל מפקד הכוח המיועד להתקפת-נגד את תכנית ההגנה מן המפקדה הממונה, ובה יפורטו המשימות, היעדים ושטחי-ההשמדה לביצוע התקפות נגד, וכן אמצעי-

מתכניות-היסוד המוקדמות. בשלב זה תבוצע גם הכנתו המנהלתית והטכנית של הכוח, הכולל גמר ציוות הכוחות ואיגודם.

תכנית התקפת-נגד

כל תכנית התקפת-נגד חייבת לפרט את הגורמים דלהלן:

- שטח ההמתנה;
- קו-התחלה, שטח-היערכות, שעת ה"ש";
- נתיבי גישה והסתערות;
- שטח-השמדה וקווי-דיווח, תוך התאמתם לתחומי ההתקדמות, וסיפור כל איתור השולט על אחד מתחומי ההתקדמות;
- תבניות;
- שיטת-ביצוע — משימות ושליבים;
- הסתייעות במכשולים;
- אש-מסייעת ומלות-הפעלה;
- הפעלת סיוע-אוויר;
- גבולות גזרה;
- הטעיה;
- נושאי תיאום עם המתחם ועם הכוח אשר דרך גזרתו הם עוברים;
- הפעולות לאחר גמר התקפת-הנגד;

- קשר — מיקום מפקדות, סימנים מוסכמים;
 - מלות-קוד להפעלה;
 - נושאי תחזוקה.
- עד כאן — באשר לשלב א'.

המתנה

שטח-ההמתנה הוא האיזור במערך-ההגנה בו יתרכזו הכוחות לשם ביצוע משימה מוגדרת. לרוב יהא זה איזור-ביניים, בין שטח-הכינוס לבין היעד.

התכונות הדרושות לשטח-המתנה טוב הן:

א. אפשרויות גישה — דהיינו צירי-תנועה טובים ומוסתרים, המאפשרים תנועה מהירה לאגפי שטח-השמדה או לאגפי היעד;

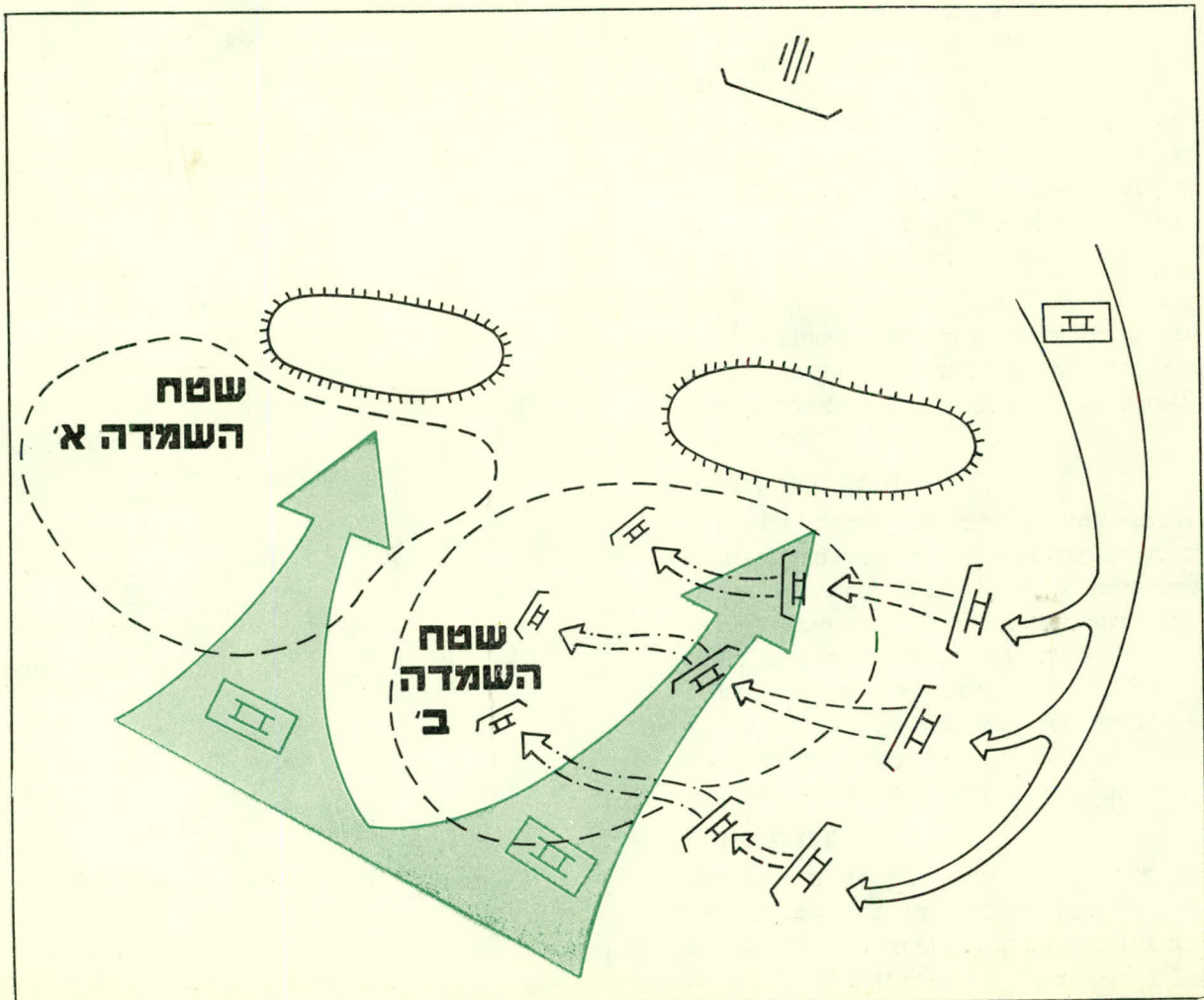
ב. הסתר — נגד תצפית אויר וקרקע;

ג. קרקע מוצקת — אשר תאפשר לרכב משוריין יציאה בקלות;

ד. על שטח זה להיות ממוקם לפניו, אך במקום בו לא יוכל האויב לרתקו כאשר יבצע את התקפתו על המערך המוגן;

ה. מן הראוי כי יהא זה מקום ממנו אפשר יהיה, במקרה הצורך, להפעיל במהירות התקפת-נגד ליצירת מרכז-כובד בגזרה אחרת.

מרחש 2: התקפת-נגד באש ובהסתערות

ההמתנה תנוצל לטיפול ברכב, להשלמת פקודות, לתידרוך הצוותים לקראת הלחימה הצפויה.

נוהל-קרב

- בשטח-ההמתנה יבוצע נוהל-הקרב הסופי, לפי הסדר דלהלן:
- א. קבלת ידיעות מעודכנות על כוחותינו ועל כוחות האויב, וכן קבלת פקודה לביצוע התקפת-נגד מן המפקדה הממונה. הידיעות צריכות לכלול: את עוצמתו הכוללת של האויב התוקף; את עוצמת השריון שלו; את שיטת התקפתו ופריסת כוחותיו בשטח; את הרכב הכוחות המאבטחים את אגפיו ומיקומם; את מיקום הדרג המסייע של האויב, ומיקומן של עתודותיו ומפקדתו; וכן את היערכות כוחותינו;
 - ב. איכון האגף „הרך“, המאובטח על-ידי כוחות עם מספר טנקים מועט, וניצול נקודת-תורפה זו להנחתת התקפתנו;
 - ג. עדכון התכנית הבסיסית בשטח-ההמתנה, וכן מתן פקודות ראשוניות, כולל הזמנת סיוע-אוויר התקפי;
 - ד. יציאת קבוצת-סיור מורחבת לשטח ההיערכות, לשם תצפית על שדה-הקרב ויצירת מגע עם מפקד המתחם או המוצב אשר בגורתו תונחת התקפת-הנגד. סגן-מפקד-הכוח וסגני מפקדי כוחות-המשנה יובילו את הכוחות משטח ההמתנה לשטח ההיערכות;
 - ה. הפעלת כוח-סיור לתצפית על שדה-הקרב, כולל האגפים הרחוקים דרכם תונחת התקפת-הנגד;
 - ו. הפעלת מטוס-סיור לתצפית על שדה-הקרב;
 - ז. קליטת הכוח על-ידי קבוצת-הסיור המורחבת.

גבול הגזרות

כדי לוודא תיאום בניהול התקפת-הנגד תשתנה גזרת האחריות של כוחותינו אשר במערך-ההגנה. עם הפעלת התקפת-הנגד עובר, בדרך כלל, כל האיזור שבין קו-ההתחלה לבין היעד שעליו מונחת התקפת-הנגד — לאחריות של הכוח המבצע את ההתקפה.

הטעיה

כדי להשיג הפתעה ועדיפות בנקודת-ההכרעה, תופעל הטעיה במקביל לפעולת הכוח העיקרי של התקפת-הנגד או לפנייה. ההטעיה תופעל לרוב באגף נגדי לזה בו מופעלת התקפת-הנגד העיקרית.

תנועה והיערכות

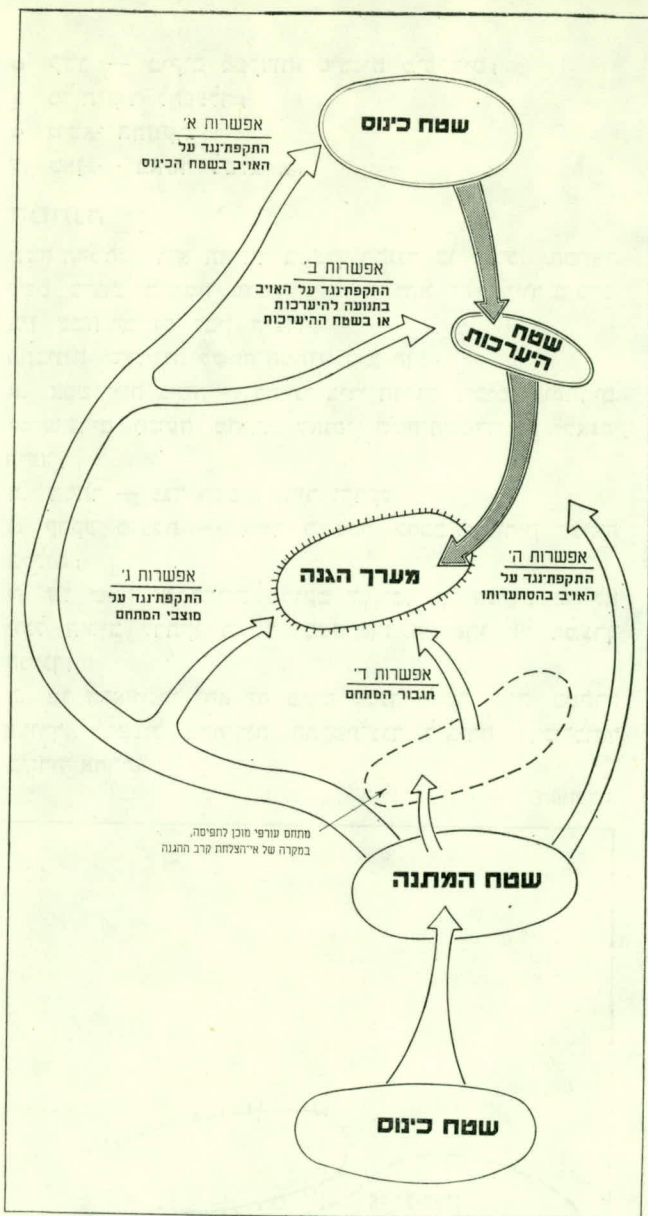
הכוח ינוע לשטח ההיערכות בתבנית מבצעית; בשטח ההיערכות יאט את התקדמותו לזמן קצר ביותר, כדי לעבור לתבנית ההסתערות. שטח ההיערכות צריך שיהא מוסתר מתצפית הכוח עליו נערכת התקפת-הנגד, וכן ממערך-הסיור המאבטח את אגפיו. אם יתעורר הצורך להשתוות בשטח ההיערכות, ינוצל הדבר:

- א. לשינויים אחרונים בתכנית, לעדכון הידיעות;
- ב. למתן פקודות סופיות;
- ג. לדיווח על כוננות וביקורת סופית של היחידות.

ניהול הקרב

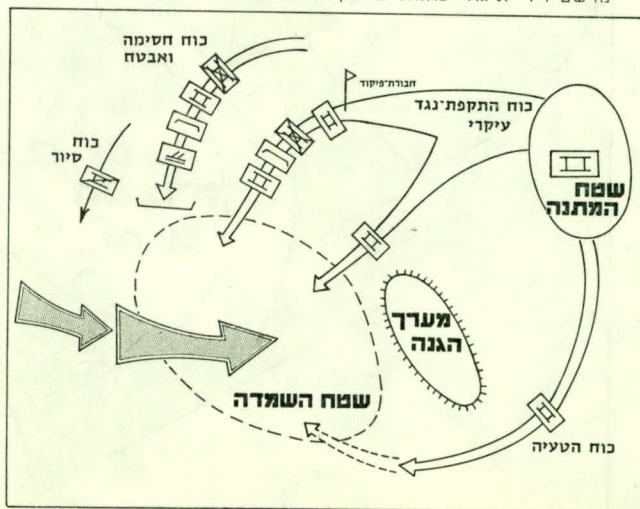
בעת עריכתה של התקפת-הנגד עשוי האויב להיות פרוס בשדה-הקרב לפי כוחות-המשנה הבאים:

- א. כוחות-סיור ויחידות תותחים-ג'מ"מתנייעים, לאבטחת האגפים ואיזור ההתקפה;

מרשם 3: תכנון הפעלת כוח התקפת-נגד

מרשם 4: איגוד כוחות בהתקפת-נגד

ב. כוחות טנקים בחיפוי;

ג. כוחות-הלם הכוללים טנקים, חרמ"ש או חי"ר, אשר יופעלו במאמץ-העיקרי ובמאמצים-המשניים;

ד. כוחות-עתודה ודרגים מסייעים בעורף הכוחות.

כוח התקפת-הנגד יצא משטח ההיערכות פרוס, כאשר מרבית כוחותיו לפניו, הסיור באגף הרחוק, ואילו החרמ"ש בדירוג ומאחור.

משימתו הראשונה של הכוח תהא השמדת מסך הסיור ותפיסת הקו הראשון של העמדות, זה החולש על שטח ההשמדה. לחיפוי על היציאה משטח ההיערכות ישמש סיוע-אוויר התקפי אשר יופעל נגד המסך המאבטח והמטרות שבשטח-ההשמדה. בגמר סיוע-האוויר יונחת סיוע ארטילרי, אשר יכלול פגזים נפיצים ופגזי-עשן, שיונחתו על השטחים השולטים שבידי האויב, הצופים על נתבי ההתקפה.

חשוב שכוח-ההטעיה ייצור מגע קרבי עם האויב בעת ההיערכות של הכוח העיקרי, כדי להסיח את תשומת-לבו לאגף המנוגד.

בהתקרב כוח התקפת-הנגד לעמדות-האש הראשונות החולשות על שטח-ההשמדה, יודחו הכוחות המחזיקים במתחם הנמצאים בגזרת התקפת-הנגד על-ידי עשן צבעוני, כמוסכם מראש. קרבי-האש של הטנקים מעמדותיהם הראשונות והחיפוי הארטילרי ייועדו לשיתוק אותם כוחות האויב אשר השמדתם תתקע טריו במערכו, תפצלנו ותאפשר להכניס את כוחות-הלם שלו לשק-אש; זה האחרון ייווצר על-ידי פעולה משולבת של כוח התקפת-הנגד והכוח המחזיק במתחם. בעת-יבועונה אחת יופעל צוות-קרב, בעדיפות חרמ"ש, לבידודו של שדה-הקרב על-ידי תפיסת שטח שולט לחסימה. תפקידו של צוות זה יהא למנוע מן האויב לסייע לכוחות-הלם המכותרים שלו, על-ידי עתודותיו אשר בעורף. צוות החרמ"ש ייעזר בשלב זה בסיוע-אוויר התקפי ובסיוע ארטילרי.

כוח התקפת-הנגד ימשיך בפעולותיו להשמדת האויב, תוך בחירת יעדים על-פי הנסיבות והמצב בשדה-הקרב. אולם חשוב כי לפני כל התקדמות לתחום חדש, בו מגלה עדיין האויב התנגדות, ייערך קרב-אש מעמדות עדיפות, וכן תיערך הנחתה ארטילרית בעוצמה מקסימלית, כסיוע לכוח בהתקדמותו.

השמדת המאמץ המשני

לעתים, כאשר לא יהא חשש להתמוטטות המתחם בלחץ התקפות המאמץ-העיקרי של האויב, אפשר יהיה להשמיד תחילה כוח חלש של האויב, כגון מאמץ-משני, אשר השמדתו

עשויה להשפיע לטובה על יחסי-הכוחות הכוללים, בלא שיסתכן כוח התקפת-הנגד בסכנת-יתר. פעולה זו יש שתשפיע אף על המאמץ-העיקרי של האויב, ויהא עליו להחליט אם להמשיך בהתקפתו או שמא להפסיקה או להחלישה — כדי לתגבר את המאמץ-המשני.

ניצול ההצלחה וההתאוגנות

ניצול ההצלחה מתבטא:

א. ברדיפה באש אחר האויב הנסוג;

ב. ברדיפה פיזית אחריו, כדי להשמידו;

ג. בהתקדמות לתפיסת שטחים חיוניים, לשם שיפור מערך ההגנה.

לאחר ביצוע התקפת-הנגד והתארגנות קצרה, יוחזר, בדרך כלל, כוח התקפת-הנגד לשטח-ההמתנה או לשטח-הכינוס.

מקום המפקד והמפקדה

בשלביה הראשונים של התקפת האויב יוכל מפקד כוח התקפת-הנגד להימצא בקרבת המפקדה הממונה. עם הנעת הכוח לשטח-ההמתנה — יצטרף אליו. מפקד הכוח מתעדכן כל העת על-ידי האזנה לרשתות-אלחוט, באמצעות דיווחיהם של קציני-הקישור של המפקדה הממונה, על-ידי סיור אישי, וכן על-ידי מפקד המתחם אשר בגזרתו מופעל הכוח להתקפת-הנגד. את הידיעות הבסיסיות יקבל המפקד בדרך-כלל מן המפקדה הממונה, יחד עם פקודת ההפעלה.

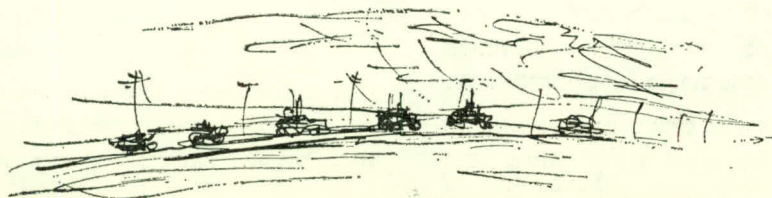
בשלב ניהול הקרב יתקדם מפקד הכוח יחד עם המאמץ העיקרי. המפקדה העיקרית של הכוח תתקדם במרחק של 2-3 ק"מ מן המאמץ העיקרי. בדרך-כלל תתמקם המפקדה העיקרית על קו-העמדות הראשוני של כוח התקפת-הנגד, לאחר שאלה יפוגו על-ידי כוחותינו, ותישאר שם עד גמר הקרב.

סיכום

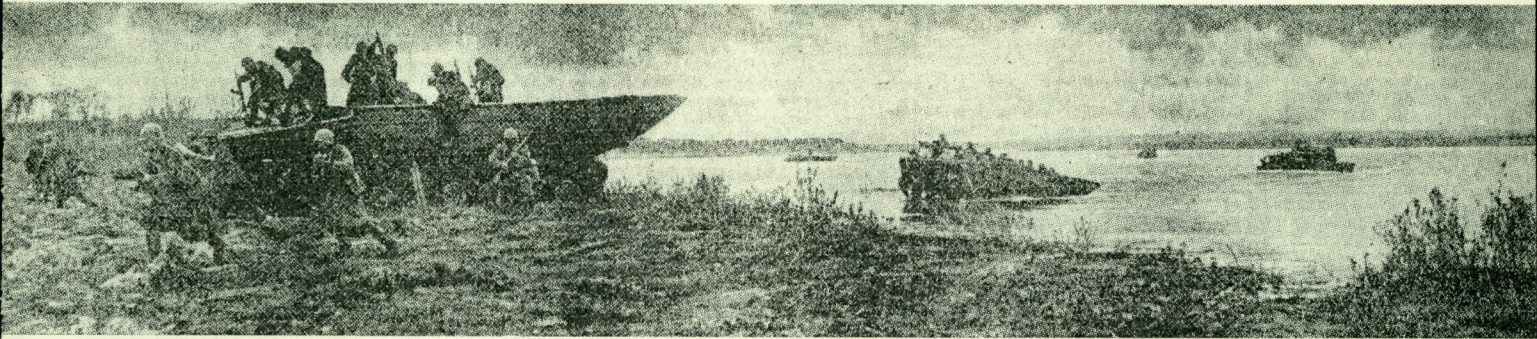
בהתקפת-נגד באות לידי ביטוי מיוחד תכונות הניידות, עוצמת האש ופעולת ההלם. לפיכך יונחתו התקפות אלו על-ידי כוחות השריון דווקא.

את כוח התקפת-הנגד יש להפעיל במרוכז. אם נעשית הפעלתו ביום, חשוב ביותר להסתייע בסיוע-אוויר לשם השגת חופש-תמרון.

ביצוע התקפת-נגד בטווח הנשק-המסייע, בניצול היתרון של הכרת הקרקע, ולאחר מכן הסתערות תוך הפתעה — יאפשרו לכוח התקפת-הנגד לאתר את האויב התוקף, להכותו ולהשמידו.

צליחת מכשולי-מים

מיוזר מ. ליאופולד

כללים אלה נחרטו היטב בזכרוני והיו קרימנחה בפעולתי. נוצר מצב שגייסותינו, ברודפס אחר האויב הנסוג, הדבירו, עם נטות יום 6 ביולי, את הכוחות המחפים של האויב באיזור דורצ'ה וז'מקי והגיעו אל הגדה המזרחית של נהר דרוסה, מקום שם נתקלו בהתנגדות נמרצת של האויב שהתבסס בגדה המערבית.

על חטיבת-הרגלים ה-19, במסגרתה פעל גדודי, הוטלה בשעה 1800, ב-6 ביולי, המשימה הבאה: עם שחר 7 ביולי, לאחר הכנה ארטילרית קצרה, תיצלח החטיבה את נהר הדרוסה, תכבוש ראש-גשר באיזור לוגוביצה וגורובצה, ותבטיח את צליחתם של הגייסות העיקריים באותה גיזרה.

החטיבה היתה מוגברת בגדוד תותחי-שדה, בסוללת תותחי נ"ט ובפלוגת-טנקים. מפקד חטיבת-הרגלים ה-19 החליט להכין אמצעי-צליחה תקינים ומאולתרים במשך הלילה ולסייר את הנהר בלילה, ובבוקר 7 ביולי לצלוח את הנהר עם גדוד אחד. אחר-כך — תוך ניצול ההצלחה — לתפוס ראש-גשר עם יתר הכוחות ולהחזיק בו על-ימנת להבטיח את צליחת הגייסות העיקריים.

משימת הגדוד

על הגדוד שלי, שהוגבר בסוללת תותחים נ"ט, מחלקת תרי תחישדה 76 מ"מ, סוללת מרגמות 120 מ"מ ומחלקת-הנדסה, הטיל מפקד-החטיבה:

"לצלוח את נהר דרוסה באיזור בית-הקברות, 300 מטר צפון-מזרחית לדבורצה, לכבוש את לוגוביצה וגורובצה ולאבטח את צליחת-הנהר על-ידי שאר כוחות-החטיבה. הגדוד יסתייע בגדוד תותחי-שדה וסוללת-מרגמות".

הגדוד היה מורכב משלוש פלוגות-רובאים (כל-אחת כ-75 חיילי-ים), פלוגת-מקלעים (12 מקלעים-בינוניים), מחלקת מרגמות 82 מ"מ, מחלקת תותחי 45 מ"מ ומחלקת-הנדסה.

שנים רבות חלפו מאז נסתיימה מלחמת-העולם השניה. על אף זאת רוצה הייתי לחזור בזכרונותי לתקופה ההיא ולשתפכם בחוויה מעניינת, שעברה עלי כמפקד גדוד-רגלים, עת תכננתי צליחת מכשולי-מים.

היה זה סוף יוני — תחילת יולי 1944.

יחידות גרמניות, שהובסו בקרבות קודמים, נמצאו בנסיגה מערבה ובכוונתן היה להתארגן להגנה בגדה המערבית של נהר דרוסה, במגמה לעצור את התקדמותם של הגייסות הסובייטיים.

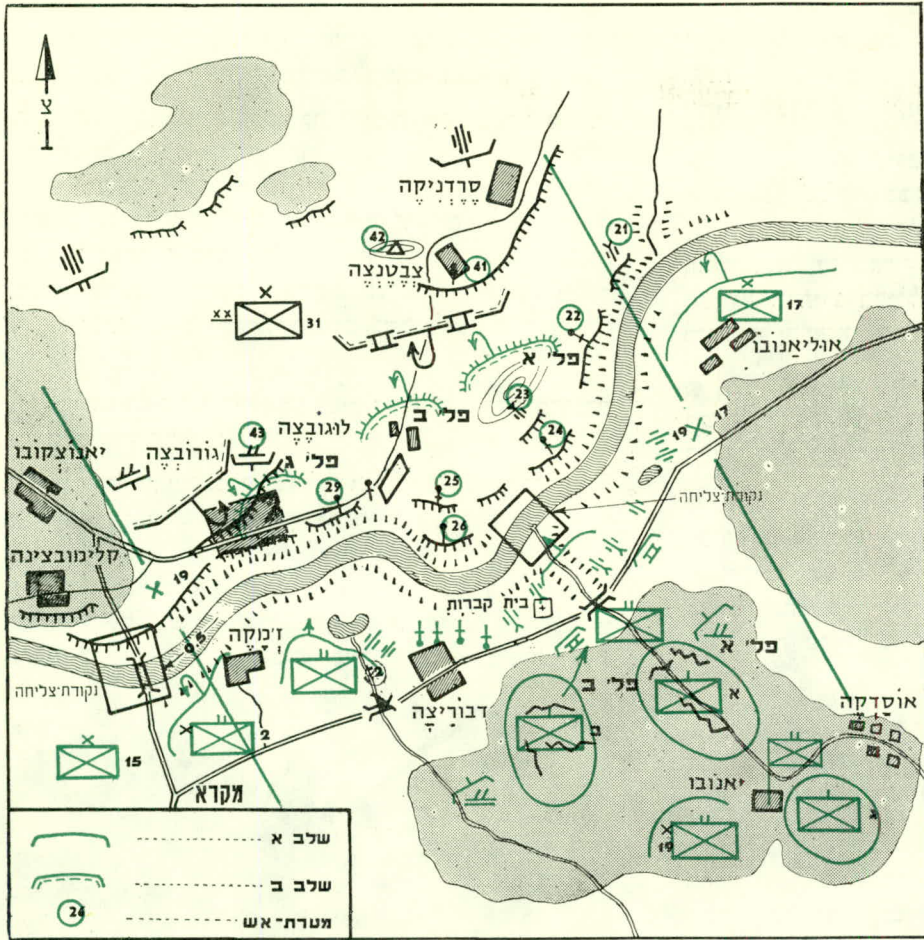
שימשתי כמפקד-הגדוד מזה 14 חודשים; השתתפתי בקרבות עזים בסטלינגרד וב"קשת קורסק" כמפקד-יחידה, אך לא לקחתי עד כה חלק בצליחת מכשולי-מים. אמנם נושא זה היה ידוע לי, אך זאת רק משנות לימודי בבית-הספר לקצינים ובאקדמיה הצבאית על-שם "פרוזה".

רק שנה וחצי חלפו מאז סיימתי את חוק-לימודי ב"פרוזה" ובאוזני עוד צילצל קולו הבוטח של מדריכי לטקטיקה, קולי סמורייב, אשר בהרצאתו על צליחת מכשולי-מים פסק:

"...דעו, צליחת מכשולי-מים הינה צורה של קרב התקפי מסובכת ביותר; על הכוחות לצלוח את מכשולי-המים תחת אש חזקה של האויב, הערוך להגנה בגדה הנגדית של הנהר. על הכוח הצולח לתפוס ראש-גשר, לעמוד בפני התקפות-נגד מרוכזות ולהחזיק בשטח עד בואם של הכוחות העיקריים; ראש-הגשר אינו מטרה לעצמה, הוא מהווה קרש-קפיצה לכוחות אל עומק מערך-האויב".

בסכמו פרק זה אמר:

"...המשימה העיקרית של הכוחות בצליחת מכשולי-מים היא — להמשיך את תנופת-ההתקפה בשעת-הצליחה, לא להיעצר ולא להתרכז בנקודות-הצליחה, שאם לא כן יהפכו למטרה נוחה מאוד להפגזות ולהפצצות".

ביצוע הצליחה

בלתי־רצוף, בתוכו היו ערוכות שוחות ועמדות־אש לרובאים ומקלענים; קר־החפירות שלט היטב על פני־המים, ומאחוריו נחפרו עמדות־אש לתותחים נ"ט. בו במקום הסקתי, כי כדי שהצליחה תצליח, עלי לנטרל כבר בשלב ראשון את עמדות המקלעים והתותחים. הישובים בגדה המערבית הפכו למוצבים וסביבם נחפרו קר־חפירות אחד או שניים.

הקו הקדמי עבר לאורך המדרון התלול שממזרח ללוגוביצה ולאורך הקצה המזרחי של הישובים לוגוביצה וגורובצה. לפני הקו הקדמי נמתחו גדרות־תיל חד־שיפועיות ודו־שיפועיות וגדר־עכביש. הסיירים לא הצליחו לגלות האם יש מוקשים צפים או מוקשי־מים אחרים בשפת־המים ובתוכם. שאלה זו הדאיגה אותי.

באיזור לוגוביצה וצבטנצה נערכה להגנה פלוגת־רובאים של האויב.

תכנית הצליחה

במשך שעתיים עסקתי בהערכת־המצב. גיבשתי, בשיתוף־פעולה פעיל עם מפקד מחלקת־ההנדסה, תכנית לצליחת מכשול־המים; קבענו לוח־זמנים מדויק של צליחה לכל גל וגל; הקצינו אמצעי־צליחה לכוח־הסער שיצלח בגל הראשון

החטיבה היקצתה לי 18 סירות חי"ר־DSL, 6 סירות־גומי A-3 וארבע רפסודות.* ארגנתי סיור קפדני של הנהר והטלתי על מפקד מחלקת־ההנדסה — מפקד יחידת־הסיור הגדודית ה־מאולתרת — לאסוף נתונים לגבי מכשול־המים ולקבוע איזור נוח לצליחה.

זכרתי את דברי המדריך להנדסה ב"פרוזה" שהדגיש: "מקום נוח ל־צליחה הוא איזור בו מתקבל ערוץ־נהר כלפינו, ויוצר מבלט לתוך ה־שטח המוחזק בידנו. דבר זה מאפשר הדברת קני־האש של האויב ממספר כיוונים — ומונע ממנו אפשרות להפרעה יעילה באש שטוחת־מסלול בנקודת־הצליחה שלנו".

הסיור בוצע בשעת־לילה מוקדמת ובשובו דיווח: "רוחב הנהר — 80—100 מטר; עומקו הממוצע — 5 מטרים; מהירות זרם־המים — 0.5 מטר לשניה; הקרקעית ישרה וחולית. הגובה הממוצע של גדות הנהר — 2.4 מטרים, אך במקומות אחדים גובהן מגיע עד 12—15 מטר רים. המורדות תלולים ומשתנים; השיפועים, בדרך כלל, תלולים ובי רוב המקרים חוליים". מפקד יחידת הסיור הוסיף, כי האיזור בו נשפך

נחל "גלא שם" אל הנהר (צפון־מערבית לישוב אוסדקה), הוא מקום נוח ביותר לארגון נקודת־צליחה. מן הדיווח התברר, שעיקול הנהר מופנה לעברנו; הגדה מאפשרת תצפית טובה לעבר מערך־האויב; ניתן להעביר אמצעי־צליחה בערוץ הנחל "גלא שם" ומשם, בחסות החשיכה, אל הנהר דרוסה; פני הקרקע מוודאים גישה בהסתר לסירות ומחפה נוח בגדה הנגדית. מלבד זאת, מקנה השטח מסתור ליחידות ומאפשר את ריכוזן בשטח־ההיערכות מול נקודת־הצליחה.

ובכן, עיניכם הרואות, איזור־צליחה זה סיפק את כל הדרי־שות להצלחת הצליחה, כפי שקבע המדריך להנדסה, בעל הניסיון בצליחת מכשול־מים.

מערכת ההגנה של האויב

מערכת ההגנה של הגרמנים בגיזרת־הצליחה של הגדוד היה ערוך באופן הבא: לאורך הגדה המערבית נמתח קר־חפירות

* סירת חי"ר־DSL היא סירה מתקפלת, ללא מנוע; קיבולה 10—12 חיילים על נשקם. סירת־גומי מתנפחת A-3, ללא מנוע, קיבולה 20 איש בערך. רפסודה מיועדת להעברת ציוד ואנשים, משקלה עד 1700 ק"ג, והיא מורכבת מחלקים תקינים — מערכת חלקים צפים (TZI) המובאים אל איזור־הצליחה.

ושמשימתו כיבוש קו־החפירות הראשון והשמדת עמדות האש של הנשק שזוּחה־המסלול החולשות על המים; כן הקצינו אמצעי־צליחה לפלוגות שתצלחנה בגלים הבאים.

מפקד מחלקת־ההנדסה, שבתוקף תפקידו הוא מפקד נקודת־ הצליחה וסגני לענייני־הצליחה, דיווח לי, כי בגיזרה שלנו יוקמו עוד שתי נקודות־צליחה נוספות (לחטיבות שכונות, בחישוב של נקודת־צליחה לכל חטיבת־רגלים) ועם היאחזות כוחותינו בגדה המערבית של נהר הדרוסה, יגשו מיד אנשי־ ההנדסה להעברת טנקים ותותחים על־גבי פונטונים; בשעת ה־"ש" ועוד שניים יתחילו בבניית גשר לציוד כבד באיזור נובי־דבור.

על־סמך הערכות וחישובים מפורטים הטלתי על יחידות־הגדוד את המשימות הבאות:

● פלוגה א', המוגברת במחלקת תותחים נ"ט ומחלקת־מקלעים, תשמש כוח־סער, תיצלח את הנהר בגל הראשון באיזור נחל "ללא שם", תשמיד את האויב באיזור המטרות מס' 24 ומס' 26, תכבוש את הגדה המערבית ותאבטח את צליחת הגלים הבאים אחריה. בשלב שני — לאחר צליחת פלוגה ב' — תקוף בכיוון צבטנצה, תכבוש גבעה הנמצאת דרומית ליישוב

הכוחות יורדים בסירות ח"ר לצליחה

ותתבסס בקו זה בכוננות להדוף התקפת־נגד של האויב. הפלוגה תסתייע בסוללת־מרגמות.

לצליחת מכשול־המים מוקצות 8 סירות ח"ר־DSL, 2 סירות גומי A-3 ו־2 רפסודות. אמצעי־הצליחה ירוכזו 500 מטר מזרחה ליישוב דבוריצה ושם ירדו הלוחמים אל הסירות. בראותי את המצב כיום — כאשר צבאנו מצוייד בסירות־ צליחה עם מנוע ובטנקים ונגמ"שים אמפיביים המקנים לצליחה תנופה מיריבית — איני יכול שלא להרהר, כי אילו היו לי אז לפחות מספר טנקים ונגמ"שים אמפיביים, הייתי נותנם מיד לכוח־הסער, כלומר לגל הראשון.

● פלוגה ב', מוגברת במחלקת תותחים נ"ט ומחלקת־ מקלעים — תיצלח את נהר הדרוסה בגל שני, בעקבות פלוגה א', תכבוש את לוגוביצה ותתארגן להגנה בקצה הצפוני והצפון־ מערבי, בכוננות להדיפת התקפות־נגד של האויב מכיוון צבטנצה וגורובצה. הפלוגה תסתייע בסוללת מרגמות כבדות.

אמצעי־צליחה: 6 סירות ח"ר־DSL, 2 סירות־גומי A-3 ו־2 רפסודות; וכן 4 סירות־דיג, שנמצאו באיזור. הסירות ירוכזו

באיזור בית־הקברות, בקצה הצפוני של דבוריצה ושם ירדו החיילים בסירות. את הרפסודות יש להעביר אל איזור נחל "ללא שם". העמסת החיילים והציוד תיערך כ־400 מטר דרומית לגשר שעל הנחל.

● פלוגה ג', מוגברת במחלקת־מקלעים — תצלח את הנהר בגל שלישי, בכוננות לפתח את הצלחת־הגדוד בכיוון גורובצה, מעבר לאגף השמאלי של פלוגה ב'. עד למועד־ הצליחה תשתק באש־המקלעים את המטרות מס' 25 ו־26. הפלוגה תסתייע בסוללת תותחי־שדה. הצליחה תבוצע בסי־ רות הגל הראשון שתוחזרנה.

● מחלקת תותחים נ"ט גדודית — תשמיד את מטרה מס' 25 בשעת ההכנה הארטילרית. עם תחילת הצליחה תעבור תחת פיקוד פלוגה א'.

● סוללת תותחים נ"ט — תשמיד את מטרה מס' 26 בשעת ההכנה הארטילרית. עם תחילת הצליחה תשתק את המטרות מס' 25, מס' 26 ומס' 27. עם סיום הצליחה תמנע מן האויב לנהל אש אגפית מאיזור לוגוביצה ותעביר מחלקה אחת תחת פיקוד פלוגה ב'. עמדות־האש — באיזור בית־ הקברות.

● מחלקת תותחי־שדה 76 מ"מ — תשמיד את המטרות מס' 23 ומס' 24 בשעת ההכנה הארטילרית. עמדות־ האש — 300 מטר דרום־מערבית ליישוב או־יאנוב.

● סוללת מרגמות 82 מ"מ — תשתק את האויב בחפירות (מטרות מס' 24 ומס' 26); עם תחילת הצליחה תסנוור את האויב באיזור מטרות מס' 24 ומס' 25. עמדות־ האש — בחורשה.

● סוללת־מרגמות 120 מ"מ — תשתק את מטרות מס' 25 ומס' 27; עם תחילת הצליחה תסנוור את האויב בקצה הדרום־מזרחי של לוגוביצה.

● גדוד תותחי־השדה המסייע יפעל לפי משימות־ האש הבאות: עד לצליחת־הנהר ישמיד את המטרות מס' 28, מס' 29 ומס' 43; עם תחילת הצליחה יסנוור את נקודת־ התצפית של האויב הנמצאת מערבה לצבטנצה; ימנע הת־ קפות־נגד מהאיזורים לוגוביצה וצבטנצה. כוננות מערכת־האש — שעה 0500, 7 ביולי.

★

את העברת אמצעי־הסיוע והציוד הכבד (תותחי־שדה, מכר ניות־תחמושת וכד') לגדה המערבית של נהר הדרוסה תכננתי לבצע לאחר צליחת פלוגות־ההובאים והתבססותן בראש־ הגשר.

תכנית־האש הארטילרית, ובמיוחד ההכנה הארטילרית, תוכן־ ננו על־ידי מפקדת־החטיבה.

קול־לויט' וסילי מקרנקו, המדריך לארטילריה, היה מסביר: תכנון אש ארטילרית נעשה בדרגים גבוהים, באופן מרכזי. ל"התקפה ארטילרית" בצליחת מכשולי־מים יש "ניואנסים"

לצליחה. הפלוגות נכנסו לשטח-היערכותן; אמצעי-הצליחה רוכזו במקומות שנקבעו לכך; נערכו גם עבודות-הסוואה. פלוגה ג', שעמדה לצלוח בגל השלישי, התחפרה בגדה המזרחית וחיפתה באש על פלוגות א' ו-ב' בירידתן אל קרהמים ובשעת-הצליחה.

בזאת תמו הפעולות העיקריות הקשורות בשלב ההכנה לצליחה.

שלב ההכנה הארטילרית

בשעה 0430 ב-7 ביולי החלה ההכנה הארטילרית. שמשכה תוכנן ל-25 דקות. במשך 7 הדקות הראשונות הנחיתו התותחנים והמרגמות מכת-אש על הקו הקדמי של האויב בגיזרה צבטנצה — קלימובצינה, ולאחר-מכן העתיקו את אשם לעומק מערך-ההגנה. באותו זמן פתחו התותחנים, שנעודו ליירי בכינון-ישייר, בהשמדת מטרות בקו הקדמי של הגנת-האויב.

עם תחילת ההכנה הארטילרית ובחסותה ירדה פלוגה א' אל הסירות ולאחר שהתותחנים פתחו באש בכינון-ישייר — החלה הפלוגה לגזע בנחל „ללא שם“ אל הנהר דרוסה.

בשעת-ההתקרבות של כוח-הסער אל הגדה, מיסכו התותחנים והמרגמות את תנועתו על-ידי יריית פגזי-עשן על האויב. כדי להטעות את האויב ולהסיח את תשומת-לבו מכיוון המאמץ העיקרי של הצליחה מיסכה הארטילריה בריבזם גם את אזורי לוגוביצה, גורובצה וקלימובצינה.

בשעת-המיסוך המשיכו התותחנים, שהותאמו ליריה בתנאי-ראות מוגבלים, באש בכינון-ישייר.

כוח-הסער (פלוגה א') צלח את הנהר בשעה 0505. בפעולות נמרצות הצליח להיאחו בגדתו המערבית; חיילי-הכוח, בהתקרבם לטווח מתאים, פתחו באש מקלעים ורובים מן הסירות אל עמדות-האש של האויב. בשעה 0525 טיהרה הפלוגה קטע של כ-250 מטר מן הגדה. התותחנים, שהותקנו ליריה

צליחת נהר ברפסודות

אחדים; ראשית — יש לרכז את רוב הארטילריה בגזרת-הצליחה ואחוז ניכר ממנה יש להפעיל בכינון ישייר, סמוך לגדה, כדי שתוכל לסייע בהתמדה לכוחות הצולחים את מכשול-המים. לירי בכינון ישייר תכליתי להפעיל גם טנקים.

שנית — ההכנה הארטילרית מתחלקת לכאורה לשני תת-שלבים: האחד — בו יש לשתק את מקורות-האש של האויב בשעת צליחת-הנהר; השני — בו צריכים לפתוח בהכנה ארטילרית בשעה שהכוחות שרוכזו בראש-גשר מתכוננים לשלב השני של ההתקפה.

שלישית — את עמדות-הארטילריה יש להקים קרוב ביותר לגדה, כדי שתוכל לסייע לכוחות ככל האפשר יותר לעומק. רביעית — דילוג הארטילריה לגדה הנגדית דורש הן אמצעי-צליחה כבדים והן זמן רב.

תכנית-האש של הגדוד וידאה שכל קו-אש של האויב ישותק באש עקיפה של תותחנים ומרגמות. באש אגפית של תותחנים לירי בכינון-ישייר ובאש-מקלעים; בצורה זו וידאתי, כי כל עמדת-אש של האויב תרוחק בעת ובעונה אחת על-ידי סוגי-נשק שונים.

בהיות גדת-הנהר גבוהה כדי 2-4 מטרים מפני-המים הורית לכוחות לירות מעל ראשי-הצולחים, אף כי הכלים הוכנו לירי בתנאי-ראות מוגבלים (סינוור, מסך-עשן).

הייתי מודאג מחוסר נשק נ"מ בגדוד; מן המקלעים הבינוניים שלי לא יכולתי להקצות אף אחד לאש נ"מ (הם גם לא היו יעילים ביותר למטרה זו); אך מפקד-החטיבה הבטיחני כי דרגים גבוהים יותר אחראים להגנת ה-נ"מ. דבר זה הקל במידה ניכרת על מילוי משימת. ידעתי היטב מה רגישים נקודות-צליחה ושטחי כינוס והיערכות בגדות-נהרות להתקפות מן האויר.

בשעה 2000 בערך, ניגש אלי מפקד נקודת-הצליחה — מפקד מחלקת-ההנדסה — ואמר לי: „חבר מפקד, שכחתי פרט חשוב — לא ארגנתי צוותי-הצלה וצוות נגד מוקשים צפים. דרושים לי למטרה זו 3 סירות-דיג ו-9 חיילים. אני יכול להקצות רק 3 אנשי-הנדסה. אבקשך לתת לי שישה חיילים“.

נענתי למבוקשו כי נזכרתי, שבאחד משעורי-ההנדסה אמר לנו המדריך, שתמיד יש לארגן צוותי-הצלה למקרה בו תיפגעה סירות אחדות בשעת-הצליחה. הוא הדין לגבי צוות נגד מוקשים צפים; תפקידו של צוות זה לשלות באמצעות מוטות מוקשים הצפים בזרם, בטווח ביטחון (כ-100-150 מ') מנקודת-הצליחה.

בשעות-הלילה הכינו מפקדי-הפלוגות ביוזמתם עוד כ-15 דוברות מעצים שנמצאו בסביבה; קיבול כל אחת מהן היה מכיתת-רובאים ועד תותח על צוותו.

בעתודה השארתי: 4 סירות-חי"ר DSL, 2 סירות-גומי A-3 ו-2 מן הדוברות שהכינו מפקדי-הפלוגות.

בהתאם לתכנית התכוננה פלוגה א', שהיוותה את כוח-הסער, לצלוח עם שלוש מחלקות רובאים ומחלקת-מקלעים על גבי סירות DSL ו-A-3 ועם מחלקת התותחנים נ"ט — על-גבי רפסודות. בחלקן הקדמי של הסירות הוצבו מקלעים בינוניים וקלים בכוננות לפתיחה מיידית באש.

בשעה 0400, בבוקר 7 ביולי, נסתיימו כמעט כל ההכנות

להדוף אותנו מראש-הגשר באש ארטילרית, בהפצצות מן האויר ובהתקפות-נגד.

בשעה 0720 תקפו, לאחר הנחתה-ארטילרית, כ-150 רגלים ו-3 טנקים של האויב את פלוגה ג' מכיוון יאנוצקוב ומחלקה המערבי של גורובצה; אך הם נהדפו באש חזקה של האר-טילריה ובאש אוטומאטית של חיילי פלוגה ג'. האויב נאלץ לסגת אל שטח היערכותו.

בערך כעבור 15 דקות קיבלתי דיווח מהסיירים שנשלחו קדימה, כי האויב ריכז צפונית לצבטנצה כ-200 חיילי ופלוגת-טנקים.

פקדתי להתחפר בשטח שבידנו, לקדם את התותחים הנ"ט אל גבעה ללא-שם צפונית ללוגוביצה — בקצהו הצפוני של ישוב זה. ביקשתי ממפקדת-החטיבה להנחית מכת-אש על ריכוזי-האויב וכן לשתק את עמדות תותחי-האויב שבאיזור טרדינקה.

בשעה 0735 עבר האויב להתקפת-נגד, למרות מכת-אש חזקה שספג; פלוגות א' ו-ב', שהותקפו על-ידי האויב, פתחו באש חזקה וגרמו לו אבידות כבדות (נפגעו 3 טנקים וכ-40 חיילים). למרות התקפות-נגד חוזרות ונשנות של האויב, הפגזות והפצצות כבדות, הצלחנו להחזיק מעמד בראש-הגשר ואפשרנו צליחתם של שני גדודים מחטיבה 19, שהר-עברו על גבי פונטוני-טנקים שסופחו לדיביזיה. עד לשעות-הערב הרחיבה החטיבה את ראש-הגשר לעומק של 5-7 ק"מ ועל-ידי כך הרחיקה את עמדות-הארטילריה של האויב. יחידות חיל-ההנדסה ניגשו בשעות-הצהריים להתקנת גשר כבד.

כוחותינו התבססו היטב בגדה המערבית ועם רדת החשיכה עברו להתקפה כללית מערבה.

בכינון-ישרי, המשיכו באש והתותחים והמרגמות, שניהלו אש-עקיפה, העתיקו את ההפגזה לעבר צבטנצה, גורובצה, קלימוביצה, יאנוצקוב.

בשעה 0520 החלה פלוגה ב' על מחלקותיה, להתקדם לנחל דרך דבוריצה ובית-הקברות. צליחת פלוגה ב' החלה ב-0525 וכבר בשעה 0535 הצליחה לעלות מתוך סירותיה לגדה המערבית. שתי סירות DSL וסירת-גומי A-3 ניוזקו מאש-האויב. צוות-ההצלה קשה מהמים 8 חיילים שנפגעו.

הונחתה אש-ארטילרית חזקה על מטרות מס' 23, מס' 25, מס' 27 ומס' 28.

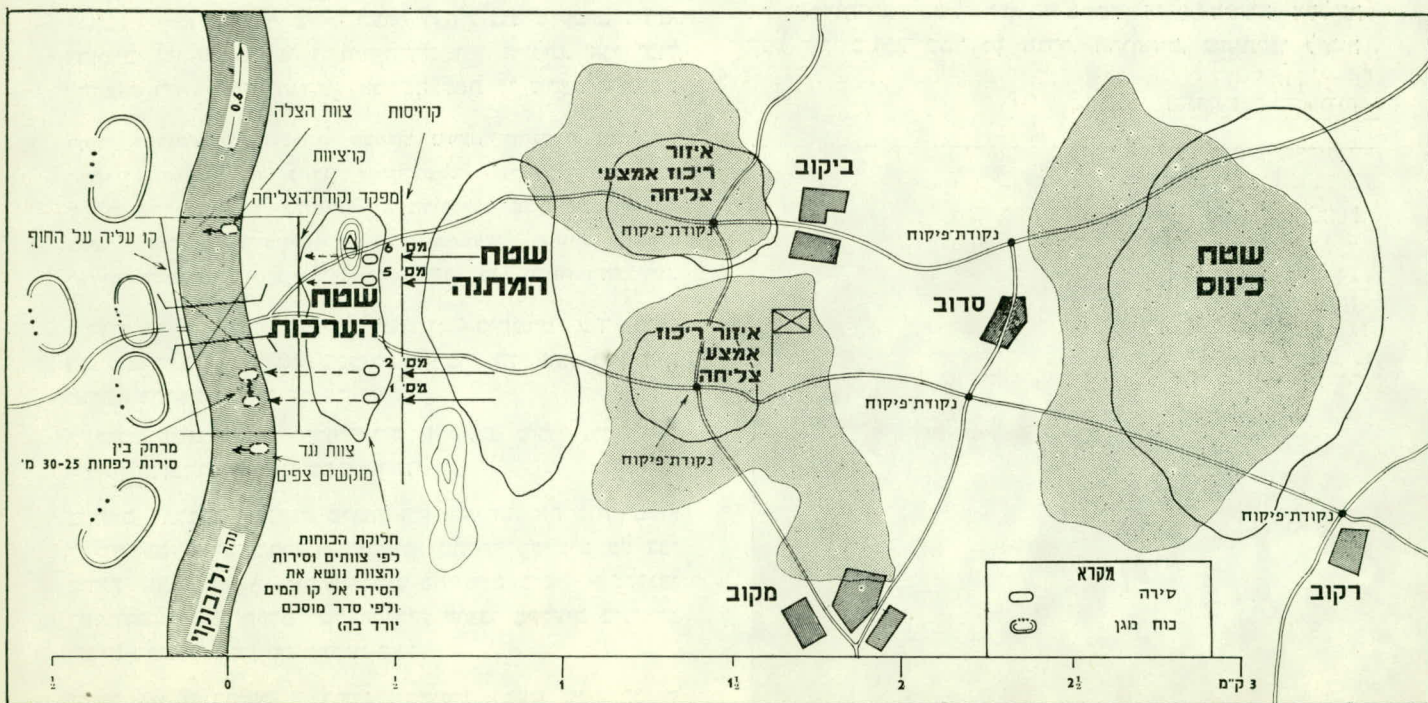
אני עם מפקדת-הגדוד צלחנו את הנהר יחד עם פלוגה ב'; סגני נשאר בגדה המזרחית ופקד על צליחת שאר הכוחות. פלוגות א' ו-ב' התארגנו להתקפה בגדה המערבית ובנצלן את מכת-האש הארטילרית הסתערו בעת ובעונה אחת. בשעה 0545 כבשו את מוצבי-ההגנה לוגוביצה, אך משנתקלו בהתנגדות נמרצת של האויב בצבטנצה וגורובצה התבססו בפרטי-הנוף שתפסו.

בשעה 0550 צלחו — באמצעי-צליחה שהוחזרו לגדה המזרחית — פלוגה ג', מחלקת תותחים 76 מ"מ, תותחים נ"ט, מפקדי סוללות מרגמות כבדות וקציני-יצפית קדמיים.

פקדתי על פלוגה ג' לתקוף את האויב בגורובצה, מאחורי אגפה השמאלי של פלוגה ב'; היא מילאה את המשימה בהצלחה ובשעה 0605 כבשה את קצהו המזרחי של הישוב והתבססה בו.

האויב התעקש לעצור את פלוגתי בקו צבטנצה — הקצה המערבי של גורובצה-קלימוביצה-ניבי-דבור. הוא ניסה

ארגון נקודת צליחה

סיכום ומסקנות

● הקרב על החזקת ראש-גשר נושא אופי של קרב קשה ואכזרי. כמות הפגזים שנורו בשלב ההכנה הארטילרית מצביעה על כך בבירור. בכינון-ישיר נורו 720 פגזים, באש-עקיפה כ-2500 פגזים לסוגיהם השונים. בהדיפת התקפות-נגד נצרכה עוד יותר תחמושת. במשך יום 7 ביולי ירה האויב בגזרת צליחת-הגדוד כ-3000 פגזים.

● במקרה שלנו ראוי לציין: בחירה נכונה של איזור-הצליחה; שימוש תכליתי בתותחים ובטנקים לירי בכינון ישיר; ארגון נכון של התבססות בראש-הגשר; ושיתוף-פעולה הדוק בין מפקד-הגדוד לבין קצין-ההנדסה.

● הגדוד הספיק במשך שעות מעטות של ליל 7/6 ביולי לתכנן צליחת מכשול-מים רציני, ובטרם הצליח האויב להתארגן היטב בגדה הנגדית — לצלוח את הנהר דרוסה ולהיאחז בראש-הגשר.

● עם תפיסת ראש-הגשר, שרוחבו יותר מ-1.5 קילומטר, ועומקו 700—800 מטר, תוך הדיפת התקפות-נגד נועזות של האויב, הצליח הגדוד להחזיק בראש-הגשר ולהבטיח את צליחת הכוחות העיקריים, אשר עברו מיד להתקפה מערבה.

● ההצלחה הושגה הודות לתכנון נכון של הצליחה ושל הקרב בגדה המערבית. זאת, הודות לפעולתם הנמרצת של פלוגות-החי"ר ותכנון יעיל של הגנת נ"ט.

● פעולות הטעיה, סינוור ומיסוך אפשרו הסחת תשומת-לבו של האויב מן המאמץ העיקרי, או לפחות בלבלוהו לזמן מה.

● מתיאור-הקרב ניתן ללמוד:

א. הצלחתה של צליחה מותנית בקיום תנופה-התקפית מתמדת, דהיינו: מניעת האויב מ-התבססות בגדה הנגדית, דבר המחייב צליחת מכשול-המים תוך-תנועה וכיבוש גשרים בטרם יצליח האויב להרסם.

ב. הצליחה מחייבת ריכוז ארטילרי מקסימלי

כדי לשתק את עמדות-האויב החולשות על מעברי-המים; במילוי משימה זו נודעת חשיבות מירבית לאש בכינון-ישיר. יש לרכז למטרה זו כמות רבה של תותחים וטנקים סמוך לגדה.

ג. ריכוזם של אמצעי-הצליחה בשטחי-ההיערכות מחייב הסוואתם הקפדנית עד לצליחה.

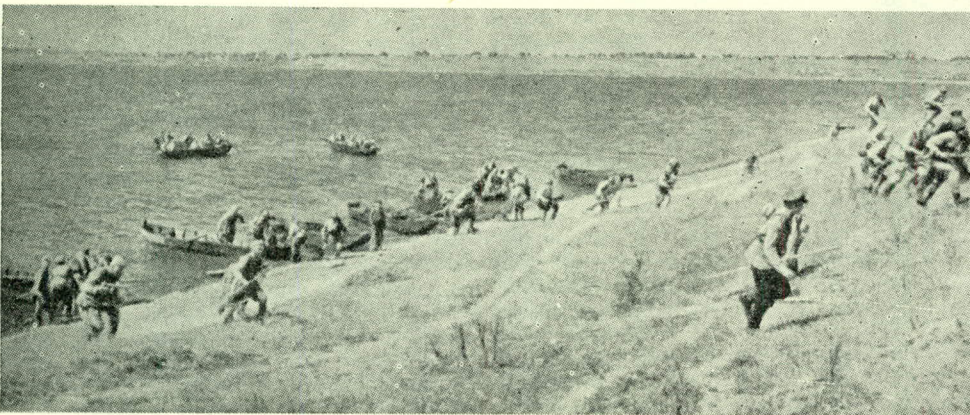
ד. ראוי לציין את חשיבותם של אמצעי-צליחה מאולתרים וסירות לסוגיהן המצויות בסביבה.

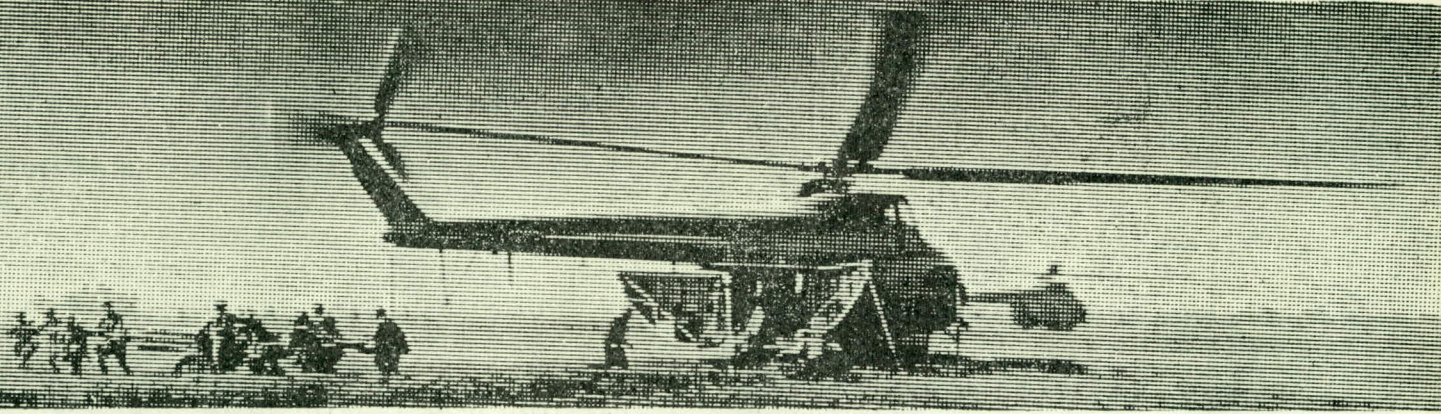
ה. בצליחת מכשול-מים משתלבות הדדית שתי משימות: משימה טקטית ומשימה טכנית. האחרונה כוללת הכנת אמצעי-צליחה מסובכים ובניית-מעבר-רים (נקודות-צליחה, גשרים וכד').

ו. הכשרת הכוחות חייבת לכלול נושאים, כגון סדר-הירידה לסירות ולפונטונים וירי מתוך סירות (פונטונים) בשעת-הצליחה.

ז. חשיבות מיוחדת נודעת לאיסוף מוקדם של ידיעות לגבי דרכי-גישה אל מכשול-המים בשתי גדותיו, גילוי מעברים בשדות-מוקשים ומעברות-מים ולימוד מדויק של מכשול-המים לפרטיו (עומק, רוחב, מהירות-זרם, קרקעית וכו').

ח. תכנון, ארגון וסדר קפדניים בשעת-צליחה — הם תנאי-יסוד להצלחה. אין דבר המפריע יותר לקצב-הצליחה מאשר אי-סדר, יציאת-כוחות טרם זמן או באיחור, הצטופפות בנקודת-הצליחה ועיכוב בהקמתן של נקודות-הצליחה. לשם כך יש לארגן בעוד מועד נקודות-פיקוח, רשת-שיטור ומערכת-קשר נפרדת לפיקוד על הצליחה.

ניידות אויר / נוסח סובייטי

לא תאפשר תמיד לחיל-הרגלים לבצע, בזמן נתון, את המשימת שתוטלנה עליו. אם נוסף לכך מביאים בחשבון, כי בשעת המבצעים יש הכרח להחזיר יחידות עמוק בעורף האויב, ברור כי התמרון האוירי הוא התשובה הנאותה על דרישות המלחמה הגרעינית... כדי לנצל בזמן נתון וביעילות מקסימלית את תוצאות המהלומות הגרעיניות, הכרחי להציב יחידות במקום הדרוש, במהירות שלא תאפשר לאויב להתאושש או להזרים תגבורות. לכן על חיל הרגלים הממוכן (פרט ליחידות המצויידות בנשק כבד) להיות מאומן עתה לנוע בדרך האויר לטווח קצר או ארוך, כשם שהוא מסוגל לנוע בכבישים, או במסילות ברזל.

„העובדה שבעיית ההובלה האוירית של יחידות חי"ר ממונע ושריון נפתרה, אינה מבטלת את הצורך לכלול בכוחות היבשה יחידות מוטסות מיוחדות, המאומנות לפעולה בעורף האויב. מכאן שעקב שינוי אופייני ומשימותיהן במבצעים העתידיים, ירבו תפקידיהן של היחידות המוטסות וחשיבותן תגדל“.

ארגון ואמצעים

ניידות האויר היתה למציאות מוחשית, נוסף להיותה נושא ללימוד תיאורטי של הוגי דעות צבאיים. יותר ויותר משתמשים במסוק הקל לסיוע, במסוק הכבד להובלה אוירית של כוח-אדם יציוד ולהובלה של יחידות מכל החילות למרחקים גדולים מאוד במסגרת תמרונים.

על אף זאת, בניצול המימד השלישי לניידות, המקום הנכבד שמור ליחידות המוטסות. בארגון הנוכחי של הצבא הסובייטי נמצאות יחידות אלה — כמו עוצבות התובלה האוירית —

ניידות האויר היא מן הנושאים העיקריים המעסיקים את המפקדים הסובייטים. האמצעים מרובים והיחידות מאומנות היטב. הדגש מושם במיוחד על הפעלת יחידות קטנות, אשר יעדיהן יכולים להיות מדיניים וצבאיים כאחת.

אין ספק, כי ברית-המועצות היא חלוצת הפיתוח של ניידות האויר. מניח היסודות לכוח הסובייטי המוטס היה המרשל טוכצ'בסקי, ממפקדיו המזהירים של הצבא-האדום, שתרם רבות גם למהפכת המיכון של צבא זה בתקופה שלפני מלחמת-העולם השנייה.

צעדים ראשונים

כבר ב-1927 הופעלו יחידות מוטסות קטנות, במלחמה נגד כנופיות שוטטו באסיה המרכזית. „יחידות הצנחנים“ שהוקמו ב-1930 היו ב-1932 לחטיבה שלרשותה 18 מטוסים. בתמרונים קי"ב ב-1935 השתתפו 2,500 צנחנים וב-1936 הוטסו במסגרת אימונים 3,500 איש ממוסקבה לולאדיוסטוק.

בניין היחידות המוטסות לא הופסק גם לאחר שהוצא המרשל טוכצ'בסקי להורג, בטיהורי 1937. וכך היו בשנות 1940 לברית-המועצות חטיבות אחדות, בנות 4,000 איש כל אחת.

אחרי כשלונן של היחידות המוטסות במערכה נגד פינלנד, הצטמצם השימוש בצנחנים בעיקר לפעולות של יחידות קטנות בעורף האויב, לעתים תוך שיתוף עם הפרטיזנים. מבצע של שתי חטיבות צנחנים באזור צ'רקסי בשנת 1943 הסתיים אף הוא בכישלון. מבצע מוטס גדול הצליח לראשונה ב-1945, במנצ'וריה, תוך ניצול גורם ההפתעה. בסיום מלחמת-העולם השנייה עמדו לרשות הסובייטים כעשרים חטיבות מוטסות.

ההסתגלות למציאות הגרעינית

הימים שלאחר המלחמה הוקדשו לגיבוש היחידות, להפקת לקחים ולהכשרת הסגל והיחידה.

אחרי „המהפכה באמנות הצבאית“ שחלה ב-1960, ובהתאם לתפיסה בדבר חשיבות העליונות הגרעינית, עלתה ניידות-האויר לראש דאגתו של הפיקוד הסובייטי העליון. ב-1962 כתב המרשל סוקולובסקי, מחשובי התיאורטיקאים הצבאיים הסובייטיים, במאמרו „אסטרטגיה צבאית“:

„בשעת תמרון (במלחמה גרעינית) עלולות היחידות היבשיות להיות להיתקל באזורים נרחבים של הרס ושל רדיואקטיביות, שיהיו בלתי עבירים. בתנאים אלה, מהירות התמרון היבשית

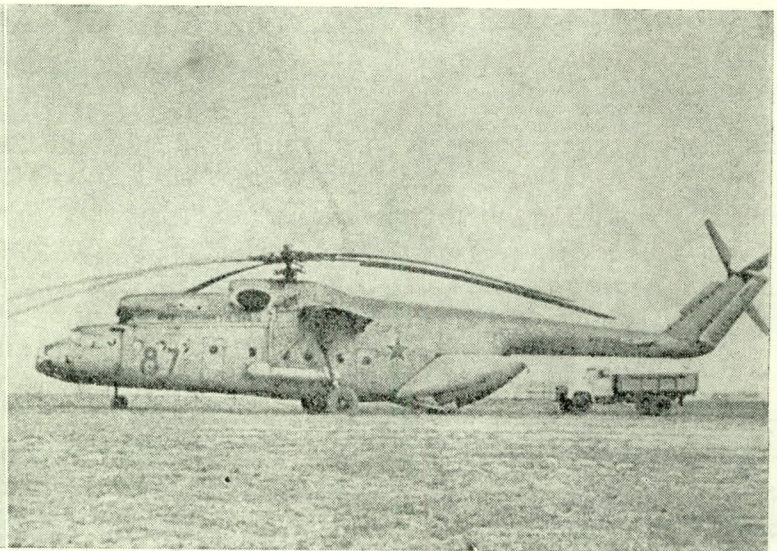
משימות

מהן המשימות החזויות ליחידות המוטסות בהתאם לדוקטרינה הצבאית הסובייטית החדשה? לפי העיתונות הצבאית המתפרסמת בגוש המזרחי, דומה שהן תקראנה לפעול במבצעים טקטיים, תוך ניצול הסיוע הגרעיני ובמתואם עם כוחות היבשה. מטרת מבצעים אלה תהיה: כיבוש שטחים היוניים השולטים על ציר ההתקדמות, ביצוע פעולות הטעיה, או סיוע בצליחה של מכשולי מים. ייתכן שלביצוע משימות אלה ישתמשו ביחידות מוטסות, אשר גודלן עשוי להגיע לדיביזיה. אולם, החיבורים הצבאיים הסובייטיים מדגישים במיוחד את הפעולה של יחידות קטנות — מוצנחות או מונחתות ממסוקים — שגודלן פלוגה או גדוד. על אלה יוטל לתקוף מטרות חיוניות, כגון: מאגרים גרעיניים, מפקדות, מרכזי קשר, ולתפורס אזורים מסויימים בשטח, במיוחד מעברים. במאמרו של הגנרל טנקאייב, עוזרו של מפקד הכוחות המוטסים, שנתפרסם ב"הכוכב האדום", הוא קובע: "תפקידן של יחידות קטנות מאוד ואפילו של לוחמים בודדים חשוב ביותר. כל אדם חייב לדעת להפעיל מכשיר-קשר, לנהוג במכונית ובאופנוע, להשתמש בחומר-נפץ, ולדעת להשתמש בנשק ובציוד האויב; לצנוח ביום ובלילה ליערות, למים, בשטח הררי וכדומה". הדגש מושם על פעולות שמטרתן לקיים אנדרלמוסיה בעורף-האויב, על-ידי פשיטות מהירות מאוד ומפתיעות, שניתן לבצען בכל מקום בשטח האויב.

בפיקודו הישיר של שר-ההגנה, המחליט על משימותיהן. לצורכי אימון ומנהלה כפופות יחידות אלה ל"פיקוד הכוחות המוטסים". כיום יש 7-8 דיביזיות מוטסות הפזרות בשטח ברית-המועצות, מרביתן בחלקה האירופי.

"חיל הרגלים המכונף" (קריילטיה פיוטסה) מורכב מסגל נבחר שכושרו הגופני מעולה, מסירותו לרעיון המרכסיזם-לניניזם איתנה ואימונו קפדני. תכניות האימונים כוללות צניחות קבוצתיות מבוקרות מגובה רב, צניחות לילה, צניחות למים וצניחות בתנאי מזג-אוויר גרועים (ערפל, שלג, וכו'). ציודן של היחידות המוטסות הסובייטיות הדיש ומותאם היטב למשימתן. תיו. הוא כולל שני דגמים של תותחים מתנייעים: "אי.אס.יו.57" (A.S.U.-57) שמשקלו 5.5 טון, עם תותח בן 57 מ"מ יביל-אוויר, "אי.אס.יו.85" (A.S.U.-85) שמשקלו 15 טון, עם תותח 85 מ"מ יביל-אוויר.

מספר מטוסי-התובלה המצויים כיום בשירות, אינו מספיק להובלה במקביל של עוצבות מוטסות אחדות של הצבא הסובייטי. אך חברת האוויר האזרחית, "אָרופלוט" (שבראשה עומד גנרל חיל-אוויר) מסוגלת לספק כמות ניכרת של אמצעי תובלה במקרה של סכסוך מזויין. צורת ארגונה של חברה זו הבנויה במתכונת צבאית והמחולקת ליחידות איזוריות — מאפ"שרת הקצאת אמצעי תובלה לגדודים, דיביזיות וכיוצא באלה.

הדרי התבונה בלילה הלביל

סרן עמוס

מדיני (הנהגות שליטות) וצבאי טהור, אלא במידה ומצאו ביטוי פומבי. נראה כי סכימטית אפשר להבחין בשלב זה בשלוש אסכולות שונות ביחס לסיבות הכישלון הערבי: אסכולת ה"תירוץ צים", האסכולה של המעטת גודל הכישלון והאסכולה החברתית-מדעית.

אסכולת ה"תירוצים"

זוהי גישה הרווחת כיום ברחוב הערבי, ומוצאת ביטוי בדבריו מנהיגים ערביים: היא תולה את קולר-הכישלון בשורה ארוכה של תירוצים שטחיים, חלקם פרי הדמיון הערבי הפורה, בלא לרדת לשורשם של הכישלון והתבוסה. בין הנימוקים והתירוצים, מדיניים כצבאיים, יש לציין:

- חוסר קיומה של מפקדה ערבית מאוחדת בעלת כושר אופרטיבי.
- שבוש מערכי המ"מ המצרי, ושימוש באמצעים טכניים אחרים להשמדת חיל-האוויר המצרי.
- יתרון ההפתעה הישראלי שהושג בדרך בוגדנית.
- חולשת המודיעין הערבי, ולעומתה עליונות המודיעין הישראלי.

1. מבוסס על ידיעות, מאמרים וביקורות בעיתונות ובשידורים הערביים וכן על דבריו מנהיגים ערביים. בשל מספרם הרב מצאנו לנכון שלא לתת להם סימוכין.

ב"תקופת-הזהרה" המצרית, שנמשכה מליל 22 במאי — עם סגירת מיצרי-טיראן — ונסתיימה ביום 5 ביוני 1967 — בפרוץ הקרבות — הרקיעו ציפיות הערבים שחקים. תקופת-הלחימה שבאה לאחריה עטתה "ערפלי-קרב", כשנמוג הערפל נתגלתה אמת-התבוסה. עוד טרם הקיץ העולם הערבי מהשפעתו המהממת של הניצחון הישראלי החלו להופיע בעיתונות הערבית בית הרהורים בדבר גורמי-המפלה, תוצאותיה ולק-חיה. היה זה הגל הראשון של "ביקורת עצמית", שלקחו בו חלק מנהיגים, אינטלקטואלים ועיתונאים ערביים. בדבריהם נתנו ביטוי פומבי ואינטסינקטיבי להגיגילבם.

במאמר זה ננסה לסכם את ההדים הראשונים שעוררה המלחמה, בעיקר, כפי שבוטאו בעיתונות הערבית. נתרכז סביב שתי שאלות:

- מהן הסיבות והגורמים לכישלון, כפי שהעולם הערבי רואה אותם, ומהי מידת נכונותו לביקורת עצמית ולהפקת-לקחים.
- האם דירבנה מלחמת ששת-הימים את הרחוב הערבי לחשבון-נפש נוקב לקראת יתר ריאליזם ביחס לקונפליקט הישראלי-ערבי.

אין המאמר עוסק במהלכים הערביים המדיניים לאחר התבוסה, וכן אינו דן בהפקת לקחים ערביים בדרג

הידיים ידי דיין והקול קול ג'ונסון (אל-ג'ומהוריה, 14.9.67, מצרים)

מוסגר יאמרו, כי רוב הקצינים המצריים בשבי-ישראל ציינו כסיבה עיקרית לכישלון את הבסת כוחות-האוויר המצריים וכתוצאה ישירה מכך את השליטה האווירית המוחלטת של ישראל. מעניין, כי הקצינים שנשבו בעמדותיהם טוענים, כי הנזק החומרי הממשי של פעילות חיל-האוויר היה מוגבל למדי, אולם ההשפעה הפסיכולוגית והמורלית היתה עצומה, במיוחד כשלא נתלוותה פעילות מקבילה מצד כוחות-האוויר המצריים. לעומתם, מציינים קצינים שנתפסו בעת הנסיגה את היעילות הרבה של פעילות חיל-האוויר הישראלי בהשמדת כלי-רכב ורכב משוריין (בתנועה). מישגה אחר, המועלה על-ידי אסכולת "התירוצים", הוא זה של המודיעין הכללי, אשר במקום לעסוק באיסוף אינפורמציה על ישראל עסק במשימות פנימיות אחרות.

מאמרו של הייכל משתלב בקורה-הסברה המצרי הנוכחי התולה את הקולר בצוואר הקצונה הבכירה ה"פיאודלית", כאשר כ"שעירים לעזאזל" משמשים בעיקר מפקד חיל-האוויר ועוזר ריו וראש המודיעין הכללי (בהקשר זה משעשע הסיפור על נשף-ההוללות שערכו קציני חיל-האוויר המצרי בליל 4 ביוני).

הלקח אותו מפיקים חסידי אסכולה זו (וכפי שנראה להלן, משותף הוא כמעט לכל האסכולות) הוא פשוט: העם הערבי ידע בהיסטוריה המפוארת שלו מפלות וניצחונות. אין המפלה שבאה עליו עתה צריכה לזעזעו יתר על המידה. "הפסדנו אָמנם את המערכה אך לא את המלחמה" — זהו המוטו העיקרי אשר אף מצא את הביטוי הלשוני במלה הערבית "נִקְסָה" (מלה זו, שבמשמעותה דומה למלה האנגלית Setback, הופיעה לראשונה בהודעתו של נאצר ב-9 ביוני. מאז נקלט מונח זה כמונח המקובל על הכל לציון המפלה הנוכחית). כלומר, התבוסה היא ארעית ויש להמשיך במאבק "החל ממחר". או, כדברי הייכל: "מה שקרה לא היה כולו עניין של יכולת שכן חלק גדול ממנו היה תאונת-גורל. מה שנגרם עקב חוסר-יכולת אין לתקנו במהרה בעוד שאת אשר נגרם עקב

● חוסר תמיכה מספקת מצד ברית-המועצות ומדינות הגוש המזרחי. תירוץ זה הושמע במיוחד במצרים, בימים הראשונים שלאחר המלחמה. ב-16 ביוני, למשל, כתב "אל-מצור" המצרי: "אנו מעריכים את הסיוע הצבאי, הכלכלי והמדיני שהוגש לנו בעבר על-ידי ידידנו, אולם אנו משוכנעים, כי היה ויש באפשרותם של ידידנו במחנה הסוציאליסטי לעשות יותר ממה שעשו ובמהירות גדולה יותר".² סוג זה של ביקורת ותירוצים במצרים הופסק על-פי רמז מגבוה, וכיום כמעט ואינו נשמע.

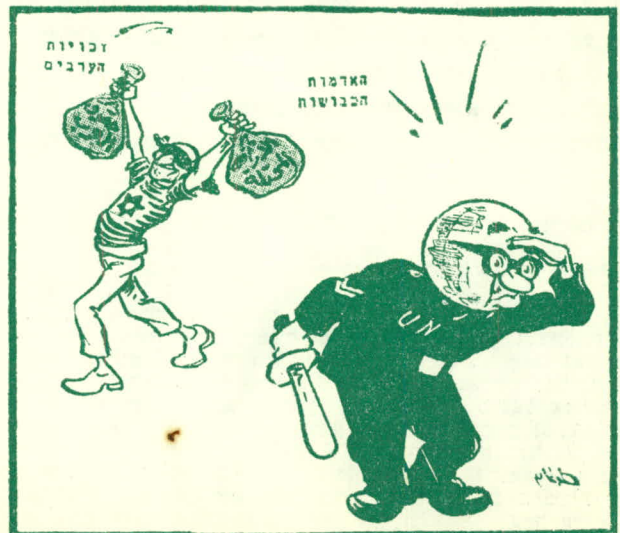
● מזימה אימפריאליסטית-ציונית בקנה-מידה עולמי, שהתבטאה בין השאר בהשתתפות מטוסים אמריקאיים ובריטיים במערכה, בשיגור מתנדבים אמריקאים, במתן מודיעין מערבי, בתכנון המבצעים הצבאיים של ישראל על-ידי נאט"ו וכיו"ב.

● עולם ערבי מסוכסך ומפולג, שהזניח את טרי פוח'כוחו. כדברי רדיו עמאן: "במשך עשרים

השנה האחרונות בנה האויב ויצר בהתמדה, בעוד הערבים היו באוירה של אלתורים, מכאן שהמערכה היתה בין הסדר לאנדרלמוסיה".

במסגרת אסכולה זו מעניין במיוחד מאמרו של חסנין הייכל, "מבט לעבר הצד הצבאי של המפלה", ב"אל-אהרם" מ-6 באוקטובר. במאמר זה מונה הייכל שורה של מישגים שגרמו למפלה. לדבריו נעשו מישגים חמורים לפני 14 במאי והי עיקרי שבהם הוא חוסר הרוטציה בפקוד הצבאי שגרם לנחשלות ולפיגור בידע וברמה המקצועית. כן נעשו מישגים בין 14 במאי ועד בוקר 5 ביוני, בעיקר באי-שינויו של המערך הצבאי. כלומר, הפקרת העומק וריכוז הכוח העיקרי בקדמת-סיני. אולם, אליבא דהייכל, על אף כל המישגים הללו, לא היתה כל הצדקה לתבוסה הצבאית. המישגה הקריטי, לדברי הייכל, היה חוסר-הכישרון למנוע את המהלומה האווירית, שקבעה את תוצאות-המלחמה כבר בשעתה הראשונה (במאמר

² ישראל גולת את אדמות הערבים ואיפה האו"ם? (אל-ג'ומהוריה, 15.10.67, מצרים)

² בעניין זה — ראה גם מאמרו של אלתאבע ב"אחיבאר", מצרים, 12.6.67; ומאמרו של מחמד עודה ב"אל-ג'ומהוריה" מצרים, 22.6.67.

תאונת-גורל ניתן לתקן, ולא באמצעים ניתוחיים³. יש, אפוא, לאחד את העולם הערבי, ואין עתה, "שום סיסמה ערבית העולה בחשיבותה על סיסמת-האחדות, שכן סיסמה זו הפכה בעיני-האזרח לשאלה הוזה עם הבעיה: להיות או לחדול"⁴; להקים פיקוד משותף, לחזק את המודיעין, לצאת למלחמה מהודשת וכיו"ב. רצוי להבהיר כאן בקצרה את הגישות שעמדו במוקד הוויכוח הבינ-ערבי המדיני לאחר המלחמה: מצד אחד עמדה הגישה הקיצונית של סוריה ואלג'יריה, המטיפות למאבק פעיל כדי "לחסל את עקבות התוקפנות הישראלית". לעומתן התיצבו מרבית מדינות-ערב אשר, מתוך הכרה שאין ביכולתן לפי שעה לפתור את הבעיה בכוח, גורסות מאבק מדינ-דיפלומטי. אולם, ראוי להדגיש, כי לאימוץ הדרך של פיתרון מדיני לא היתה בעיני-הערבים משמעות של ויתור על לוחמה בפועל, אלא שלילת הלוחמה כדרך בלעדית, עדיפה ועיקרית להשגת מטרותיהם. ולא בכדי הוכרו בוועידת-הפיסגה בחרטום על ניצול כל האמצעים — כלכליים, פוליטיים וצבאיים — כדי להתגבר על תוצאות התוקפנות. דהיינו, לדעת אסכולה זו, שקנתה לה אחיזה בהיותה כנראה מכוננת על-ידי התעמולה הערבית הרשמית, לא חל שום שינוי מהותי ושוורשי ביחסי ישראל-ערב בעקבות מלחמת ששת-הימים. נהפוך הוא, דווקא התבוסה חייבת לחזק את הערבים בתפיסתם, כי "יתכן והם ישלימו ויתפייסו אולי עם השטן, אולם לא יתפייסו וישלימו בשום פנים ואופן עם ישראל, לא היום, לא מחר ולא בשום זמן אחר"⁵.

האסכולה של המעט גודל הכשולן

בתקופה האחרונה הולכת וקונה לה מהלכים הנטיה להפחית מהישגיו של הניצחון הישראלי ולהסיק, כי בסופו של דבר, לא הפסידו הערבים את המערכה; אדרבא, המצב הולך ומשפר וסופו שיפעל לטובת הערבים. גישה זו מתבססת על ההנחות הבאות:

- למרות ניצחונה הצבאי לא עלה בידי ישראל להזיז את העמדה הערבית, ולו כמלוא-הנימה, לקראת השלמה עם קיום ישראל. כך שהניצחון, למעשה, אינו אלא דריכה במקום.
- בעובדה ש"התוקפנות הישראלית" לא הצליחה לחסל את המשטרים המתקדמים יש משום "ניצחון ערבי" (אף שופרות התעמולה הסובייטיים מרבים להדגיש נקודה זו).
- יש מקום להניח, כי גישה זו מבטאת בעיקר את הסברתם של הוגים הקשורים במשטר המצרי⁶. הסיסמה, כי המזימה הצינ-נית אימפריאליסטית להפיל את המשטרים המתקדמים נכשלה, הפכה כבר בשלב מוקדם למשפט-מפתח בתעמולה של קהיר. קו זה פוטר, לפי שעה, את הדוגלים בו, מהצורך להפיק לקחים פומביים מהמערכה האחרונה.

האסכולה החברתית-מדעית

בצדן של שתי אסכולות אלו הולכת ומתגבשת בקרב חוג מצומצם של אינטלקטואלים ערביים (בולטים בהם הפרופסור רים קונסטנטין זוריק, ג'לאל אל-עטם וססיל חוראני מהאוני-ברסיטה האמריקאית בבירות, אחמד בהא א-דין עורך "אל-מצור" המצרי, גסאן כנאפני, עיתונאי ביירותי ידוע וכן מספר משכילים מכווית) אסכולה הנוטה לראות את גורמי-החולשה הערביים בתחומים חברתיים-מדעיים, ולנתח את המאבק הר

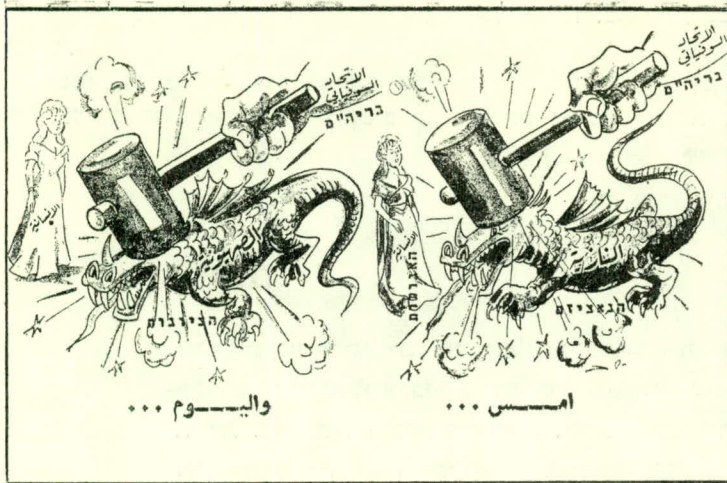
ישראל-ערבי כמאבק בין שתי תרבויות שונות. ניתן לסכם את השקפותיה של אסכולה זו בנקודות הבאות⁷:

- על הערבים להבין שניצחון ישראל הוא, בעיקרו, תוצאה של רמתה המדעית, התעשייתית והטכנולוגית הגבוהה, לעומת רמתם הנמוכה של הערבים בתחומים אלה. רמה מדעית מר-שגת לא רק על-ידי ציוד ומכשירים משוכללים אלא על-ידי הכנה נפשית ואינטלקטואלית, הכשרת אופי, תרבות ותגובות גופניות, שהמהפכה התעשייתית שתלה באדם המודרני, העולם הערבי מנהל מירוץ עם המערב בכל הקשור לגילויים החי-צוניים של הציביליזציה, אולם אין הוא מתחרה בו באשר לתוכן הציביליזציה — דהיינו, מדע וטכנולוגיה.

- החברה הערבית חסרת-ליכוד: היא נעדרת יכולת הקרבה ושיתוף-פעולה. התודעה החברתית בעולם הערבי חלשה וכמעט שלא קיימת תחושת אחריות ציבורית. האומה הערבית עברה, אָמנם, ממצב של חברה חקלאית קופאת על שמריה למצב של חברה מתפתחת ודינמית; אולם, היא נטלה עמה במעבר זה רבות ממגרעות העבר: אינדיבידואליזם, שלילה כוללת (נגאטיביזם), רגישות אישית ודאגה למילוי-החובה למראית-עין ולא למעשה ובשלמות.

- הצבאות הערביים יצאו לקרב על-פי הוראות ולא מתוך דחף ספונטני הנובע ממצפונם של הלוחם ואמונתו בצדקת בעייתו. אכן, האישיות הערבית מליאת פגמים ומגרעות, כגון התמכרות לאבלות ולקינה על העבר, אמון עיוור בדברי-מנהיגם, רגשנות יתר ומעבר חד מקיצוניות לקיצוניות, הגורי-מים לכך שהיא מוצאת עצמה חסרת-אונים בבוא יום-המבחן. ראוי בנקודה זו להביא במלואם את הדברים שפורסמו במאמר-מערכת מצונזר בעיתון הכוויתי "אל-ראי אל-עאם" 27.9.67: "הנשק הערבי והטקטיקה הצבאית הערבית — אם היה בנמצא אחד משניהם — לא הם שהובסו מאז 5 ביוני. הובס האדם הערבי בן-דורנו, על המנטליות הנחותה שלו וצרות-אופקו. זהו אדם שאך הגיע לשלטון וכבר גזר מוות על עצמו, על עמו, על ההיסטוריה שלו, על האינטרסים של עם זה. אדם זה עדיין סבור שמשוררי-העולם הגדולים ביותר הם אל-פיר-דוסי וג'ריר, ושלמוד שירי-גנאי עדיף מלימוד הפיסיקה. אדם שקרן זה דורש להתנזר מיין בעוד ריח היין נודף מפיו. זהו אדם הרודף אותך בשם החופש, אוסר אותך בשם החופש והורג אותך בשם החופש. אדם רמאי זה מדבר אלף פעמים על המולדת, אולם מסרב למות למען מולדת זו אפילו פעם אחת. אדם זה הביא לעולם גזנים חדשים שלא נודעו במישור ההפכפכנות והולכת האדם שולל. אדם זה אינו לומד באוני-

3. חסנין הייכל, "המבט לעבר הצד הצבאי של המפלה", "אל-ארהם", מצרים, 6.10.67.
 4. גסאן כנאפני, "מציאות חדשה בעקבות המפלה הערבית", "אל-אנואר", לבנון, 30.3.67.
 5. סעיד פריירה, "אל-אנואר", לבנון, 8.8.67.
 6. ראה בנידון מאמרו המקיף של אבראהים עזת, "אבדה תקוות ישראל לכפות שלום על הערבים", "רוי-אל-יוסף", מצרים, 11.9.67.
 7. ראה בעיקר "אר-רסאלה", כווית, 3.9.67; "אל-ראי אל-עאם", כווית, 27.9.67; אל-צ'אד, לבנון, 24.8.67; ד"ר ג'לגאל אל-עטם, "סיבות המפלה הערבית וכיצד לרפאן", "אל-אחד", לבנון, 23.30.7.67; אחמד בהא אל-דין, "ומה הלאה — לאחר המפלה הצבאית?", "אל-מצור", מצרים, 23.6.67; ד"ר ססיל חוראני ב"אל-נהאר", לבנון, 13.8.67; ד"ר חכמת אבו זיד, "גורמי-המפלה נעוצים בתכונות של האישיות הערבית", "אל-ג'ומהוריה", מצרים, 1.8.67; עבד אל-כרים אבו א-ניצאר ב"אל-זהאר" (מוסף שבועי), לבנון, 27.8.67.

אתמול והיום (אל-צ'יארד, לבנון)

הפרט הערבי, הרי דמות הלוחם הישראלי, שמצייר לעצמו כל אחד מאנשיה, הוא של "רובוט מדעי", נטול-ערכים ויוזמה אישית, המצטיין אך ורק בידע טכני.¹¹

דמות יוצאת דופן ובודדת במחנה זה הוא ססיל חוראני מהאור-ניברסיטה האמריקאית בבירוק, אשר שימש בין השאר כיועצו המדיני של הנשיא בורגיבה בשנת 1965. במאמר, שפורסם ב"אל-נהאר" הלבנוני ב-13 באוגוסט, לא הסתפק חוראני בניתוח חולשותיה הבסיסיות של החברה הערבית, לפי הקיום שצויינו, אלא ערך חשבון-נפש נוקב עם עצם הלך-המחשבה הערבי כלפי ישראל. מסקנתו היא, שעל הערבים לאמץ לעצמם גישה ריאליסטית כלפי מדינת-ישראל. כל עוד אין העולם הערבי יכול להדביק את מירון-הקדמה, לא נותר לו אלא להשלים עם המצב שנכפה עליו בשל הכוח העדיף של ישראל, להסכים לקיום ישראל ולצודד בדוקיום עמה לתמיד. באותו עיתון, במוסף השבועי מ-27 באוגוסט, פורסם מאמר, פרי-עטו של עבד אל-כרים אבו אנ-נאצר, המנסה לעמוד על עתיד הנאצריזם לאחר מלחמת ששת-הימים. גם אם אינו נוגע במישרין באפקט הישראלי-ערבי של תוצאות התבוסה, ראוי להתעכב עליו קמעה. לדעת המחבר התבוסה "תנועת-הנאצריזם" על שני מקורות-כוח עיקריים: האחד, הבסיס של "הנאצריזם", כלומר, מצרים. השני, אישיותו של נאצר והרעיונות שהטיף להם. הכותב מרחיב בנקודה זו את היריעה ומדגיש שהנאצריזם אינם נוהרים אחר נאצר האדמיניסטרטור ואי-המדינה אלא נוהרים אחרי נאצר המהפכן. התבוסה זיעזה שני יסודות אלה ופגעה באישיות הנאצריזם:

8. ד"ר ססיל חוראני, "אל-נהאר", לבנון, 13.8.67.
 9. אחמד בהא אד-דין, "ומה הלאה — לאחר המפלה הצבאית", "אל-מצור", מצרים, 23.6.67.
 10. "אר-רסאלה", כווית, 3.9.67.
 11. למשל, מאמריהם של אל-עט'ם ובהא אד-דין.

ברסיטה אלא ספרות, תחוקה ותיאולוגיה, כאילו היה גורלנו קשור עתה במספר עורכי-דין, סופרים ואימאמים של מסגדים".

● מערכת-ההסברה הערבית יצרה דימוי מעוות ומסולף של היריב הישראלי ועל כן זילזלה בכוחו. היא התבצרה במערכת-שקרים, עצמה עיניה בפני העובדות הממשיות ויצרה דימוי ערבי עצמי, יהיר ומתנשא. אף כי היה ברור שהקריאה להשמדת ישראל אינה ניתנת לביצוע, המשיך העולם הערבי לנפנף בה, כאילו היא תוגשם מיידית. "מדיניות המושתתת על שקר עצמי והונאת האחרים סופה כישלון, משום שעובדות-החיים חזקות ממאויי-השלטון".⁸ הגדיל אותו מאמר-מערכת מכווית לקבוע, כי כל עוד תמשיך התעמולה הערבית להלעיט את העולם הערבי בכזבים ובבדיחות, יש להאזין לשידורי "קול-ישראל" ול-האמין בהם!

אם כי אסכולה זו גילתה נכונות לביקורת עצמית שורשית ולניתוח מציאותי של חולשותיה הבסיסיות של החברה הערבית, אין היא מגיעה לכדי קריאה לגישה חדשה ביחס לקונ-פליקט הישראלי-ערבי. אָמנם היא יוצאת חוצץ נגד הסיסמה להשמדת ישראל, אולם לא משום שהדבר נוגד צווים מוסריים ועקרונות בין-לאומיים, או מאחר שאבדה אמונתם במימושה של סיסמה זו, אלא כצעד טקטי המכוון בשלב הנור-כחי להציג בפני העולם דיוקן ערבי חיובי ומתון. וכדברי בהא אד-דין: "סיסמה זו איננה עתה נקודת-המוצא הנכונה שיש להציג בפני ירדנים, אויבים ונייטראליסטים בעולם. וסיסמה זו, כפי שאמרתי, איננה ניתנת לביצוע בשלב זה".⁹ אולם מי יודע, יתכן ובעצם ויתור זמני זה על הסיסמה להשי-מדת ישראל טמון זרע של פיקחון? יתרה מזו, אָמנם אסכולה זו רואה את העובדות נכוחה ומוכנה להודות בגילוי-לב בגודל התבוסה המוחצת (לדוגמה, משכיל כווייתי, אשר שימש בעבר כמנהל משרד-הפנים הכווייתי, אומר: "אני מתנגד בתוקף להעניק למאורע שהתרחש תואר המקל על הלב ולקרוא לו משבר, 'נִכְסָה'. המאורע שהתרחש הוא תבוסה על כל ממדיה. צר לי שהממשלות הערביות עדיין מושפעות מהמנטליות אשר מלפני התבוסה, כאילו כלום לא קרה"¹⁰), אך היא אינה מוכנה להשלים עם קיום מדינת-ישראל הנוגדת, לדעתה, בעצם מהותה את עקרונות החופש והשלום. כל שאנשי אסכור-לה זו מטיפים לו הוא להתגבר על החולשות הטכניות-חבר-תיות, כדי להכשיר את החברה הערבית לקראת ההתמודדות הבאה עם ישראל. כך, למשל, מציע הפרופסור אל-עט'ם להקים מכון ערבי למחקר אסטרטגי ולמדעי האלקטרוניקה, הטבע וכו', כדי להיכנס במהירות האפשרית למאה ה-20 ולבנות את החברה הערבית בהתאם למנטליות הטכנולוגית של הזמן החדש. ואילו גסאן כנפאני מצדו קורא לבדיקה מחודשת של מכשירי-המידע ולחיוזק התקשורת בין ההנהגות השליטות והמון-העם.

מאלפת ביותר העובדה, שבעוד אסכולה זו קובלת על חולשת

* ישראל כבשה חלק ממצרים — ערשו של הנאצריזם
ובסיסו.

* נפגמה דמותו של נאצר כמהפכן, משום שלאחר מלחמת
ששת-הימים הוא החל לתכנן ולחשוב כאיש-מדינה ואדמי-

ניסטרטור (בשל הנסיבות הפנימיות והחיצוניות הקשות ש-

מצרים נתונה בהן עתה) ולא כמהפכן.

לכן מעלה אבו אנ-נאצר בסיכום פקפוקים רציניים לגבי
עתידי-התנועה.

סיכום

מלחמת ששת-הימים לא הצליחה לזעזע את המחשבה הערבית בכל הנוגע לקוני-פליקט הישראלי-ערבי. כוחה של המפלה לא הספיק כדי לפרוץ ולהבקיע את חומת האיבה הערבית לישראל, ולהביא לבחינה מחודשת של גישות אכסיומטיות הקשורות ביחס הערבי כלפי ישראל. עדיין אין העולם הערבי מסוגל לערוך חשבון-נפש נוקב וכן. כתחליף לכך באה הטלת האשמות אינסטינקטיבית על גורמים חיצוניים, השתעשעות בתקוות לטווח ארוך והתרפקות דמיונית על עוצמה וכוח פוטנציאליים הגלומים בעולם הערבי. אולם חשוב להצביע דווקא על קולו הבודד של פרופ' ססיל חוראני כתופעה חריגה, שלא היה דומה לה במזרח הערבי שמלפני המלחמה. יתכן כי כאן נזרע זרע של התפכחות וחיידוש מחשבתי, אשר באורח טבעי יוכל להניב פירותיו רק בתהליך ארוך וממושך.

בינתיים נראה, כי העולם הערבי הרשמי והשולט אינו מוכן לאפשר לעיתונאים ולאינטלקטואלים יותר מאשר מתן ביטוי ללקחים הנוגעים לסיבות-הכישלון ולמסקנות ביחס לגורמי-החולשה בלחימה הערבית בישראל. סוג זה של ביקורת הוא שלילי ביסודו ובולם תהליך של התפכחות; הוא עשוי להחדיר בקרב הערבים את ההרגשה, כי ניתן להתכונן לקראת התמודדות נוספת, על-ידי מאמץ המכוון להתגבר על הליקויים. מכל מקום, אין ביקורת זו מובילה לשינוי בקורה-מחשבה הערבי הבסיסי הגורס, כי הקונפליקט הישראלי-ערבי אינו יכול להיפתר אלא בדרך ההתמודדות הטוטאלית.

עם זאת, השאירה המלחמה רושם עז על המשכילים הערביים. תבוסה נוספת זו, המשלימה רצף של מפלות צבאיות ערביות, המחישה לעולם הערבי את חולשתה היסודית של החברה הערבית ותרבותה לעומת החברה המערבית. בעצם מתן ביטוי פומבי מידי לעובדה זו, טמונים לקח רב והתפכחות. השאלה היא: באיזו מידה מסוגלים הערבים להוציא לקח זה מתחום ההלכה לתחום המעשה. גם אם התשובה חיובית, אין ספק שהמדובר כאן בתהליך שאין לראות התגש-מותו בטווח הנראה לעין.

*

ב-23 בנובמבר 1967 נשא נמאל עבד-אל-נאצר נאום לאומה המצרית. מעבר לדברים הקונקרטיים הקיצוניים שנאמרו בנאום, חזר והטעים בצורה חותכת וכוללת, כי בעולם הערבי כולו — הנהגות שליטות, אינטלקטואלים ואנשי הרחוב הערבי כאחד — לא חלה כל התפכחות, ולו מינימלית, לגבי הקונפליקט הערבי-ישראלי; אדרבא, נראה, כי האיבה והשנאה לישראל, הוכריה-הנכונות להכיר בקיומה והרצון להשמירה, עוד התחזקו וגברו.

קהיליה מרכז אפריקנית

קמ"א נמנית עם המדינות הפחות ידועות בין הארצות המתפתחות. במאמר המובא בזה ניתנת סקירה קצרה על מדינה ידידותית זו, על-מנת להוציא אותה מאלמוניותה, לפחות לגבי קוראי „מערכות“.

אמר מי שאמר, כי עמים מאושרים — אין להם היסטוריה; אם אמנם נכונה אמרה זו, ואם ניתן בימינו למדוד את חלקם של עמים בהיסטוריה על-פי תכיפות הופעתם בכותרות העיתונים או על-פי מידת הכרת-שמם בעולם הרחב, — אין ספק כי עמה של הרפובליקה המרכז-אפריקנית הוא עם מאושר.

מדינות אפריקניות אחדות — אין שמותיהן יורדים מכותרות העיתונים, אם בשל מאבקים פנימיים ומלחמות-אזרחים הרסניות, ואם בשל טעמים אחרים. על אלה נמנים קונגו וניגריה, למשל. לא כן הרפובליקה המרכז-אפריקנית (או, כפי שהיא מכונה בקיצור: קמ"א — קהיליה מרכז-אפריקנית); הריהי אחת המדינות ה„אלמוניות“ באפריקה השחורה.

ואף-על-פי-כן אין קמ"א נעדרת היסטוריה: היא מילאה תפקיד היסטורי נכבד — בתקופת היותה המושבה הצרפתית אובנגי-שרי — במאבקן של המושבות הצרפתיות באפריקה המשוו-נית לעצמאות. אפילו שמה של המדינה: „רפובליקה מרכז-אפריקנית“, משמש זכר לאותו מאבק, אשר בראשו עמד אחד המנהיגים הדגוריים ובעלי-החזון שקמו לה לאפריקה המתעוררת: ברת למי בוגנדה.

בוגנדה ובעלו

ברת למי בוגנדה נולד בשנת 1910 באובנגי-שרי, במחוז לוביי הגובל עם קונגו. תשוקת-הדעת, שהיתה נטועה בו מילדות, מצאה סיפוקה בדרך היחידה שהיתה פתוחה באותם ימים בפני נער אפריקני שותר-השכלה: הכמורה. בשנת 1938 הוסמך לכמורה, אך פעולתו בשירות-הכנסיה לא ארכה; אף כי היה איש-רוח לפי נטיות-אופיו ולפי הכשרתו כאחת, הבין בוגנדה, כי אם אין קמח — אין תורה, וכי צרת-עמו תובעת בראש-וראשונה פיתרון חומרי. עד מהרה החל עוסק בענייני-ציבור ומתמסר כליל להעלאת רמת-חייהם העלוכה של בני-עמו. כעבור זמן לא רב נטש את הכמורה, למען עבודתו הסוציאלית והארגונית.

החקלאות הפרימיטיבית באובנגי-שרי, כבמרבית ארצות-אפריקה, כוונה לאספקת-מזון למשפחת-האיכר — כהשלמה למזון אותו סיפק הטבע בלא מאמץ. גידול הכותנה, שהונהג על-ידי הממשל הקולוניאלי, נתן בידי חלק מן האיכרים גם מעט מזומנים. אחרים הועסקו כשכירי-יום, בשכר זעום, בחוות הקפה של האירופים. בוגנדה עמד על כך שעיקר רווחי החקלאות בארצו זורמים לכיסיהם של זרים. ואולם, במהלך פעילותו הארגונית בקרב האיכרים נוכח

י. צרפתי

לדעת, כי לא יצליח להנהיג רפורמות של-ממש כל עוד לא יהיה בידו כוח פוליטי.

הימים היו ימי שלהי מלחמת-העולם השנייה. רוחות עצמאות והשחרור מעול-זרים, שהחלו מנשבות בעולם, פקדו גם את אפריקה המשוונית. המפלגות הצרפתיות הראשיות מן המט-רופולין יסדו סניפים במושבות, ובוגדה הצטרף אל אחת

מהן — „מ.ר.פ.“ (התנועה לליכוד עממי). ב-1946 נבחר לבית-הנבחרים הצרפתי כנציג אפריקה המשוונית. בפעולתו הפוליטית הצליח לגבור על מגמותיהם הבדלניות של ראשי-השב-טים (אשר טופחו על-ידי הפקידות הקולוניאלית) — והפך לדובר של ארצו. מעל בימת „המועצה המייעצת לאפריקה המשוונית“, אליה נבחר ל-אחר-מכן, התערה בבעיות עתידה של אפריקה כולה, והפך עד מהרה לוחם כלל-אפריקני, שהשפעתו חורגת הרחק מעבר לגבולות-ארצו. ניסיון חברותו במפלגה הצרפתית „מ.ר.פ.“ לימד אר-תו בעליל, כי אין לבקש זהות — רעיונית או מעשית — בין מפלגה מן המטרופולין לבין סניפיה במושבות. לפיכך יסד בשנת 1950 מפלגה משלו, היא „התנועה לקידמה חברתית של

ברתלמי בוגדה, נשיאה הראשון של קמ"א

האמון בעצמו, שנתערער במשך שנות-רדיפותיהם הארוכות של סוחריה-העבדים והשלטונות הקולוניאליים, ולשכנעו כי עבודתו עשויה להביא לו ברכה ואושר.

ביחסו לשלטון הקולוניאלי, הבחין בוגדה הבחנה ברורה בין העם הצרפתי בעל התרבות המפוארת והמסורת הלי-ברלית, לבין הפקידות הקולוניאלית הצרפתית באפריקה, זו הנצלנית וצרת-האופק; ולפיכך לחם בחמת-זעם בכל ניסיון לכרוך את שני אלה יחדיו. הוא ידע, כי לא תיתכן קידמה באפריקה ללא תרבות אירר-פית, ועל כן גרס כי על בני המושבות הצרפתיות להשתלב בתרבות הצרפ-תית, שהחלה מכה בהן שורשים. בשל הכרה זו תמך בלא ליאות ברעיון „הקהילה הצרפתית“ של דה-גול ב-1958, ונטל חלק נכבד בהכרעתן של מושבות-צרפת באפריקה המשוונית בזכות הצטרפות לקהילה.

בתחום מדיניות-החוץ גרס בוגדה אחנה וריעות בין כל העמים, אך זוהיר את האפריקנים בפני שלוש סכנות האורבות להם: הקומוניזם, ה-פאן-ערביזם ו„הסכנה הצהובה“.

ברתלמי בוגדה זכה להכריו על הק-מת הרפובליקה המרכז-אפריקנית ב-1 בדצמבר 1958, ונבחר לנשיאה הראשון; אך לאחר ארבעה חודשים, ב-29 במרס 1959, נספה בתאונת-מטוס בשובו מאסי-פת-בחירות לקראת הבחירות לאסיפה המכוננת של הרפובלי-קה החדשה.

אוכלוסיה

אוכלוסיית קמ"א, כאוכלוסיית שאר מדינות אפריקה השחורה, נחלקת לקבוצות אתניות רבות (מספרן בקמ"א — כ-80), אשר לכל אחת מהן ניב ומנהגים משלה. בחלקן אין קבוצות אלו אלא ענפיהם של חמישה שבטים עיקריים — אך לרבות מהן קיום עצמאי ללא זיקה לשבט כלשהו.

תושביו הקדומים של האיזור, לדעת החוקרים, הם הפיג-מ-אים, נוודי-היער הטרופי. מספרם בקמ"א כיום קטן, והם מתרכזים ביערות שבדרום-מערב המדינה. שאר התושבים נת-לקטו ובאו לאיזור זה, שהוא לבי-היבשת, לא מכבר — אם בלחץ שבטים גדולים ואלים, ואם בניסיון לחמוק מידי ציי-די-העבדים. בניגוד למסתבר לכאורה,

טומן הפיצול השבטי הרב ברכה בצדו, שכן אין שבט גדול כלשהו יכול לטעון להגמוניה במדינה. אין כמעט מדינה באפריקה השחורה כולה שבה מדוברת לשון אחת בלבד בכל שטחה. כמעט בכל אחת מהן מהלכות שלו-ארבע לשו-נות, וזאת — לבד מלשון השלטון הקו-לוניאלי, המוסיפה לשמור, בדרך כלל גם לאחר קבלת-העצמאות, על מעמד של „לשון רשמית“. בקמ"א, לעומת

אפריקה השחורה (מ.א.ס.א.), שנשאה חזון כלל-אפריקני. בוגדה היה מנהיג בעל-מעוף. הוא השכיל להבין, כי הקמתן של מדינות עצמאיות על-פי גבולותיהן השרירותיים של ה-מושבות, שנקבעו על-ידי המעצמות הקולוניאליות בהתאם לצורכיהן או ליחסי-הכוחות ביניהן — תנציח פיצול שאין בו הגיון גיאוגרפי, אתני או כלכלי כלשהו.

חזונו של בוגדה היה ייסוד „רפובליקה מרכז-אפריקנית“, שתאחד את ארבע המושבות הצרפתיות באפריקה המשוונית (קונגו, גאבו, צ'אד ואובנג'י-שרי), כצעד ראשון לקראת יצירת „ארצות-הברית של אפריקה הלטינית“ — שהיה הביטוי החביב עליו, ומשמעותו — איחוד הארצות הדוברות שפות לטי-ניות באפריקה השחורה, שעתידות היו לזכות בעצמאות.

הוא סירר ללא-ליאות בארצות השכנות, הסביר וטרח בשכ-נוע מנהיגיהן. תחילה נדמה היה, כי ההצלחה מאירה לו פנים, חרף ההסתייגויות בהן נתקל בכל מקום; אולם ככל שהלכו הסיכויים לעצמאות וקרבו למימוש — גברו הכי-רתיות והאינטרסים השבטיים והאישיים, אשר עודדו על-ידי גורמים זרים, ובהגיע שעת-העצמאות, בשלהי שנות ה-50, לא נותרה מחזונו של בוגדה אלא ארצו שלו, והיא אשר הוגדרה בשם „רפובליקה מרכז-אפריקנית“.

בוגדה היה סוציאליסט על-פי דרכו-שלו; הוא השתייך לאותו זרם שהוגדר כ„סוציאליזם אפריקני“ על-ידי לאופולד ס. סנגור, נשיא סנגל, ועל-ידי הוגי-דעות אפריקנים אחרים, ועיקרו: שוויון סוציאלי קיים באפריקה זה מכבר, אולם אין הוא אלא שוויון של עוני ומחסור. על-מנת לחלק את „העוגה הלאומית“ חלוקה צודקת — יש ליצור אותה תחילה. לשם כך הכרה, בראש-וראשונה, להשיב לאדם האפריקני את

חוקי, בפני ראשהעיר, ואילו את נשותיהם הנוספות נושאים הם בטקסים מסורתיים.

הקמ"אים מכניסי-אורחים ואוהבי-אדם מטבעם. אורח כי יזדמן לאחד הכפרים — יזכה תמיד למיטב האירוח שבגדר האפשר.

לעתים תמה אתה על הקלות בה נכונים הקמ"אים לשכוח מעשי-עוול שנעשו להם במשך עשרות שנים, למעשה — עד לפני שנים לא-רבות. אין זאת אומרת שאין בנמצא כל הסתייגות וחשדנות כלפי זרים. אולם הקמ"אים נוטים, על-פי-רוב, לדון את האדם לפי ערכו ולא בהתאם לצבע-עורו. יתכן כי יחסם זה נובע מהטפתו של בוגנדה, מיסדה של המדינה ונשיאה הראשון, שאף בימי המאבק כנגד השלטון הקולוניאלי, הבחין הבחן-היטב בין הפקידות הקר לונאיאלית, המשרתת אינטרסים נצלניים, לבין נציגיה של "התרבות הצרפתית בת-האלמוות". סיסמתו של בוגנדה "האדם הוא אדם", הפכה להיות מעין כינוי-חיבה להומניסט גדול זה, שהשפעת תורותיו ניכרת בקמ"א גם כיום. בהקשר זה מעניין לציין, כי במשך שנים אחדות היו שני חברים צר-פתיים באסיפת-הנבחרים של קמ"א, ואחד משגריריה בהווה, הוא צרפתי שנתאזרח בה.

ציידים במחוז לוביי

נכלה

בעיותיה הכלכליות של קמ"א הן ביסודן כאלו של כל מדינה באפריקה השחורה, אשר זכתה לעצמאות בשנים האחרונות. יושבת היא בלב-היבשת, הנמל הקרוב ביותר אליה מצוי במרחק של כ-2000 ק"מ ממנה, וחוסר דרכי-חבורה יעיר לות — מחמיר עוד יותר את בעיותיה.

שטחה של המדינה הוא כ-620,000 קמ"ר ואוכלוסייתה — כ-2 מיליון נפש, כלומר, 3.5 נפשות ל-קמ"ר — כמחצית הצפיפות הממוצעת אפילו ביבשת-אפריקה דלילת-האוכלוסין. מן האוצרות הרבים שהעניק הטבע ליבשת-אפריקה — נפלו בחלקה של קמ"א מעטים בלבד. אדמתה דלה ואף מחצביה

זאת, דוברים הכל לשון אחת, היא הסנגו, אף כי גם בה מוסיפים להתקיים הניבים המיוחדים לכל שבט. המיסיונרים סיעו אף הם רבות להפצת לשון הסנגו (לאחרונה הוצא התנ"ך בלשון זו; תרגומו נמשך למעלה מעשרים שנה). רוב תושבי קמ"א הם אנימיסטים, ומיעוטם נוצרים ומוסלמים. השכבה השלטת היא נוצרית.

המסגרות השבטיות מוסיפות אמנם להתקיים, אך אין רישומן ניכר מאוד בחיי המדינה; עם זאת קיים מעין "מפתח" סמוי למינויים ממשלתיים ולכיבודים ממלכתיים. נישואים בין-שבטיים הם תופעה שכיחה בקרב הדור הצעיר. עיר הבירה בנג'אליה באים רבים מכל רחבי-המדינה, הפכה להיות כור-ההיתוך ל"מיוזג הגלויות". הפיגמאים הם היחידים הנמנעים כמעט מכל מגע עם העולם הסובב אותם. הללו לא הושפעו עד עצם היום הזה מן התרבות האירופית ולא למדו ממנה דבר — זולת השימוש בגפרורים, במלח ולעתים אף בנשקיהם לצייד. הם חיים בקבוצות קטנות, מת-גוררים בסוכות הבנויות ענפים ועלים יבשים, וניזונים מציד ומלקט פירות-בר. ידועים הם כציידים מעולים, שאינם חתים לצאת אף נוכח המסוכנות שבחיות-הבר בכליהם הפרימי-טיביים: רשת, חנית, קשת וקוצים. מומחיותם זו של הפיגמאים בציד הביאה לפיתוח יחסי-חליפין מעניינים בינם לבין תושבי-הערים: תושב עירוני מתקשר עם פיגמאי, מספק לו רובה-צייד ותחמושת, וכן מלח וגפרורים; תמורת אלה — מקבל הוא מן הפיגמאי הספקה סדירה של בשר.

תושבי קמ"א חקלאים ברובם. מזונם הבסיסי הוא המניוק, אך באזורים שונים מעדיפים גידולים ההולמים יותר את תנאי האקלים והקרקע, כגון: בננות (זן מיוחד לבישול), דורה בצפון, וכן אורז. הואיל והחקלאות נועדה בעיקר לסיפוק צורכי-המשפחה ולא למכירת התוצרת, עוסקת בה האשה — או הנשים, במשפחות פוליגמיות. הגבר עוסק במלאכות הקשות יותר, כגון בירוא-היער והכשרת-הקרקע, בניית-הכית ותיקונו וכיוצא באלה. הגבר מרבה גם "לשבת עם זקני-ארץ". אין לך כפר אשר נעדר בו "עץ הוויכוחים", בצילו מבלים הגברים שעות רבות בהאזנה לסיפורים ולאגדות מפי הזקנים ובוויכוחים על ענייני-דיומא.

ארגון נשי קמ"א, המנוהל ומופעל על-ידי נשים עירוניות בעלות-השכלה, הציע באחת מוועידות נשי-המפלגה — שהיא יחידה בקמ"א — לאסור את הפוליגמיה. הוויכוח היה ארוך ומייגע, ונסתיים בניצחונן של נציגות האזורים הכפריים, שהתנגדו בכל תוקף להצעת-ההחלטה. הללו דיברו בשבח הצדק שבפוליגמיה, באשר בה אין נטל הפרנסה ומלאכות-הבית נופל על שכמה של אשה אחת בלבד, אלא מתחלק בינה לבין "צרותיה".

גם דעתם של הגברים נוחה מריבוי הנשים. מכל מקום, כל גבר שעומד לשאת אשה לראשונה חייב להצהיר אם יש בדעתו לשאת נשים נוספות. לאלה שבחרו בפוליגמיה, הותר לשאת עד ארבע נשים. בשנת 1966 חל שינוי בעניין זה. ממשלת הקולונל בוקסה, שתפסה את השלטון בינואר 1966 מידי הנשיא דוד דאקו, אסרה את הפוליגמיה באחד מצויה הראשונים. עתה נושאים ה"נאמנים למסורת" אשה אחת בטקס

איכרים מכפר קאופרטיבי בבירוא יער

אי רווחים בטוחים: בניית בתים להשכרה (לדיפלומטים ולמומחים זרים); תחבורה בין-עירונית (באוטובוסים מאול-תרים); ומוניות, בעיקר בעיר-הבירה. בנגי מליאה מו-ניות "שירות", המקשרות בין שכונותיה המפורזות. המוניות שייכות בדרך-כלל לפקידים ממשלה, ומופעלות על-ידי נהגים שכירים. גם בתחום זה החלה הממשלה משליטה סדר ולא מזמן הפעילה לראשונה שירות אוטובוסים מודרני משלה. הקמ"אים המעטים הפונים למסחר — מצטמצמים בעיסוק במסחר הזעיר או ברוכלות; אך לעתים קרובות מגלה אתה, לאחר שיחה קצרה, כי החנווני אינו בן-הארץ כי אם יליד אחת הארצות השכנות. אשר התאזרח בקמ"א והגיע למס-חר — כדרכם של זרים מאז.

חרף הקשיים הנזכרים, משקיעה הממשלה מאמצים רבים בהרחבת שטחי הגידולים המיועדים לייצוא, ומאמציה החלו נושאים פרי. אחת הפעולות החשובות בתחום זה היא "מבצע בוקסה" עליו הוכרו לפני כשנה ומחצה על-ידי הנשיא בוקסה. מטרתו של המבצע — הכשרת שטחים לעיבוד חקלאי ובירוא עצי-יער על-ידי הממשלה בעזרת ציוד מכני כבד, וחלוקתם בין הכפריים. בד בבד עם פעולה זו, נעשים מאמצים להכנסת בהמות-עבודה לכפרים; עד לפני שנים מעטות, נעשו כל העבודות החקלאיות בידי אדם בלבד. צמד-השוורים לחריש הוא בבחינת חידוש מהפכני בכפר, וכבר עתה מתבלטות תוצאותיו החשובות. מלבד אלה שוקדת הממשלה על שיפור רמת-התזונה של התושבים, כגון על-ידי הנהגת גידול עופות (בסיועם של מומחים ישראלים) וגידול ירקות.

תקציב-המדינה לשנת 1967 — הגבוה ביותר מאז העצמאות — מסתכם ב-10 מיליארד פרנקים אפריקאים, שהם כ-40 מיליון דולר. ערך הייצוא השנתי (הכולל בעיקר כותנה, קפה ויהלור-מים) — מגיע ל-30 מיליון דולר. הייבוא נע אף הוא סביב אותו סכום.

היהלומים הם פריט-הייצוא היחיד שאינו חקלאי. חשיבותם

אינם מרובים, להוציא היהלומים, המרימים תרומה נכבדה לכלכלתה. אולם הקמ"אים מקוים, כי הסקרים הרבים הנערכים בה עתה יגלו מחצבים יקרים, וכי שיטות החקלאות המודרנית, אותן מנסים הם להחדיר בשנים האחרונות (גם בעזרתה של ישראל) — ישנו את התמונה, ויעלו את קמ"א על דרך-המלך לעצמאות כלכלית.

מרבית שטחה של המדינה הוא סוואנה המכוסה עשבים גבוהים, סבכי-שיחים ועצים בודדים; רק חלקה הדרומי-מערבי — המתמשך לעבר קו-המשווה — מצוי בתחום היער הטרופי. ביערותיה אלה של קמ"א מצויות כמויות גדולות של מיני עצים יקרים, אולם קשיי-התחבורה מונעים ניצול יעיל של ברכת-היער — שלא כדוגמת קונגו וגאבון שכנור תיה, השוכנות לחוף האוקיינוס ורואות ברכה בייצוא עצים. הכביש הבין-עירוני היחיד בקמ"א כולה נסלל בשנתיים האחרונות, ואורכו כ-80 קילומטרים. התחבורה היבשתית מת-נהלת, איפוא, בדרכי-עפר — המתפתלות בין חומות-הירק של עשבי-הסוואנה או עצי-היער. הנסיעה בהן — לא אחת יש בה משום הרפתקה רבת-זכרונות...

מחלקת העבודות הציבוריות של קמ"א נאלצת להשקיע עבודה וכספים רבים בתיקון שוטף של הדרכים; אך עוד בטרם כילו הפועלים ליישר את ההידורים ולסתום את המהמורות — שב הגשם ושוטף את הדרכים מחדש, ושוב יש להתחיל במלאכת-התיקון. דרכים אלה מקצרות, כמובן, את ימיהם של כלי-הרכב ותעריפי-ההובלה גבוהים פיי-שניים מן המקובל בארצות אחרות.

עורק-התחבורה הראשי בקמ"א הוא נהר האובנגי, אולם אף הוא אינו עביר לכלי-שיט כבדים אלא בחודשי הגיאות בלבד ורק בקטע שבין בנגי (בירת קמ"א) לברווייל (בירת קונגו). המתחברת אל האוקיינוס במסילת-ברזל. לא אחת יאזל בבנגי מצרך חיוני, כגון קמח או מלח, בחודשי השפל בנהר, ואז יש להתפלל לגשם על-ימנת שיגאו הנהרות וספינת-האס-פקה תוכל לעבור. הוצאות-ההובלה המופרות חלות, כמובן,

על סחורות-הייבוא וגם על הייצור החקלאי הנועד לייצוא. הממשלה שוקדת עתה על הקמת תעשיות לסיפוק צורכי השוק המקומי. גם במשימה זו אין מלאכתה קלה שכן אין ביכולתה של האוכלוסיה המצומצמת, בעלת כוח-הקנייה המוגר-בל, להניע את גלגליה של תעשייה גדולה. המסחר נתון כמעט בלעדית בידי זרים, שהם, לרוב, חברות צרפתיות ופורטור-גזיות גדולות אשר התבססו במושבות בתקופה הקולוניאלית וחילקו ביניהן את השוק. מעייניהן נתונים ברווחיהן בלבד,

ואף שהממשלה מנסה למ-תן את תיאבונן, אין היא יכולה לעשות רבות בתחום זה, כל עוד אין בנמצא קמ"אים היכולים להעביר את המסחר לידיהם.

הקמ"אים לא ניחנו, כנר-אה, בחוש מסחרי. בעלי-האמצעים מביניהם, מעדי-פים להתרכז בשלושה תחור-מי-פעולה הנחשבים נוש-

תלמות, היה הסיוע הישראלי לקמ"א מצומצם למדי מראשיתו. בהשוואה להיקפו הכספי הניכר של הסיוע המוגש על-ידי צרפת, ארצות-הברית, גרמניה-המערבית ולאחרונה אף ברית-המועצות; כל אלה, בנוסף, כמובן, לסיוע המוגש על-ידי מוסדות השוק האירופי והא"מ.

מדוע, איפוא, עורר סיוע מוגבל זה הדים רבים כל כך? חלק מן התשובה ניתן למצוא בגישתם של המומחים הישראליים לתפקידם, גישה שיצקה תוכן-של-משלמונה, שיתוף-פעולה; אך אין זו אלא תשובה חלקית בלבד. תשובה מליאה לכך תינתן על-ידי בחינת מהותו של הסיוע ותחומי העיקריים.

מקור קיומו העיקרי, והבלעדי כמעט, של מרבית ארצות אפריקה השחורה הוא החקלאות. בקמ"א, למשל, מתפרנסים למעלה מ-80 אחוזים מן התושבים ישירות מעבודת-האדמה. כוח-המשיכה של הערים, ובעיקר של עיר-הבירה, פועל גם במדינה זו כבמדינות אחרות, אלא שבהיעדר מפעל-תעשייה גדולים לקליטת הבאים, הפוכים מרבית העוברים מן הכפר אל העיר למחוסרי-עבודה — ולמעמסה חברתית.

בשל כל אלה מייחסת ממשלת קמ"א חשיבות מיוחדת לארגון הנוער במסגרות חינוכיות ולפיתוחה ושכלולה של החקלאות.

נשיאה הנוכחי של קמ"א, קולונל בוקסה, והנשיא המודח, דוד זאקו, במסיבת עיתונאים מייד אחרי ההדחה

מנהיגי קמ"א העריכו נכונה את חשיבותן של מסגרות חינוך כיות וחקלאיות כנח"ל וכגדנ"ע לפיתרון בעיה זו, וביקשו מלכתחילה לכוון את עיקר הסיוע לתחומים אלה. כן הוקם „הנוער החלוצי הלאומי“ (J.P.N.) ארגון הפועל בעזרת קציני נח"ל וגדנ"ע ישראלים, בשתי זרועות מקבילות: חינוך נוער — ופעולה התישבותית.

חינוך הנוער: בקמ"א פועלות זה מכבר תנועות-נוער אחדות; העקרית שבהן היא תנועת-הצופים. לפיכך התמסר ארגון „הנוער החלוצי הלאומי“ לבני 14—15 ומעלה שנפלטו, מסיבות שונות, מבתי-הספר וריכוז את עיקר פעולתו בישובים

לכלכלת-המדינה גברה בעיקר בשנים האחרונות, מאז ניתנה לכל אורח קמ"א הרשות להפיש יהלומים. עד כה לא נמצא עורקי-יהלומים כלשהו, והחיפושים נעשים בערוצי-נחלים חרבים, באמצעים פרימיטיביים. מספר העוסקים בכך גדל בהתמדה, ורבים זנחו את העבודה החקלאית בתקווה להת-עשר בקלות.

ענף כלכלי העשוי להתפתח בשנים הקרובות הוא ענף-התייר-רות. בקמ"א שמורות-טבע גדולות, בהן מצויים במספרים גדולים, כמעט כל סוגי חיות-הבר של אפריקה — כולל מינים נדירים שאין למצואם בארצות אחרות. שדה-התעופה למטוסי-סילון, שנחנך לא מכבר בבנג'י, קרתעופה פנימי סדיר, הפועל זה למעלה משנה, יכן שירותים טובים של בתי-מלון, חניונים ומורי-דרך המצויים בה — כל אלה פותחים בפני קמ"א אפשרויות לפיתוח ענף-תיירות משגשג.

ישראל וקמ"א

בעיניהם של מרבית הקמ"אים — למעשה, אלה מהם הבקיי-אים בהווית העולם — מצטיירת ישראל באור חיובי. זאת — הודות לפעולת-הסיוע הישראלית, שבאמצעותה הכירו קמ"אים רבים את ישראל, את אנשיה ואת בעיותיה. הסיוע הישראלי לקמ"א זכה להצלחה, עקב הסיבות דלהלן: אופיו הדינמי; גישתו חסרת-היומרות של המדריך הישראלי, היודע „להפשיל את שרווליו“ ולהטות שכם במלאכה עם הקמ"אים המודרכים על-ידיו; הישגיה המרשימים של מדינת-ישראל, אשר עוררו בלב הקמ"אים — ויתר בני-אפריקה — את התקווה, כי אכן יכולה מדינה צעירה להתפתח בקצב מהיר; ולבסוף — היעדר כל חשש למגמות שתלטניות מצד ישראל. כל אלה חברו יחדיו והקינו לישראל בעיני ממשלות אפריקה ועמיה מעמד מיוחד, שאינו עומד בכל יחס למשקלה הבינ-לאומי ולעתים קרובות — אף לא ביחס להיקף הסיוע שהיא מגישה, בהשוואה לסיוען של מדינות אחרות.

ברם, גם למטבע זה שני צדדים; ולשם הארת צדו השני של מטבע-הסיוע, הרי דוגמה שראשיתה בתקופת הכרות-העצמאות של קמ"א.

ב-13 באוגוסט 1960 הכריז נשיא קמ"א, דוד זאקו (שעלה לכסה-הנשיאות כשנה קודם-לכן, לאחר מות דודו, ברתלמי בוגנדה) על עצמאותה של ארצו. לכבוד המאורע, העניקה ממשלת-ישראל למדינה הצעירה 50 מלגות-לימודים. חודשים מעטים לאחר-מכן יצאו לארץ חמישים משתלמים בענפי-חקלאות שונים ובהדרכת-נוער. מתנת-עצמאות זו הטביעה בקמ"אים רושם ניכר, שכן חרגה בהיקפה הרחק מעבר לאשר ציפו ממדינה קטנה כישאל. גם הביצוע המהיר זכה להערכה מיוחדת. לאור כל אלה התרשמו רבים בקמ"א כי ישראל היא מדינה רבת-אמצעים ואפשרויות, וכאשר הועמד הסיוע — לאחר-מכן — על פסים סדירים, נתעוררו בלב רבים רגשי-אכזבה. היעילות, המהירות והדינמיות שאיפיינו את הסיוע הישראלי בראשיתו — שוב אינן קוסמות כפי שהיו. אף שהעמדת הסיוע על פסים סדירים הכרחית עתה לשם תכנון עבודה רציונלית לטוות ארוך — היה מחירה: אבדן-הקסם שבתנופתו הראשונית של הסיוע הישראלי.

לבד מן המבצע החד-פעמיים של מתן חמישים מלגות-ההש-

העירוניים. בתריסר מועדון
נים חברים למעלה מ-500
בני-נוער העוסקים, מלבד
בפעולת-גדנ"ע רגילות —
ספורט, מחנאות וכיוצא ב-
אלה — גם בלימוד, לצורך
השפלה כללית: קריאה
וכתיבה, היסטוריה וגיאוגר-
פיה של קמ"א וחשבון. וכן
עוסקים הנערים בפעולות
תרבות, כגון מקהלה. הבנות
לומדות, בנוסף על כל אלה,

הלכות משקבית, בישול ותפירה. ליד כל מועדון מצוי גן-
ירק ומשקי חי קטן, הכולל, על-פי רוב, עופות. הנערים וה-
נערות סועדים את ארוחות-הצהריים במועדון ומקדישים את
שעות אחרי-הצהריים לטיפול במשק החקלאי. חברי-המועדון
נים משמשים עבודה לזרוע ההתישבותית של „הנוער החלוצי
הלאומי". בעונת קטיף-הקפה יוצאים אף הם למחנות-עבודה
בנוסף ליראלי.

החקלאות: הזרוע החקלאית של הארגון מקיפה שישה
ישובים — מחציתם „כפרי-קפה", ואילו המחצית האחרת
משקים מעורבים. „כפרי-קפה" נבנו סביב מטעים וזנוחים,
אשר נרכשו מידי בעליהם הקודמים ושוקמו על-ידי המת-
ישיבים הצעירים. המטע משותף לכל המתישבים; מלבדו מקבל
כל מתישב בנפרד חלקת-אדמה, עופות ובעלי-חיים שונים.
הכפרים האחרים בנויים באותה מתכונת אולם במקום קפה
עוסקים הם בגידולי-שדה: כותנה, בוטנים, אורז וירקות.
מתכונת זו, של מושב עובדים, נמצאה תואמת ביותר את
תנאי-המקום ואת דרישות-החברים, וה„מושבים" הללו הפכו
להיות כפרים-לדוגמה, ולא רק בקמ"א אלא אף במדינות
השכנות.

בראשית הפעולה עבדו בכל כפר שני ישראלים: חקלאי
ומכונאי. המגמה היתה, כמובן, להעביר את מילוי כל התפ-
קידים לידי בני-המקום. בקורס ל„מרכזי-כפרים", שחלקו
התקיים בארץ וחלקו בקמ"א, הוכשרו כ-20 איש, והללו
נוטלים לידיהם — בהדרגה — את מילוי התפקידים המנה-
ליים, הן בכפרים עצמם והן בהנהלת-התנועה. גם בזרוע
ה„גדנ"ע", בה פעלו תחילה שלושה קצינים ישראלים, אשר
נסתייעו במדריכים מקומיים בדרג נמוך, הוכשרו, כחלוף
הזמן, מדריכים מבני-המקום, שנטלו לידיהם את כל התפ-
קידים המרכזיים; כיום פועל בזרוע זו ישראלי אחד בלבד
בתפקיד יועץ, וזאת — בהתאם למדיניות ה„אפריקניזציה של
הקאדרים", דהיינו — מילוי התפקידים השונים על-ידי בני-
אפריקה. קו אופי זה של הסיוע הישראלי — דהיינו, הנכור
נות להכשיר את בני-המקום ולהעביר לידיהם את התפקידים
המרכזיים — מהווה גם הוא גורם ברי-חשיבות ביחס החיובי
לסיוע הישראלי.

הפעולה החקלאית אינה מצמצמת בהנהגת חקלאות מודרנית
בכפרים קואופרטיביים בהם מושגים יבולים העולים בהרבה
על יבולו של הכפר המסורתי; הכפרים הקואופרטיביים

משמשים, בנוסף על כך, גם כמרכזים להפצת ידע חקלאי
בין הכפרים המסורתיים בסביבה. פעולה זו, המכונה בשם
„וולגריזציה", מקיפה כ-1000 איכרים העוברים בהדרגה,
בעזרת אנשי הכפרים הקואופרטיביים בעלי הציוד החדש,
לשיטות-עבודה מודרניות ולגיוון המשק על-ידי הוספת גידול
עופות. הכנסתם של האיכרים הנהנים מפעולת ה„וולגריזציה"
עולה לאין-שיעור על זו של האחרים.

למרות ההבדלים השוררים בארצות אפריקה השונות במבנה
החברתי והכלכלי, מתחבטות הן ברובן הגדול בבעיות דומות
של חינוך הנוער, הקמת כפרים קואופרטיביים, והעלאת רמת-
חייהם של המוני האיכרים. על כן אין פליאה בכך, ש„נח"ל-
גדנ"ע" הוא מן המבוקשים ביותר בין תחומי-הסיוע הישראלי.
מפעלים דומים לזה שבקמ"א מצויים אף בחוף-השנהב, בטוגו,
בדהומי, בקמרון ובארצות אחרות והם זוכים לאותה מידה
של הצלחה.

בטרם נזכיר בקצרה תחומי פעולה אחרים של מומחים יש-
ראלים בקמ"א, נביא שתי דוגמאות, לשם מתן המחשה להי-
שגי „הנוער החלוצי הלאומי": לפני כחמש שנים יובאו לקמ"א
עופות לבשר ולביצים מצרפת וממדינות אחרות. ארגון „הנוער
החלוצי הלאומי" הקים בעזרת לולן ישראלי מומחה, לול
מרכזי גדול, וכן הנהיג את גידול העופות בכפרים ואף
החדירו לכפר המסורתי. התוצאה — הפסקה מוחלטת של
הייבוא בפריטים אלה, הצריכה נמצאת בעליה, וכן גם הכנ-
סתם של האיכרים.

בגידול הכותנה משיגים הכפרים הקואופרטיביים ועמהם הכפ-
רים המסורתיים הנהנים מהדרכתם ומסיועם של אלה —
יבולים כפולים לפחות מן הממוצע המקובל.

תחומי האחרים של הסיוע אף הם ראויים לסקירה מקיפה,
אך לא נזכיר — מקוצר המצע — אלא את המוזיאון האת-
נוגרפי והאתנו-מוסיקולוגי שהוקם על-ידי ישראלי ובשלוש
שנות קיומו היה לאחד הטובים מסוגו באפריקה, וכן את
„מפעל-הפיס" הקמ"אי, ש„התאורח" תוך תקופה קצרה וה-
מספק לממשלה אמצעים למימון פעולות שאין תקציב-המדינה
מספיק לביצוען.

קשרי-הידידות בין ישראל לבין קמ"א רבים ומגוונים: נשיא-
המדינה המנות, יצחק בן-צבי, היה הנשיא הלא-אפריקני
היחיד שערך ביקור רשמי בארץ זו. הקמ"אים זוכרים את
ביקורו לטובה, ואחד הכפרים הקואופרטיביים שהוקמו במדינה
זו בעזרת מומחים ישראלים נושא את שמו. גם עיריית בנגי
הבירה הנציחה את הביקור, בקראה לאחד הרחובות הראשיים
בעיר בשם רחוב בן-צבי. הקמ"אים ששהו בארץ או השתלמו
בה גאים להפגין את ידיעותיהם בעברית — ומתגעגעים לארץ.
על אף כל אלה, דומה לעתים, כי רגשי-ידידות אלה מהולים
גם במעט אכזבה — שמקורה בהערכה המופרזת ליכולת
הסיוע של ישראל — וגם, במעט הסתייגות, כתוצאה מתעמור
לה עוינת רבה.

ישראלים שנודמו לקמ"א בשנים הראשונות לעצמאותה זוכ-
רים אל-נכון, כי בעיני „העם הפשוט" באותה מדינה הצטיירה
ישראל כמעצמה חשובה. תרמו לכך הרוח החדשה שהביא

נועזים ומהפכניים של ארצות נחשלות ממש כארצות אפריקה השחורה.

יש אולי משום עניין בהשוואת דעותיהם של שניים מידידי ישראל בקמ"א על מלחמת ששת-הימים, דיעות העשויות לספק לישראלים חומר למחשבה. האחד, שעשה שנה באחת ממדינות מזרח-אירופה והוא „מחוסן" — על-פי עדות עצמו — בפני כל סיסמאות „עולם המהפכה", כותב בין היתר: „...מע" ציב לראות מה רבים הם אלה שלא השכילו עדיין להבין, כי ברית-המועצות היא מדינה אימפריאליסטית וגזענית לא פחות מארצות-הברית, ומגמתה — השתלטות על ארצות-ערב והנפט שלהן ו... הבטחת שווקים לעתיד לעצמה... מעציב להיווכח, כי מדינות מתפתחות תמכו בחיסולה של מדינת-ישראל בידי ארצות-ערב, בהצביען יחד עם נציגי הפיהרר מקהיר..."

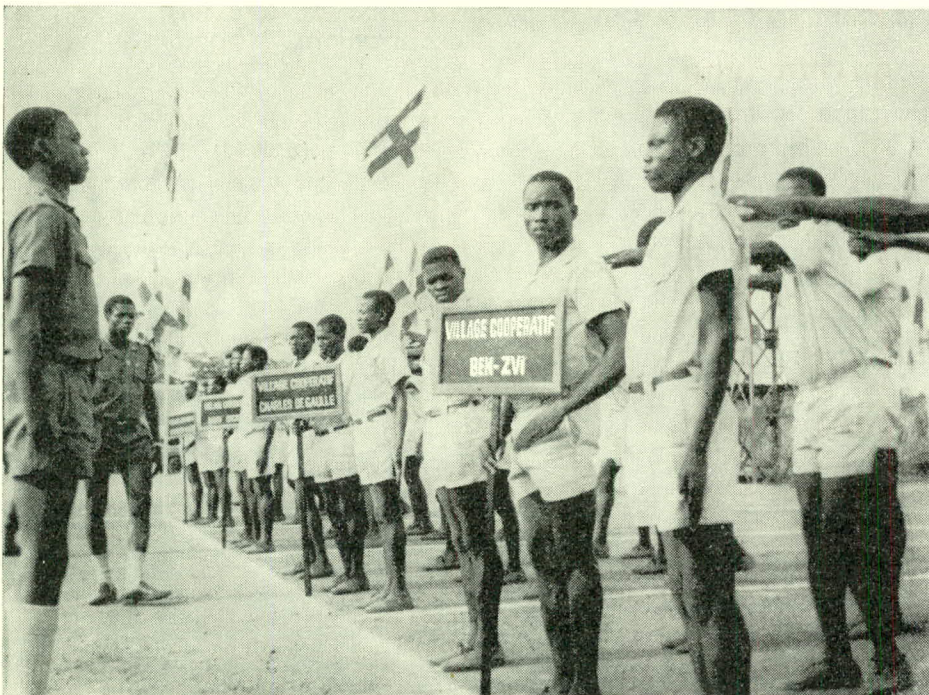
הידיד השני, צעיר יותר, שב לא-מכבר מהשתלמות ממושכת בצרפת, בה היה פעיל בארגון סטודנטים אפריקנים. הוא הביע את רגשותיו במלים הבאות: „לשמע איומי ההשמדה והחיסול בתקופת המתיחות שקדמה למלחמה — רציתי להתגייס לעזרת ישראל. אולם, מאידך-גיסא, עלי להודות בכנות, כי לאחר התבוסה המוחצת שהונחתה על נאצר — חשתי עצמי מושפל. אחרי ככלות הכל, הריהו אחד ממנהיגיו הבולטים של העולם השלישי, אליו משתייך גם אני..."

אין ספק, כי דעתו של הציבור הקמ"אי — למעשה, אותו חלק באוכלוסיה הער לנעשה בעולם — אינה אחידה בנושא זה. שתי הדעות הללו נעוצות גם בהבדלי רקע וגיל. אולם אותה תחושה של „שותפות שבהשפלה" אינה תופעה בודדה — והיא קוראת למחשבה, ואף לפעולה.

עמו הסיוע הישראלי, וכן סיפוריהם של משתלמים שחזרו מישראל והפליגו בשבחה, בתארם את מפעליהפיתות בארץ. אחת המסקנות מתיאוריהם וסיפוריהם היתה כי ישראל איננה אחת „המדינות המתפתחות".

ההערכה המופרזת לכוחה הכלכלי של ישראל איננה נחלת „העם הפשוט" בלבד; שותפים לה אף שרים, חברי-פרלמנט ופקידים בכירים. וגם אם אין אלה האחרונים שוגים לראות בנו „מעצמה", מכל מקום מאמינים הם שיש בכוחה של ישראל להשיג לידידה — בעזרת קשריה עם יהדות-העולם — סיוע כספי רב-משקל.

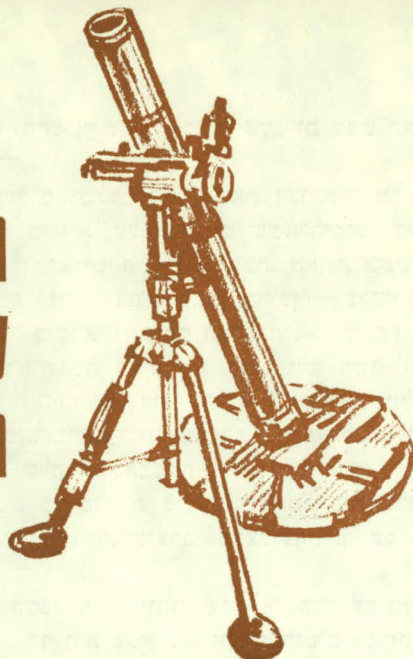
הקמ"אי — ככל בני אפריקה השחורה שחשו על בשרם את פגיעתם הרעה של ציידיהעבדים הערביים במאה הי"ט ואף בראשית המאה הנוכחית — מגלה, מטבע הדברים, יחס חשדני כלפי מדינות-ערב. נשיאה הראשון של קמ"א, ברתלמי בוגנדה, אף נהג להזהיר את בני-עמו כאמור, מפני מזימות הפאן-ערביות. כנגד רגש זה, הנובע משורשים היסטוריים עמוקים, פועלת תעמולתו רבת-העוצמה של „מחנה הקדמה האנטי-אימפריאליסטי", השוקדת להציג את מדינות-ערב הר שוכנות באפריקה, ובראשן מצרים, כחוד-החנית במאבק נגד הניאוקולוניאליזם וכבעלות-בריתן הנאמנות של ארצות אפריקה השחורה במאבק זה. אחד הכלים היעילים המופעלים בתעמולה זו הוא השבועון התוניסי „זן אפריק" (אפריקה הצעירה), הרואה את יעודו העיקרי בהקמת גשר בין הארצות הערביות שבאפריקה לבין „אפריקה השחורה". בקרב קמ"אים משכילים מתרוצצות, איפוא, מחד-גיסא — החשדנות הטבעית כלפי הערבים, ציידיהעבדים מאז, ומאידך-גיסא — ההערצה כלפי נאצר ובומדיין, בהם רואים הם מנהיגים

נציגי כפרים קואופרטיביים במסדר, (בחזית כפר עלישם יצחק ברצבי ז"ל)

מרגמות קלות ובינוניות

רס"נ טוביה

בצבא הסורי והמצרי, כבכל יתר צבאות-העולם, משמשות מרגמות קלות ובינוניות כ„ארטילריה“ ברמת גדוד חיל-הרגלים.

למרות ציודם של צבאות אלה בנשק סובייטי, הרי המרגמות הקלות שבשימושם הן מתוצרת מערבית, כי הסובייטים הפסיקו להשתמש במרגמות קלות בסוף מלחמת-העולם השנייה.

מרגמות קלות

★ המרגמה הקלה בת 2 אינץ', משמשת בחיל-הרגלים המצרי לתאורה ליד עמדות תותחי נ"ט.
★ המרגמה הקלה „ברנט“, בת 60 מ"מ, משמשת כנשק מחלקתי ביחידות המשמר-הלאומי הסורי, כנשק כוחות-הקומנדו המצריים וכן מצוידות בה חוליות „הפתח“ (בתקופת מבצע „קדש“ שימשו מרגמות אלה כנשק מחלקתי בחיל-הרגלים המצרי).

מרגמות בינוניות

★ לעומת זאת יש בצבא ברה"מ מרגמות בינוניות בנות 82 מ"מ — דגם 1937, המשמשות כנשק סטנדרטי בגדודי החי"ר של הצבאות הנדונים, כפי שהדבר מקובל גם בצבא הסובייטי. נוסף למרגמות מצויים ביחידות חיל-הרגלים תול"רים „ב-10“ (82 מ"מ) ותול"רים „ב-11“ (107 מ"מ). את התול"רים ניתן להפעיל באש תלולת-מסלול ולשלבם במערכת-האש תלולת-המסלול של גדוד חיל-הרגלים.

תיאור המרגמה

למרגמה שני חלקים עיקריים:

א. בסיס-לוח;

ב. קנה.

חיבור הקנה לבסיס הוא עליידי בורג. על הקנה — ידית נשיאה מתקפלת. צורת הבסיס מלבנית, ובתחתיתו זיזים המבטיחים את יציבותו על הקרקע. על פני הבסיס נתיב עם ידית-הידוק המאפשרת לקבוע את ההגבהה בשעת-היריה או להצמיד את הקנה לבסיס*.

תפעול המרגמה

לפני הפעלת המרגמה יש לבדוק אם הנוקר וקפיץ-הנוקר שלמים. הבדיקה נעשית עליידי פירוק בסיס-הקנה מהקנה, וסיבוב גלגל-הירי. רצוי לנקות את הנוקר (בערכת-הכלים שליד המרגמה מצויים נוקרים וקפיצי-נוקרים רזרביים).

קיים סוג של מרגמות 2 אינץ' בו הנוקר קבוע.

את הקנה מרכיבים לבסיס ולנתיב-ההגבהה, קובעים את הזווית הרצויה ומהדקים את הקנה. על הנתיב מסומנות המעלות או הטווח במטרים. מצדדים את המרגמה עליידי שינוי כיוון-הבסיס, בהתאם לכיוון הירי.

כדי לירות מסירים מעל הפצצות את כיפת-הביטחון, מתזיקים במרגמה ביד ימין, וביד שמאל — תוך כריעה או ישיבה

נתוני המרגמה

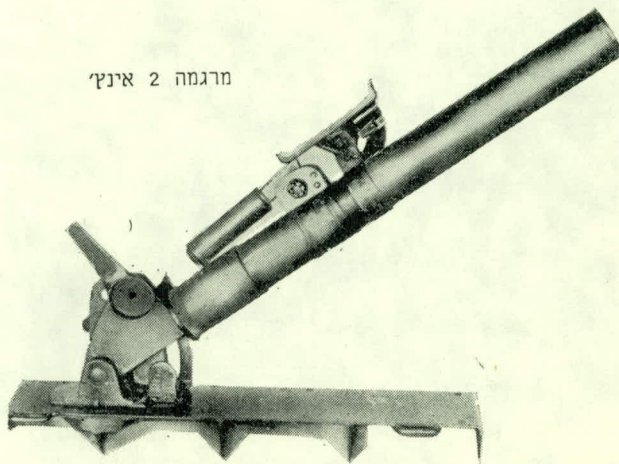
קליבר — 2 אינץ' (52 מ"מ).

משקל עם בסיס-לוח — 9.530 ק"ג.

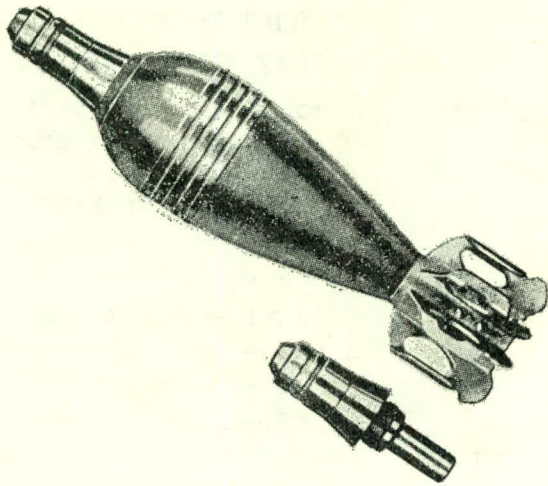
טווח — 490 מטר.

קצב-אש מקסימלי — 15 פצצות בדקה.

מרגמה 2 אינץ'

*המרגמות שנמצאו מצוידות בבסיס-לוח, כנראה משום שמפעיל-המרגמה הוא גם איש-צוות של תותח הנ"ט ובסיס-הלוח מאפשר לו הצבה קבועה של המרגמה לטווח הנדרש.

פצצת מרגמה 60 מ"מ ומרעומה

נתוני תחמושת

קיימים שלושה סוגי תחמושת: נפיצה, עשן ותאורה. משקל הפצצה מ"ג 1.3 ק"ג עד 1.5 ק"ג, בהתאם לסוג. הפצצות ארוזות ללא מרעום ולפני השימוש מבריגים לפצצה מרעום-הקשה. לזנבה הפצצה אפשר לחבר ארבעה מטענים נוספים, המורכבים מחומר הודף הנתון בתוך מעטפת מצלולואיד.

תיאור המרגמה

למרגמה ארבעה חלקים עיקריים:
 א. מכלל-קנה — מורכב מקנה ובסיס-הקנה שבקצהו תפוח. בבסיס-הקנה נוקר קבוע;
 ב. בסיס-לוח — צורתו מלבנית ועליו ידית-נשיאה, בתחתיתו זיזים לייצוב;
 ג. דורגל — כולל טבעת לתפיסת הקנה, התקן צידוד והגבהה ותושבת-הכוונת;
 ד. כוונת — צורתה מינסרתית; מכוונים אותה באמצעות שני פלסימים לאיזון אנכי ואופקי ומוטות-כיוון. הכוונת נתונה בנרתיק-מתכת.

תפעול המרגמה

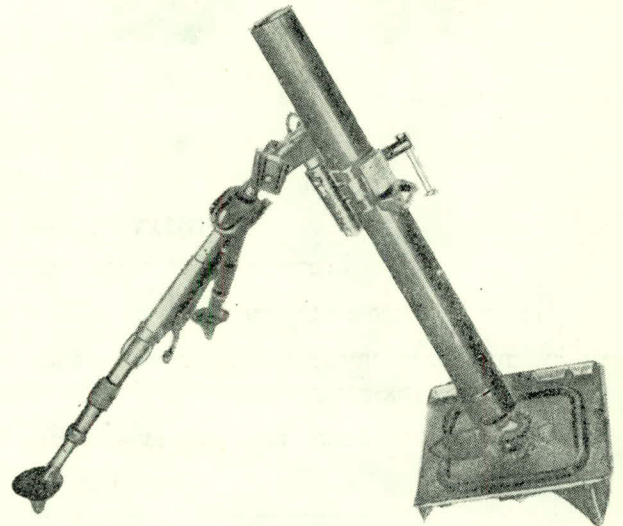
את המרגמה אפשר להציב באחת משתי הצורות הבאות:
 א. ללא בסיס-לוח, כאשר התפוח שבבסיס-הקנה משמש כנקודת-משען;
 ב. עם בסיס-לוח ודורגל. מציבים את הבסיס ומרכיבים עליו את הקנה, עלידי הכנסת התפוח לבסיס ונעילתו. מרכיבים את הדורגל על הקנה ונועלים עלידי הברגה. קובעים את הדורגל, מרכיבים עליו את הכוונת ומאזנים איזון גס עלידי הזזת הדורגל והתאמת אורכו לפני-הקרקע. ממשיכים באיזון עלידי שימוש בגלגלי הצידוד וההגבהה. בדרך כלל מצויה על טבעת-הדורגל לוחית ועליה נתוני לוח-טווחים ביארדים. לפני היריה רצוי לייצב את הבסיס עלידי שקיחול כדי למנוע תזוזת-המרגמה ושינוי-האיזון. כשהמרגמה מוצבת, מכינים את הפצצות כשהמרעומים מורכבים עליהן. קובעים את מספר המטענים הדרוש בהתאם לטווח ומכניסים את הפצצה לקנה. הכיוון מבוצע באמצעות תצפית-אש, ניחת או ניידת.

שפופה — מכניסים את הפצצה לקנה, ומסובבים את הגלגל קדימה. הנוקר קופץ ונוצרת יריה (במרגמות עם נוקר קבוע נוצרת היריה לאחר הכנסת הפצצה לקנה). כאשר הצוות מורכב משני מפעילים, מכניס אחד את הפצצות והשני מכוון ויורה. כיוון המרגמה נעשה עלידי תצפית-אש.

מרגמה קלה „ברנט“ בת 60 נ"מ - דגם 1935

מרגמה זו ניתנת להגדיר כדגם ביניים בין מרגמה קלה לבינונית. התכונות המאפיינות אותה הן: דיוק וטווח גדול יחסית. מגבלתה — פצצותיה, שהן קטנות ומשיגות אפקט זעום.

מרגמה 60 מ"מ „ברנט“

נתוני המרגמה

קליבר — 60 מ"מ.
 משקל-הקנה — 5.4 ק"ג.
 משקל-הדורגל — 7.9 ק"ג.
 משקל-הבסיס — 4.9 ק"ג.
 משקל-הכוונת — 0.6 ק"ג.
 אורך-הקנה — 73 ס"מ.
 זווית-ההגבהה — 45° עד 83°.
 זווית-הצידוד — 170°.
 טווח מקסימלי — כ-1600 מטר; הזווית 45°, עם 4 מטענים נוספים.
 טווח מינימלי — כ-30 מטר ללא מטענים נוספים.
 איזור-ההשמדה של פצצה נפיצה — 5 עד 8 מטרים.
 משך-התאורה של פצצת-תאורה — כ-90 שניות.
 מהירות-אש:
 א. אש מהירה — 18 פצצות לדקה;
 ב. אש תוך איזון הכלי אחר כל יריה — 10 פצצות לדקה.

נורגמה סובייטית בינונית בת 82 נ"מ - דגם 1937

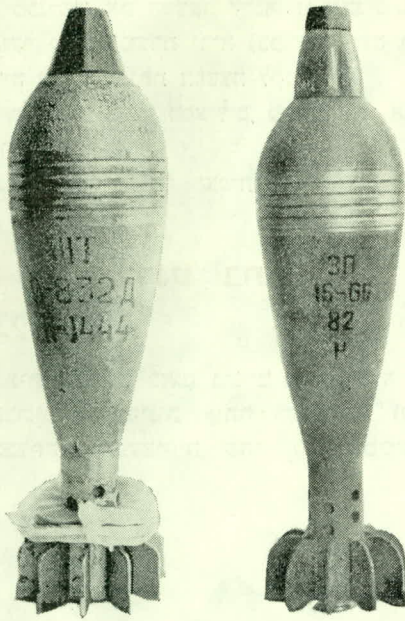
מרגמה זו מצטיינת בעיצוב נאה ובמשקל קטן יחסית לבנות-סוגה בעולם. דיוקה רב.

נתוני המרגמה

קליבר — 82 מ"מ.
משקל מרגמה מוצבת — 56 ק"ג.
משקל-הקנה (עם מנשא) — 19 ק"ג.
משקל-החצובה (עם מנשא) — 20 ק"ג.
משקל-הבסיס (עם מנשא) — 22 ק"ג.
משקל-הכוונת (עם נרתיק) — 1.5 ק"ג.
זווית הגבהה-הנמכה — מ¹⁵ עד מ^{83.5} (ללא הזזת דורגל או בסיס).
זווית-צידוד — כ¹²⁰ (ללא הזזת דורגל או בסיס).
טווח מקסימלי — 3,040 מטר.
רדיוס-השמדה של פצצה נפיצה — 18 מטר.
מהירות-אש רגילה — כ¹⁰ פצצות בדקה.
מהירות-אש מקסימלית — כ¹⁵ פצצות בדקה.

נתוני התחמושת

קיימים שלושה סוגי-תחמושת: נפיצה, עשן ותאורה.
משקל-הפצצה מ^{3.1} ק"ג עד כ^{3.5} בהתאם לסוג.
לונבה-הפצצה ניתן להרכיב שלושה מטענים נוספים, דמויי שלושת-רבעי מעגל. את המטענים מצמידים על צינור-זנב-הפצצה. המרעומים ארוזים בקופסאות-פח מרובעות, צבועות בצבע זית וצריך להרכיבם בטרם ירי.
הפצצות ארוזות בארגוני-עץ או זווילים. זוויל-פח המכיל שלוש פצצות משקלו 12 ק"ג.

פצצה נפיצה ופצצת עשן למרגמה 82 מ"מ

תיאור המרגמה

למרגמה ארבעה חלקים עיקריים:

- קנה — עם בסיס ותפוח; לבסיס-הקנה נוקר קבוע;
- בסיס — צורתו עגולה ובתחתיתו זיזים לייצוב. על פני הבסיס שקע לחיבור הקנה, וידית-הנשיאה;
- דורגל — עם התקן צידוד והגבהה; רגל ימין של הדורגל ניתנת לכיוון;
- התקן-כינון — נתון בנרתיק-מתכת.

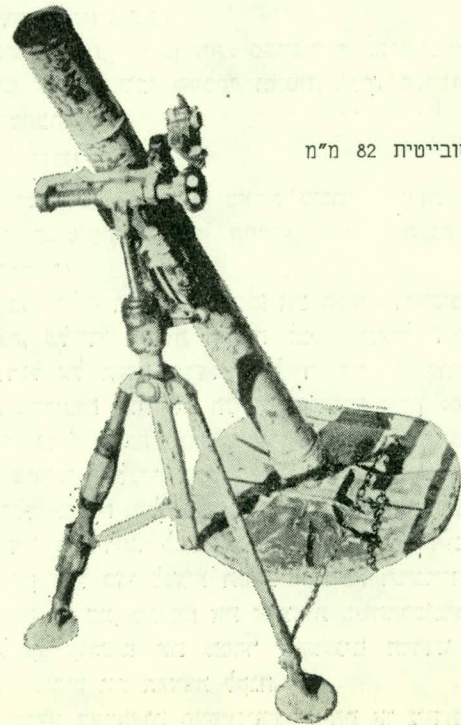
בצבא המצרי מקובלים מנשאים דמויי-כרים, מצופים אברזין, אליהם מהדקים ברצועות את חלקי-המרגמה.

תפעול המרגמה

מציבים את הבסיס ומחברים אליו את הקנה על-ידי הכנסת התפוח למקומו. מרכיבים את הדורגל ומהדקים את הטבעת לקנה. מרכיבים את הכוונת ומאזנים איוון גס בעזרת הדורגל והבסיס ואיוון מדויק בעזרת גלגלי הצידוד וההגבהה. לייצוב המרגמה יש להניח על בסיסה שקי-חול. לפני היריה מסירים מעל הפצצה את כיפת-הביטחון שעל המרעום. מצמידים מספר מטענים נוספים בהתאם לטווח הדרוש ומכניסים את הפצצה לקנה.

ביום מכוונים בעזרת מוטות ובלילה בעזרת פנס סימון. הפנס צבוע בצבע שחור ולו מכסה מיוחד להאפלה.

השנתות על תוף-המגבהים מחולקות ל-60 חלקים, כאשר כל מרווח הוא 100 אלפיות רוסיות, כלומר 6000 אלפיות רוסיות סך-הכל.

מרגמה סובייטית 82 מ"מ

עת למצות את לקחי הקרבות

עצמתו של כל צבא נמדדת, בין היתר, ביכולתו למצות לקחים ממעשיו ומחדליו.

מן המוסכמות הוא, כי בעקבות התבוסה בא הניתוח שלאחר-מעשה. העם שנחל את התבוסה וצבאו, שוקדים ללמוד ולהבין את גורמי התבוסה וסיבותיה ולקבוע אילו מהם השפיעו בקרב, במערכה או על המלחמה כולה.

לאחר הניצחון קשה יותר, בדרך כלל, לנתח ולחשוף כל שגיאה ללא משוא-פנים, ולבדוק כיצד ומדוע התנהלו הדברים בדרך זו או אחרת.

הנטייה הטבעית הינה לנקוט לשון הכללות, להתעלם ממחדלים ולהצביע על העובדה שהתוצאה הסופית מצדיקה כל אשר נעשה.

ואנו — הניצחון הוא שלנו.

האם נכונה גישה זו? האם בדרך זו נשכיל ללמוד ולשפר?

דומני, כי כל ניסיון להתחמק מניתוח מעמיק של העובדות והתופעות טומן בחובו סכנה של יישום מוטעה בעתיד. עליכן חובתו של כל מפקד לחשוף עצמו לביקורת, להציג את כל העובדות ולאפשר לימוד ומיצוי-לקחים מן החיובי והשלילי כאחד.

ניצחוננו הוא רבת-הילה. הישגיו של צה"ל וכל יחידה בו רבים. לכן, אל לנו לחשוש שמא ייפגם זהרנו עליידי ניתוח העובדות. הזמן חולף, זיכרוננו של האדם נתון להשפעת עות. עלינו לנגוד את הברזל בעודו חם, בטרם הפכו מהלכי קרב שונים לפרות קדושות.

אל יטשטשו סיפורי-גבורה את יכולתנו לנתח משגים.

קרבות מלחמת ששת הימים — בסיני, בגדה וברמה — עדיין מצפים לניתוח מעמיק, בראש וראשונה בתוך צה"ל. אסור לנו להסתפק בספרות ועיתונות על מלחמה הירואית זו.

משמעת אינה ניתנת לחלוקה לנושאים ולתקופות. הרוצה לקטוף פירותיה במלחמה חייב לזרוע בעתות-שלום, לטפל בנושא ולטפחו מיסודו ללא-פשרות ולעקור כל תופעה שלילית בעודנה באיבה.

אין לטפח משמעת בחלל ריק. למשמעת יש ליצור תנאי-יסוד של חינוך ועבודה. חייל הלבוש סחבות, שהופעתו מרושלת והוא חי בתנאי חוסר-סדר הגשענים על אדני ה"סמוך" לא יפעיל ביעילות טנק, תותח או מטוס, ולוחם רגלי ישלם כפל-כפליים על חוסר-סדר ומשמעת.

בנושא זה אין דרכי-ביניים ואין קפיצות-דרך. קיימת רק דרך אחת ואין במספר הצלחות בדרך אחרת להצדיק, בסיכומו של דבר, אר-גון לקוי ומשמעת "חופשית".

למען היעילות והחסכון בדמים בימיי-שלום ומלחמה, הגיעה העת להפסיק את ההתנצחות וניי-סויי-הסרק בנושא המשמעת, ולטפחה כראוי!

עלינו לזכור, כי אין מקום לשני המחנות: זה הדוגל בטיפוח יוזמה, מחשבה חופשית ויחס אנושי והאחר יבש, סכמטי ומדכא את רוח-האדם. היפוכו של דבר: תופעות שליליות של התעללות באדם, חוסר-דאגה לפרט וקרבת-נשוא מצאו שדה נרחב דווקא בין אלה "הדואגים" למשטר ליברלי ומשמעת "חופשית".

בעקבות מאמר *...

שמח אני שדעתך כדעת הכותב, כי שדה הקרב מחייב משמעת מוחלטת וקפדנית, שמטרתה התגברות על רגשות אנושיים-טבעיים כגון: פחד-המוות, עייפות וכו'. אך כדי להרסיר ספקות ולמנוע מרחב תמרון מ"אידיאולוגים" שונים בפיתוח תזזית על "משמעת צבאית" ו"משמעת רגילה" ברצוני להוסיף מלים אחדות לנושא זה.

נניח, כי סכנת-מלחמה היא מאתנו והלאה ושלומנו מובטח למאת השנים הקרובות. הגוף הצבאי מוקם, אס-כן, לצרכים לאומיים שונים, כגון: סיוע בחינוך וגיבוש-עם, פיתוח שטחים שוממים, מלחמה בפגעי-טבע, או סיוע בתפקידי-שיטור. כלום במקרה זה נהיה זקוקים לסוג שונה של משמעת שלא יהיה מושתת על ציות מוחלט והקפדה על ביצוע מושלם? המשמעת הינה נושא המקיף את כל תחומיה של הפעילות הצבאית. אמנם, פירותיה נקטפים בעיקר בעתות-מלחמה, אך מחדליה מגיבים פרי-באושים גם בעת שלום וכוונות.

מי יעריך גודל המחיר שעלינו לשלם בדם ובדמים עבור חוסר הקפדה עקבית בנושא המשמעת — בזבזו משווע של רכוש, קרבתות שווא בתאונות-דרכים, אימונים ומבצעים. ה-

* ראה "מערכות" קפ"ח, עמ' 5.

מגמות פיתוח תחמושת לנשק קל

לא רק נושאי-פיתוח רבים, שטרם יצאו מן הכוח אל הפועל, נשמרים בדרגת-סודיות גבוהה ביותר, אלא גם אמצעים רבים אחרים, למן מערכות-נשק כוללות ועד לפריטים בודדים, עטויים בקפדנות על-ידי הסיווג הביטחוני אותו מטילים הצבאות.

תחזית בתחומי פיתוח אמצעי-לחימה מתבססת, בהכרח, אך ורק על חומר שהותר לפרסום והופיע בספרות המקצועית, ודומה היא לאותו קרחון, שרק חלקו הקטן נראה לעין ואילו רובו מכוסה מים. עם זאת, בעקבות ההדים החיוביים על פרסום מאמרים בתחומים הללו, נשתדל להביא גם בעתיד מידע מן התחום הזה.

פעולה מספר חיילי-אויב (העוסקים בטיפול בפצוע ובנשיאתו אל מחוץ לאיזור-הקרב).

הנזק הישיר (פציעה או הריגה) לגוף החייל נגרם על-ידי התחמושת בה משתמשים — ולכן מותנה פיתוח כלי-נשק חדשים בפיתוח מוקדם של תחמושת יעילה, לפיה ייקבע אילו תכונות יש להקנות לכלי-הנשק, מה יהיה מבנהו ואיזה מימדים ילבש.

את הנעשה כיום בעולם בשטח פיתוח תחמושת לנשק קל נחלק לשש קבוצות עיקריות:

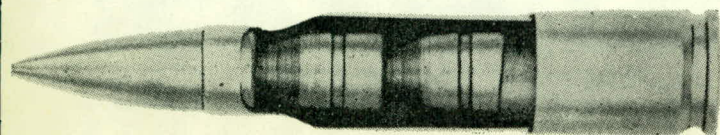
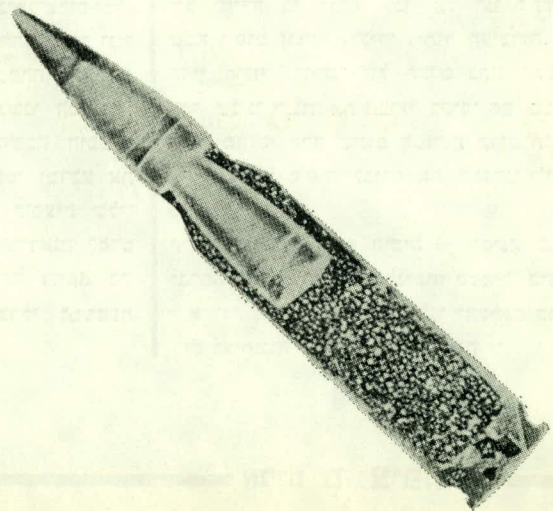
- תחמושת חדישה המבוססת על מרכיבים מקובלים (תרמיל מתכתי, חומר הודף וקליעים). לקבוצה זו שייכים כל סוגי התחמושת בקליבר 5—6 מ"מ, עם קליעים במשקל של 3—5 גרם ומהירות-לוע של 1000 מטר-לשניה בערך. כמו כן שייכות לקבוצה זו תחמושת דוגמת Duplex או Triplex אמריקאיות, בהן כל תרמיל מכיל 2 או 3 קליעים.

כדור משולש-קליע Triplex

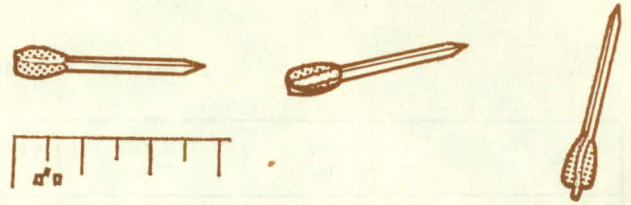
בעקבות סדרת-המאמרים על "מערכת אחידה של נשק קל" מצאנו לנכון להרחיב ולהעמיק בנושא התחמושת, שהיא-היא הגורם המכריע בפיתוח נשק.

מגמות פיתוח בנושאי נשק קל ותחמושת לנשק זה מתבססות על ההנחה היסודית, שמוטב לפצוע את חייל-האויב מאשר להרגו. על-ידי פציעתו של חייל בודד מוציאים מכלל

כדור כפול-קליע Duplex

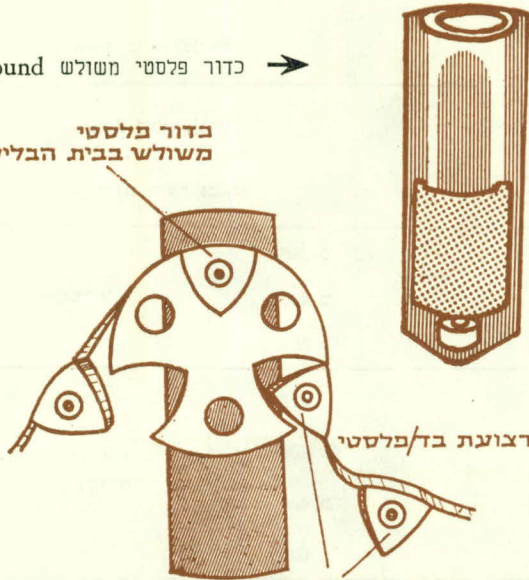
וכן התאמתה לכלי-נשק המצויידיים במנגנון פשוט ביותר להזנה. ההזנה מבוצעת באמצעות זיו, אשר על-ידי תנועתו הסיבובית דוחף כדור-תורן לבית-הבליעה, ללא צורך בדחיפת-הכדור על-ידי הבריח.

חץ זעיר (Flechette) ומעטהו

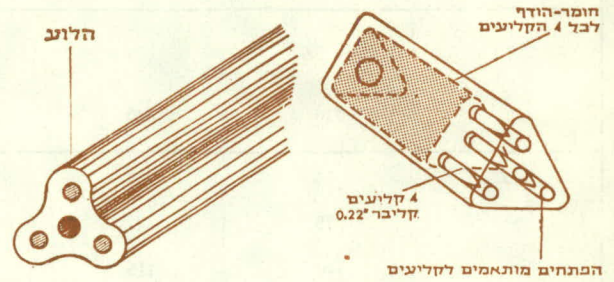
→ כדור פלסטי משולש Tround

כדור פלסטי משולש בבית הבליעה

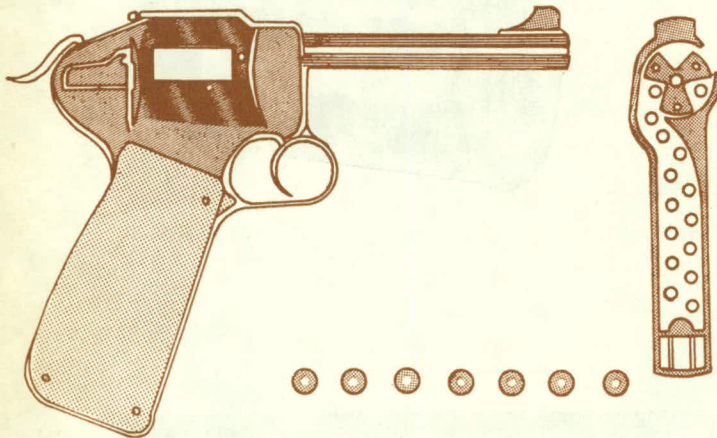
תחמושת

אופן ההזנה של התחמושת הפלסטית המשולשת

כלי-יריה לחצים — בעל ארבעה קנים

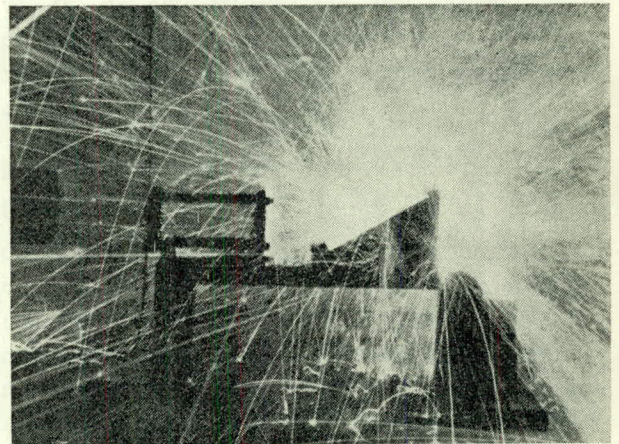
● תחמושת המבוססת על תרמיל וחומר הודף מקובלים — אך הקליע הינו חץ זעיר (Flechette) או מספר חצים בכל תרמיל. לחצים סנפירים קטנים והם נתונים במעטה (Sabot) הנפרד מהחצים לאחר היריה. החצים נורים מכלי-יריה שקנהו חלק, ללא סלילים. לחצים, שהם בעלי מסה קטנה, מהירות עצומה — כ-1800 מטר-לשניה, המקנה להם עוצמת-הרס רבה. לאחרונה נודע על קיומם של חצים ממתכות כבדות (אורניום), העשויים לחזור שריון בהיותם בעלי כוח-הרס רב יותר בשל תגובה אקסו-תרמית המתחוללת עם הפגיעה.

אקדח היורה תחמושת פלסטית משולשת

● תחמושת נפיצה ליריה מרובים — דמויית רימונים נפיצים — בקוטר 30—50 מ"מ; נורית מרובים, או ביריה אוטומטית ממקלעים מיוחדים.

הצבא האמריקאי בויאט-נאם משתמש ברובה מיוחד, M-79, ליריית-רימונים 40 מ"מ וכן מצויים בידם שני סוגים של מקלעים ליריית אותם רימונים.

חץ אורניום בעת פגיעתו בלוח-שריון

● תחמושת לא-מקובלת, מבחינת הצורה והרכב-החומרים — כגון, תחמושת בעלת תרמיל פלסטי משולש הקרוי (Triange-Round) Tround. החידוש בשיטה זו — יצור נוח, זול ומהיר של תחמושת,

השוואת תכונות התחמושות המקובלות

9 מ"מ	7.62 מ"מ רוסי קצר	7.62 מ"מ נאט"ו	5.56 (0.223") מ"מ אמריקאי		
12	16.5	24	11.5	משקל כללי (גר')	
30	56	71	57	אורך כללי (מ"מ)	
7.5	7.9	9.3	3.6	משקל קליע (גר')	
430	730	840	990	מהירות לוע * (מ/ש)	
45	13	8	7	200 מ'	שיאי מסלול
—	75	42	37	400 מ'	
—	240	115	120	600 מ'	
70	205	335	180	לוע	אנרגיה קינטית (קג"מ)
30	115	230	105	200 מ'	
—	60	155	55	400 מ'	
—	35	100	25	600 מ'	

* עם קנים של כ-500 מ"מ לרובים וכ-250 מ"מ לתת-מקלעים.

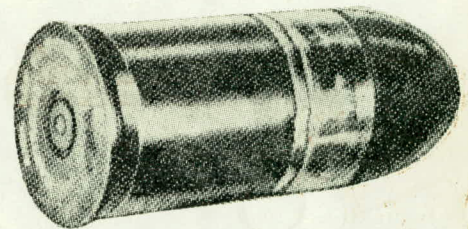
● תחמושות חסרות-תרמיל (תחמושת העשויה חומר-הודף דחוס; תחמושת בעלת מטען-רקטי). לקבוצה זו שייכות גם תחמושות העשויות חומר-הודף דחוס, שצורתן תואמת את בית-הבליעה, וכן תחמושות שלהן מטען-רקטי קטן. מחירה של תחמושת מסוג זה עדיין יקר מכדי להכניסה לשימוש. מגבלה נוספת היא הפיזור הרב ביריה. בארה"ב פותחו גם אקדחים ורובים היורים תחמושת רקטית כזו.

אגזוז כיתוח כלי-נשק המותאמים לסוגי התחמושת השונים

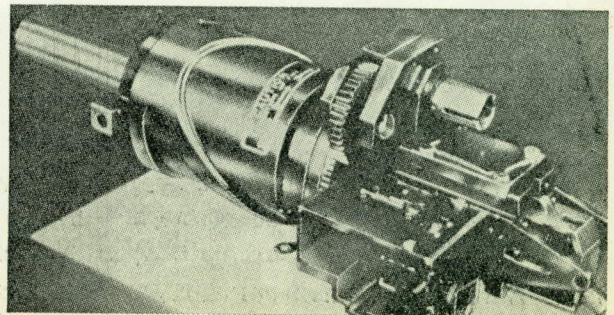
מובן, שכלי-נשק התואמים את סוגי-התחמושת שתוארו לעיל נמצאים בפיתוח ואולי כבר פותחו דגמים נסיוניים. מגמה בולטת אחרת בפיתוח כלי-הנשק היא הרב-תכליתי-ותיות. המגמה היא להגיע למקסימום ביצועים של כלי-הנשק הבודד (כלי המאחד רובה-מיטען, תת-מקלע ומקלעון, וגם רובה-רימונים).

מגמה זו, לתת בידי איש החי"ר כלי-נשק רב-תכליתי אחד בלבד, מוצאת לה מהלכים הן בצבאות-המערב והן בצבאות-המזרח.

● לתחמושות מן המרכיבים המקובלים פותחו רובי-הסער, החל ב-M-16 — 5.56 מ"מ האמריקאי, הנמצא בשימוש (חלקי) בויאט-נאם, וכלה ברובה-הסער הרוסי AK-54, שתחמושתו 7.62 מ"מ קצר.

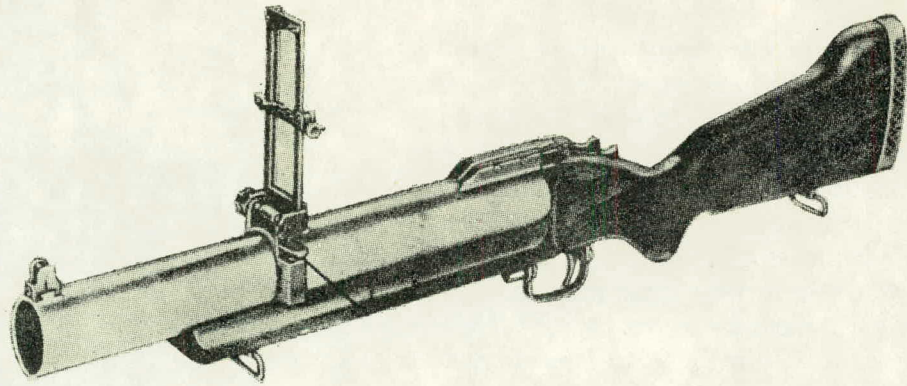
תחמושת נפיצה 40 מ"מ

מנגנון מקלע היורה תחמושת נפיצה 40 מ"מ

● המשקל הנמוך, יחסית, של התחמושת מאפשר לשאת כמות תחמושת גדולה ומכאן אפשרות פיתוח עוצמת-אש גדולה בהרבה מהקיימת היום.

לתחמושת בעלת הקליבר הקטן (5.56 מ"מ) מספר יתרונות: ● מטען חומר-ההודף הקטן, יחסית, מאפשר בניית כלי-נשק קל ופשוט לתפעול.

רובה M-79 לתחמושת נפיצה 40 מ"מ

רובי-סער קיימים ו/או בפיתוח

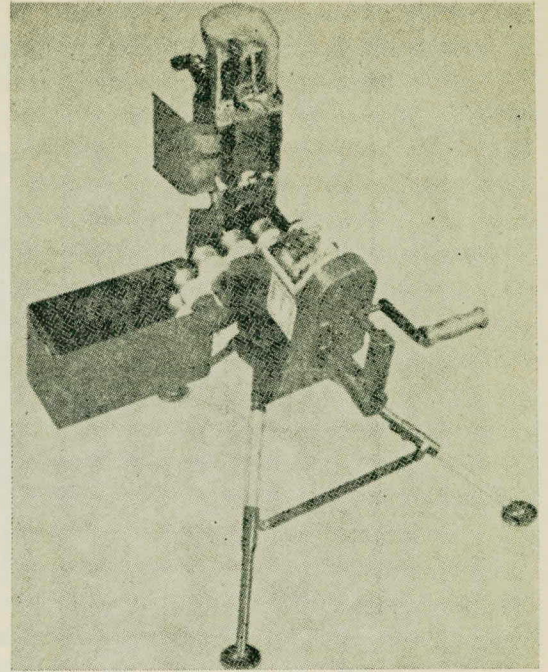
תכונות	רובה-מיטען פ"י (לרשותו)	מקלעו פ"י (לרשותו)	תתי-מקלע עזרי (לרשותו)	(M-16) A-15 Colt Comp.	AR-18 Armalite Comp.	Stoner-63 Cadillac gauge	H. R. Harrington Richa	H.K.-33 Hecker Koch	F.N.-5.56 F.N. Company
קליבר (מ"מ)	7.62	7.62	9	5.56	5.56	5.56	5.56	5.56	5.56
אורך כללי (במטרים)	1.05	1.13	0.65	0.98	0.96	1.02	0.92	0.92	0.98
אורך קנה (במטרים)	0.53	0.53	0.26	0.51	0.46	0.51	0.39	0.39	0.46
משקל ללא מחסנית בלי דורגל (בק"ג)	4.2	6.2	3.5	3.0	2.9	3.7	3.0	3.0	3.0
משקל ללא מחסנית עם דורגל (בק"ג)	—	7.0	—	3.2	—	—	3.4	—	3.2
משקל מחסנית מלאה (בק"ג)	0.75	0.75	0.5	0.32	0.46	—	—	—	—
משקל 200 כדורים (בק"ג)	7.5	7.5	4.0	3.8	3.8	3.8	3.8	3.8	3.8
מספר כדורים במחסנית	20	20	25	20/30	20	30	20/30	20	20
קצב-אש (כדורים לדקה)	—	650—700	600	650—850	750	660	600	600	850
מהירות לוע (מטר/שניה)	840	840	—	990	990	990	975	935	970
דורגל צמוד	לא	כן	לא	לא	לא	לא	כן	לא	לא
ידית-בנשיא	כן	כן	לא	כן	לא	לא	לא	לא	לא
חומר הקת	עץ	עץ	עץ/ברזל	פלסטיק	פלסטיק	פלסטיק	פלסטיק	פלסטיק	פלסטיק

של 2000 מטר (!). אפשר יהיה, לפיכך, ל"העביר" בירי ישר ומדויק את רמוני היד המקובלים לטווחים ארוכים, ובכך להגביר את עוצמת האש של הלוחם ואת הטווח בו יוכל להעסיק את האויב.

● לתחמושת הרקטית נדרש קנה חלק ומנגנון פעולה פשוט ביותר. כלי-הנשק שפותחו, כגון אקדה ה-Gyrojet ורובה בקליבר 20 מ"מ ליריה מן הכתף של חברת AVRO, מחירם נמוך מאוד בהשוואה לכלי-הנשק התקניים. גם שחיקת הקנים, ובעקבותיה ירידה בדיוק והוצאות אחזקה רבות, תהינה אפסיות.

● לתחמושת העשויה חומר-הודף דחוס ללא פיקה מפתחים כלי-נשק עם מנגנון-הצתה, הפועל על-פי העיקרון של הדחיסה פתאומית של גזים. הדחיסה הפתאומית מעלה את הטמפרטורה באופן מיידי וגורמת ליריה. מנגנונים אלו יהיו פשוטים ביותר, ויהוו בסיס למערך כות-נשק ללא מעצורים ובמחירים נמוכים בהרבה מהמנגנונים הבנויים מחלקים נעים.

● אין בידנו ידיעות מפורטות על פיתוח כלי-נשק לחי"ר הפועלים לפי עיקרון של "קרן-מוות". נעשים גישושים בכיוון זה על-ידי שימוש בקרני-לייזר. מן הפרסומים הגלויים מסתבר, שכבר עתה ניתן בקלות לקדוח חור בלוח-מתכת בעובי אינץ' אחד ממרחק של כ-10 מטרים, ומכאן ועד לגמר פיתוח כלי-נשק יעיל במחיר סביר אין המרחק רב.

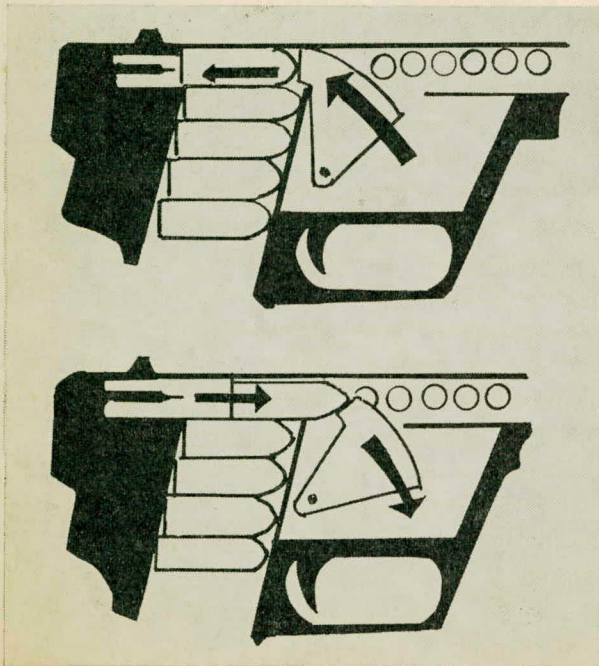

מקלע לתחמושת נפיצה 40 מ"מ

● לתחמושת הנפיצות פותחו רובים מיוחדים (M-79 אמריקאי, טווח — 375 מ'), וכן מקלע ליריית-רימונים עד לטווח

מנגנון היריה של ה-Gyrojet הפוך מכל כלי-נשק רגיל. על-ידי לחיצה על ההדק נדחף הכדור אחורה על פיקה קבועה. הפיקה מפעילה את הכדור, אשר בתנועתו קדימה דורך את האקדה

אקדה Gyrojet. אורך כללי — 24.13 ס"מ; אורך הקנה — 12.70 ס"מ; משקל — 453.6 גר'; מחסנית — 6 כדורים

לרמטכ"ל היוצא רבי-אלוף יצחק רבין
ולרמטכ"ל הנכנס רבי-אלוף חיים בר-לב

ברכותיהם של רבבות חברי ההסתדרות
בתל-אביב-יפו מלוות אתכם:
תצליחו בכל אשר תפנו ובימיכם
ובימינו תשכון ישראל לבטח.

מזכירות מועצת פועלי ת"א-יפו

מועצת הפועלים
פועלים

המועצה המקומית
ירושלים

המועצה המקומית
נס-ציונה

בית ישע
כפר-גלעדי

מועצה אזורית
רמת-הנגב

תעשיות פלסטיק חוליות
ד.ב. הגליל העליון

מיטב הברכות והאיחולים

לרמטכ"ל הנכנס רבי-אלוף חיים בר-לב
תהיה תקופת כהונתו תקופת שלום ובטחון

ברכתנו מלווה את הרמטכ"ל היוצא,
רבי-אלוף יצחק רבין
ומאחלת לו הצלחה בתפקידו החדש כמייצג
המדינה מעבר לים.

הנהלת אוצר החייל בע"מ

לרבי-אלוף יצחק רבין
ולרבי-אלוף חיים בר-לב
המסמלים את נצחון צבא ההגנה לישראל

ברכות

הסתדרות העובדים הלאומית
בארץ ישראל
הועד הפועל

„סבנוע“ בע"מ
אספקת ציוד תעשייתית

דרך פתח-תקוה 37, טלפון: 612844

תל-אביב

כולון „גנתון“

קרית שמואל, טלפון: 20860

טבריה

מיטב הברכות והאיחולים לרמטכ"ל הנכנס
וברכתנו מלווה את הרמטכ"ל היוצא ומאחלים לו הצלחה בתפקידו החדש

מועצה מקומית ערד

מועצה מקומית רכסים

מועצה מקומית אזור

מועצה מקומית שלומי

ד.ב. הגליל המערבי

מועצה מקומית נוה-אפרים
(מונסון) נוה-מונסון

מועצת פועלי אשדוד

ת.ד. 70

מועצת פועלי הרצליה

ת.ד. 15

לרב-אלוף יצחק רבין הרמטכ"ל היוצא
ולרב-אלוף חיים בר-לב הרמטכ"ל הנכנס

ברכות בדרכם החדשה

מאחלת עיריית רמת-גן

א. קריניצי, ראש העיר

עיריית בני ברק

עיריית גבעתיים

עיריית נתניה

מועצה מקומית

מגדל-העמק

ברכות
לרמטכ"ל היוצא, רב־אלוף יצחק רבין – ולרמטכ"ל הנכנס, רב־אלוף חיים בר־לב

הלשכה לעידוד
תיירות פנים /
משרד התיירות

הינפש וטייל בארצתי ישראל

סמינר הקיבוצים

רחוב בני אפרים 1, תל־אביב

קיבוץ חפץ חיים

קבוצת פועלים להתישבות שתופית בע"מ

מועצה מקומית

מגדל

טחנת הקמח של המשביר בע"מ

דרך שלמה 25, תל־אביב

מיטב הברכות והאיחולים
לרמטכ"ל הנכנס רב־אלוף חיים בר־לב
וברכתנו מלווה את הרמטכ"ל היוצא
רב־אלוף יצחק רבין

ומאחלים לו הצלחה בתפקידו החדש

ויטה בע"מ

מחלבות טנא נגה בע"מ

כפר שמריהו, טלפון: 938055

מפעלי ע. שונב ושוחי בע"מ

נתניה

המשרד הראשי: תל־אביב, דרך פ"ת, ע"י גרז' "בלאט",
טלפון: 34214

בית החרושת: נתניה, אזור התעשייה, טלפון: 2544

מ. א. מ. ס. ל. מ.

שווק בער טרי וקפוא

חיפה, רח' הנמל 53, טלפון 65241, ת.ד. 610

ליצחק רבין, הרמטכ"ל היוצא, התהילה והיקר,
לחיים בר־לב, הרמטכ"ל הנכנס
האמון והתושיה.

ארגון עובדי הפלחה

שינקין 80, תל־אביב

מפלגת הפועלים המאוחדת המרכז

תל-אביב, רחוב יהודה הלוי 20, טל. 57171 — 52028

הסתדרות הפקידים

רחוב ארלוזורוב 93, טלפון: 446111, תל-אביב

התעשייה האוירית לוד

פריתז בע"מ

תל-אביב, דרך יפו 35, טלפון: 824289

יזרום

תעשיית מוצרי השומל בע"מ

ירושלים, אזור התעשייה רוממה

ת.ד. 1414, טלפון: 28438

חברה ימית להובלת פרי בע"מ

חיפה, דרך העצמאות 60, טלפון: 526268

מיטב הברכות והאיחולים
לרמטכ"ל הנכנס, רב-אלוף חיים בר-לב
וברכתינו מלווה את הרמטכ"ל היוצא
רב-אלוף יצחק רבין
ומאחלים לו הצלחה בתפקידו החדש

הקבוץ המאוחד

ברכות

לרמטכ"ל היוצא רב-אלוף יצחק רבין
ולרמטכ"ל הנכנס רב-אלוף חיים בר-לב

תנועת המושבים

תל-אביב, רח' ריינס 6, טל. 246241

פניציה בע"מ. חיפה

ברכות

לרמטכ"ל היוצא רב-אלוף יצחק רבין
ולרמטכ"ל הנכנס רב-אלוף חיים בר-לב
עלו והגבירו את בטחונה של ישראל

הסתדרות הכוורים

תל-אביב, רחוב ארלוזורוב 93

קולנוע זוהר

תל-אביב, דרך סלמה 70, טלפון: 824042

רבלון (ישראל) בע"מ

אזור התעשייה, טלפון: 901541

א ש ד ו ד

צלום קופנון בע"מ

סוכנים ומפיצים לציוד צלום מעולה:
"ישיקה", "ליזגנג", "סילמה", "גאפ(אנסקו)"

אגד בע"מ

המשרדים: רחוב פין 3, טלפון: 37711,

תל-אביב

סיפולוקס

תעשיית סיפונים ביתיים

תל-אביב, רחוב גבורי ישראל 106, טלפון: 36011

טירת צבי "טיב"

ביח"ר לנקניק ובשר מעושן

דואר נע, עמק בית-שאן

ועד עובדי הסנה

גלידה אדניד מפעלים לייצור מזון בע"מ

קרית-מלאכי

ועד עובדי בנק לאומי

ברכות לרמטכ"ל היוצא ר/א יצחק רבין
ולרמטכ"ל הנכנס ר/א חיים בר-לב --
עלו והגבירו את בטחונה של ישראל

החברה הישראלית הנורכזית למסחר ולהשקעות בע"מ

תל-אביב, רח' לילינבלום 39, טל. 612135

ברכות לרמטכ"ל היוצא ר/א יצחק רבין
ולרמטכ"ל הנכנס ר/א חיים בר-לב --
עלו והגבירו את בטחונה של ישראל

התאחדות האיכרים

ברכות לרמטכ"ל היוצא ר/א יצחק רבין
ולרמטכ"ל הנכנס ר/א חיים בר-לב --
עלו והגבירו את בטחונה של ישראל

קרגל בע"מ, ת.ד. 45, לוד

"גמול"

חברה להשקעות בע"מ

רח' מונטיפיורי 27, ת.ד. 800, טל. 624351, תל-אביב

הקונגרס היהודי העולמי

רח' יהודה הלוי 123, תל-אביב

א. לוינאפשטיין בע"מ

ד פ ו ס א ו פ ס ט

המשרד: רח' נחלת-בנימין 55, תל-אביב, טל. 623206

המפעל: רח' רוטשילד 27, בת-ים, טל. 824181

ברכות
לרמטכ"ל היוצא רב-אלוף יצחק רבין — ולרמטכ"ל הנכנס רב-אלוף חיים בר-לב

מפעלי רוגוזין בע"מ

בית "מעריב", תל-אביב
המפעל באשדוד

איוניר בע"מ

בתי האופנה הראויים לאמונך.
רח' דיזנגוף 129, טל. 248184, תל-אביב

"טלרד"

חב' מאוחדת לטלפון זרדיו בע"מ
ת.ד. 50 לוד

המועצה לייצור ושיווק כוחנה בע"מ

רח' קרליבך 10, טל. 35110, תל-אביב

"נפטא"

חברה ישראלית לנפט בע"מ

תל-אביב, רחוב קרליבך 10, טלפון: 37931

אלד בע"מ

תעשיות סריגה
בני-ברק, ת.ד. 1, טלפון: 722214

אמפא בע"מ

המשרד: רחוב דרך פתח-תקוה 16
טלפון: 622351, תל-אביב

"גפים" בע"מ

מפעלים אורטופדיים
רח' בן-אביגדור 18, תל-אביב

פניקיה בע"מ

אזור התעשייה ירושלים — טלפון 27508, 24775

סיבי דימונה בע"מ

טל. 394 — 241 דימונה

תדיראן

תעשיות ישראליות לאלקטרוניקה

תל-אביב, רחוב אלנבי 113, טלפון: 611966

מפעלי טקסטיל בית שאן - נצרת בע"מ

רח' שפ"ר 20, טל. 50024, ת.ד. 658, תל-אביב

מיטב הברכות והאיחולים לרמטכ"ל הנכנס
וברכתנו מלווה את הרמטכ"ל היוצא ומאחלים לו הצלחה בתפקידו החדש

מיטב הברכות והאיחולים
לרמטכ"ל הנכנס
וברכתנו מלווה את הרמטכ"ל היוצא
ומאחלים לו הצלחה בתפקידו החדש

אחדות העבודה-פועלי ציון

ב ר כ ו ת

לרמטכ"ל היוצא רבי-אלוף יצחק רבין
ולרמטכ"ל הנכנס רבי-אלוף חיים בר-לב

תנובה אכספורט

בנק למלאכה בע"מ

תל-אביב, רחוב קרליבך 9, טלפונים: 31491-38131

בנק "אדנים" למשכנתאות והלואות בע"מ

תל-אביב, רחוב אחד-העם 108, ת.ד. 4294
טלפון: 245291

הלנה רובינשטיין בע"מ ביח"ד לקוסמוטיקה

מגדל העמק, טלפון: 66175

למצביא הנצחון - ר/א יצחק רבין
מיטב האיחולים בצאתו
לניכר בשליחות המדינה

ולרמטכ"ל החדש ר/א חיים בר-לב
זר ברכות עם הבחרו
לכהונה ילמת הדרג

אמונתנו רבה כי שני האישים יעמדו
בהצלחה באתגרים הניצבים בפני המדינה

י. א. ק א ו פ מ ו ב נ י ו
יצרני עור עליון ועור תחתון
סגולה - פתחיתקה טלפון: 726189, 911994

חרושת פלדות בע"מ

קב' עין-חרוד מאוחד

חברה ישראלית-אמריקה לאריגה

רמת-גן

לרמטכ"לים של צה"ל

ר/א יצחק רבין
ר/א חיים בר-לב

ברכות לחילופי המשמרות
ואחולים הצלחה

פועלי ניר אמריקאיים ישראלים בע"מ
AMERICAN ISRAELI PAPER MILLS LTD

ב ר כ ו ת

לרמטכ"ל היוצא רבי-אלוף יצחק רבין
ולרמטכ"ל הנכנס רבי-אלוף חיים בר-לב
עלו והגבירו את בטחונה של ישראל

תנובה מרכז

תל-אביב, רח' יהודה הלוי 17, טלפון: 59511

אגוד מגדלי דגים בישראל

חיפה, ת.ד. 1750, טלפון: 523440

"וולקן"

בתי יציקה בע"מ

חיפה, ת.ד. 624, טלפון: 71304

"פרדס"

חב' קואופרטיבית של פרדסנים

ב ר כ ו ת

לרמטכ"ל היוצא רבי-אלוף יצחק רבין
ולרמטכ"ל הנכנס רבי-אלוף חיים בר-לב

ריכרד לוי תוצרת בשר

חולון, רח' ההסתדרות 179/9, ת.ד. 74

"פרי טעים" תעשיית שימורים

חדרה, ת.ד. 104, טלפון: 2785

מפעלי סוכר ישראליים (1951) בע"מ

עפולה, ת.ד. 21, טלפון: 22146

סוגת

מפעלי סוכר בע"מ

קרית-גת, ת.ד. 55, טלפון: 91115

עמיר-ביעף

חברה לשיווק בע"מ

השוק הסיטונאי החדש
תל-אביב, טלפון: 35317

"עץ הזית"

תעשיית שמנים וסבון

קרית-אריה, טלפון: 911132, פתח-תקוה

הנועצה לייצור ולשיווק
של אגוזי אדנוה

תל-אביב, ת.ד. 7013

"הנוגב"

קואופרטיב לחובלה של משקי העובדים
בדרום וכנגב בע"מ

המשרד הראשי: מסמיה, דואר גדרה, ת.ד. 12

הופיעו

הלוחם היהודי בצבאות העולם

ר. הומפסון

שלטון ומגדנות לקחי מלאיה וייטנאם

שעון החול

דרום - ערב הסוערת
דוד הולדן

ד"ר צ
2432

דפוס נירט בע"מ